

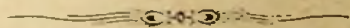
К Р А Л Ъ
РИЧАРДЪ III^{ий}

Т Р А Г Е Д И Я

ОТЪ

Улиамъ Шекспиръ.

Преводъ отъ оригинала.

ШУМЕНЪ,

1893.

КРАЛЬ РИЧАРДЪ III^{-ий}

ДѢЙСТВУЮЩИ ЛИЦА:

Краль Едуардъ IV.

Едуардъ, Принцъ Уейлский (Синове на краляъ

Ричардъ, Йоркский херцогъ (Братия на краляъ

Георги, Кларенский херцогъ

Ричардъ, херцогъ Глостеръ

Недъ, синъ на Кларенса

Хенрихъ Жрль Ригмондъ

Кардиналъ Буршие, Кантенбурский архиепис.

Томасъ Ротерхамъ, Йоркский архиепископъ

Джонъ Мортонъ, Елийский

Херцогъ Норфолкъ

Жрль Сжри, синъ на Норфолка

Жрль Ривжрсъ, братъ на кралица Елисавета.

Маркизь Дорсетъ и Лордъ Грей, синовегъ и.

Жрль Оксфордски, Лордъ Хейстингсъ, Лордъ

Стаили, Лордъ Ловель.

Сжръ Томасъ Вогамъ, Сжръ Ригардъ Ратклифъ,
Сжръ Уйлиямъ Катиби, Сжръ Джеймсъ Тирелъ, Сжръ
Джеймсъ Влаунтъ, Сжръ Уолтжръ Хжрбертъ, Сжръ
Робертъ Врейкжнбжри, Лейтенантъ на Тауера.

Христофоръ Урсуйкъ, священникъ. Другъ священ.
Елисавета, жена на краль Едуарда IV.

Маргарита, вдовица на Хеприха VI.

Йоркска Херцогиня, майка на Едуарда IV, Глос-
тера и Кларенса.

Леди Анна, вдовица на Едуарда, Принцъ Уейлский.
Дъщеря на Кларенса.

Лордове, двама джентилмени, куриеръ, писаръ,
граждани, убийци, пратеници, сѣнки, солдати и пр.

Сцена — Англия.

КРАЛЪ РИЧАРДЪ III^{ий}

ДѢЙСТВИЕ I.

СЦЕНА I—ЛОНДОНЪ—УЛИЦА.

Влиза Глостеръ.

Глостеръ. Сега вече се обърна зимата на нашата неблагодарностъ въ славно лѣто чрезъ Норкското слѣще; и всичитѣ облаци, които висѣха надъ нашия родъ, потъгнаха въ дълбокото дъно на океанътъ. Нашитѣ чела сега сж вече окрити съ побѣдоносни вѣнци и пашитѣ истрити оржия изначени като паметници; нашитѣ свирѣпи тревоги сж обърнати въ весели събораниа, а нашитѣ ужасни походи—въ весели пиршества. Намръщения войнъ е изгладилъ набръчканото си ело, и намѣсто да ѣзди на конь въ броня и да плаши сърцата на страннитѣ врагове, той скача въ стаята на пѣкоя на госпожа, при веселото свирепие на пѣкоя арфа. Но азъ, който не съмъ роденъ за такива весели игри, пито съмъ снососенъ да се вгледамъ съ удоволствие любовно въ огледалото, азъ, който съмъ грубо излѣтъ и лишенъ отъ любовно величие, азъ се перя предъ една весела и напета пимфа, азъ, който съмъ лишенъ отъ тази хубава съразмѣрность, излѣганъ въ ерти отъ неоткровенната природа, искеврепъ, недовършенъ, въърленъ не на време въ този диняющъ свѣтъ, едвамъ по-овинаа челоуѣкъ, и то тѣй кривъ и неприличенъ, щото и кушетата ме лаятъ, като куцукамъ по край тѣхъ,—защо азъ, въ това хубаво мирно време, не памирамъ наслаждения, съ щито да си прекарамъ времето, а само гледамъ сѣнката си виждамъ собствената си искривенность (грозотия)! И тѣй, щато не можъ да бѣджъ любовникъ, за да прекарамъ тѣзи хубави дни, азъ съмъ рѣшенъ да бѣджъ доленъ челоуѣкъ и да мразя

праздникъ удоволствия на тѣзи дни. Съзаклятия сѣмъ крѣпкъ, опасни планове, клѣвети и сънища, само и само да постанѣ брата си Кларенса и кралятъ въ най-голѣма умраза единъ противъ други; и ако кралятъ Едуардъ бѣде толкозъ вѣренъ и справедливъ, колкото азъ сѣмъ дяволитъ, лѣжливъ и коваренъ, то днесъ още Кларенсъ ще бѣде затворенъ въ тъмницата поради едно предсказание, което казва, че отъ Едуардовитѣ наслѣдници ще бѣде убиенътъ. Мисли, гурнете се въ сърдцето ми, защото Кларенсъ иде!

Влиза Кларенсъ съ стража и Брейкѣнбюри.

Добъръ день, брате! Какво значи тази стража, която върви подиръ ваша свѣтлость?

Кларенсъ. Негово величество, като жѣлае моята безопасность, назначи тази стража да ме закара до Тауера.

Глостеръ. По каква причина?

Кларенсъ. Защото името ми е Георги.

Глостеръ. Уви! това не е твоя грѣшка; той трѣбва за това да накаже оногова, който те е кръститъ. Или, може би, негово величество има намѣрение отново да те кръсти въ Тауера. Но, Кларенсе, каква е работата? Не можъ ли да я знаеш?

Кларенсъ. Да, Ричарде, но като позная, що да ти кажа? Както се научавамъ, той вѣрва на предсказания и на сънища и отъ азбуката схвърля буквата Г, и казва, че единъ сънотълкователъ му казалъ, че отъ Г ще бѣде сваленъ отъ престолътъ; и защото моето име, Георги, захваща съ Г, то слѣдвало, споредъ него, че азъ сѣмъ онзи. Както се научавамъ, такива дребни и дѣтински мисли сѣ накарали негово величество да ме прати въ тъмница.

Глостеръ. Разбира се, така ще бѣде, когато хората се управляватъ отъ жени! Тебѣ кралятъ не те праща въ Тауера: неговата жена .Леуи Грей, тя е, която го е подбудила да отиде до тази крайность. Ако ти стои, и онзи добъръ и побоженъ чловѣчецъ, Ангоний Удвилъ, нейния братъ, който накара краля да прати .Лордъ Хейстингса въ Тауера, отгдѣто той едамъ днесъ се отървава,—ний не сме безопасни, Кларенсе, не сме безопасни!

Кларенсъ. Наистина, нѣма човѣкъ, който да не е въ опасность, освѣнъ племѣнницитѣ на кралицата и нощемъ пж-тующитѣ пратеници, които миткатъ между кралятъ и мис-

Шоръ. Не чу ли, колко унижително Лордъ Хейстингсъ се е молил на нея за избавлението си?

Глостеръ. Понеже тъй унижително се е молил предъ нейния олтаръ, затова лордъ Чамберлейнъ е получилъ свободата си. Сега, мисля азъ, намъ не остава нищо друго, ако искаме кралскитѣ милости, освѣнъ да стапемъ нейни хора и да се облѣчемъ въ нейната дрѣха. Тя и любната преставъла вдовица иматъ голѣма власть въ нашата монархия.

Брейкжпбъри. (Къмъ Глостера и Кларенса). Моля извинението на ваши свѣтлости! Негово величество строго ми е заповѣдалъ да внимавамъ, щото никой, отъ какъвто чинъ и да бѣде, да не има таенъ разговоръ съ брата му.

Глостеръ. Но нѣма нищо; и ти можешъ да вземешъ участие въ нашия разговоръ. Нѣма никаква измѣна въ това; ний казваме, че кралятъ е уменъ и добродѣтеленъ, и че неговата кралица не е стара, а хубава и не злобна; ний казваме, че Шоровата жена има хубави крака, че устнитѣ ѝ сѣ като черешни, че има свѣтливи очи и сладкъ лъкъ, и че племѣнницитѣ на кралицата сѣ станали благородни. Какво ще кажете на това, сжръ! Можешъ ли да откажешъ това?

Брейкжпбъри. Съ тѣзи въпроси, милорде, нѣмамъ работа.

Глостеръ. Нѣмамъ работа съ мистресъ Шоръ? Ази ти казвамъ, побратиме, че онези, който нѣма никаква работа съ нея, освѣнъ единъ, по-добръ би било да има самъ и тайно.

Брейкжпбъри. Кой единъ, Милорде?

Глостеръ. Нейния мъжъ, развратника. Нѣма ли да ме издадешъ?

Брейкжпбъри. Моля ваша свѣтлость, да прекратите разговорътъ си съ благородния херцогъ.

Кларенсъ. Ний знаемъ своята обязанность и ще се покоримъ.

Глостеръ. Ний сме подлизуркитѣ на кралицата и трѣбва да се покоримъ. — Сбогомъ, братя! Азъ сега ще отида при краля; и каквото ще да ме накара, даже и да нарѣка краля Едуардовата вдовица сестра, азъ ще го направя, само и само да те освободи. При това, този позоръ въ братството ме трогва повече, отколкото ти можешъ да си въобразишъ.

Кларенсъ. Азъ знаа, че той и двама ни трогва.

Глостеръ. Твоето затваряние не ще бѣде дълго; азъ или ще те отърва или ще лѣгна въ затворътъ вмѣсто тебе. При това, имай търпение!

Кларенсъ. Щж не щж, ще търпя. Сбогомъ!

(Излизатъ Кларенсъ, Брейкжибъри и стражата.)

Глостеръ. (Самъ) Тъпчй пътьтъ, отъ когото ти вече нѣма да се върнешъ назадъ, простодушнй и довѣрчивй Кларенсе! Азъ толкова те обичамъ, щото скоро ще ти пратя душата на небето. О, то съ благодарностъ ще приеме подарѣкътъ ми. Но кой иде пасамъ?—Новоуспатнй отъ Лордъ Хейстингсъ.

Влиза Хейстингсъ.

Хейстингсъ. Добъръ день, Свѣтлий Херцоге!

Глостеръ. Подобно вамъ, добрий Лордъ Чамберлейнъ! Радвамъ се, че пакъ се наслаждаванъ съ чистия въздухъ. А какъ се отърва отъ затвора?

Хейстингсъ. Съ търпение, което всички затворници трѣбва да иматъ; но, Милорде, азъ ще живѣя, за да искажа признателността си на ония, които станаха причина за моето затваряние.

Глостеръ. Не ще и дума, че така и Кларенсъ ще стори; защото опѣзи, които бѣха ваши врагове, сега сж негови и сториха зло нему, както и вамъ.

Хейстингсъ. Не е хубаво, когато орелътъ е въ клетката, а ястребитѣ ходятъ на свобода.

Глостеръ. Какви новини има изъ бѣлия свѣтъ?

Хейстингсъ. Въканнитѣ повинни не сж тъй лоши, както онии въ държавата: кралятъ е болѣтъ, слабъ и тѣжовенъ, и докторитѣ много се боитъ.

Глостеръ. Наистина, въ името на свѣтаго Павла, тази повинна е лоша! Отдавна пе е назитъ той добра диета, и за това се е изнурило кралското тѣло; това е твърдѣ скръбно за мисление. — Кралятъ лѣжи ли?

Хейстингсъ. Да.

Глостеръ. Иди ти напрѣдъ, а азъ ще дайда слѣдъ тебе.

(Хейстингсъ излиза.)

Вѣрвамъ, че той не може живѣ; по не трѣбва да умрѣ, до като Георги не се прати съ бързи конѣ на небето. Азъ ще отида сега при краля, да възбуди още повече неговата умраза противъ Кларенса, съ лѣжи, потвърдени отъ здрави и тежки доказателства; и ако сполуча въ намѣрешето си, Кларенсъ нѣма да живѣе нито единъ день. Това като стане, милостивий Богъ ще прѣбере при себе си Кралъ Едуарда и свѣтътъ ще остане на мене да се располагамъ въ

него. Азъ ще се ожена за Барвиковата най-малка дъщеря, макаръ и да съмъ убилъ мъжа ѝ и баща ѝ. Най-добрия начинъ да поправишъ тази блудница е, да станешъ пенсъ мъжъ и баща, което азъ ще направя не отъ любовъ, но за друга една тайна цѣль, която азъ ще постигна, като се ожена за нея. — Но азъ отивамъ на пазара, преди колѣтъ си: Кларенсъ още диша, Едуардъ още живѣе и управлява: колѣто тѣ се истребятъ, тогава ще смѣтамъ печалобитѣ си.

(Излиза.)

СЦЕНА ВТОРА. (Сжщата. Друга улица.)

Тѣлото на Кралъ Хенрихъ VI, носено въ единъ отворенъ ковчегъ. Джейтилимени носятъ алебарди да го бранятъ. Леди Анна въ черни дрѣхы.

Анна. Сложете, сложете, вашия почитенъ товаръ, ако почитъ може да се скрие въ единъ гробъ; а пъкъ азъ да оплача това безвременно паданіе на Ланкастерската династия. — Нещастно и студено тѣло на единъ свиятъ кралъ! Блѣденъ прахъ на Ланкастерскій домъ! Ти, безкрѣвна останка отъ тая кралска кръвъ! Нѣка бѣде законно да превикамъ твой духъ, който да слуша риданіята на нещастната Анна, жена на твой Едуардъ, твой закланъ синъ, прободенъ отъ сжщата ръка, която направи и тия рани! Уви, презъ тия прозорци, изъ които излѣзе твой животъ, азъ изливамъ безполезнитѣ сълзи на бѣднитѣ си очи! О, проклѣта да бѣде ръката, която направи тия рани, проклѣто да бѣде сърдцето, което има сърдце да го направи, проклѣта да бѣде кръвта, която пролѣ тая кръвъ! Нека по-страшно нещастие да постигне този умразенъ окаяпникъ, що направи насъ окаяпни, чрезъ твоята смъртъ! Това мѣга да желая азъ на жеби, паяци или на нѣкоя пѣззяща отровна жива тваръ! Ако той нѣкога си добие дѣте, нека то безъ време да се роди и безобразно да бѣде, щото пегѣва грозенъ и неестественъ видъ да оплаше майката, която го е родила; нѣка то да бѣде последникъ на неговото нещастие! Ако той нѣкога има жена, нека тя да бѣде по-нещастна, чрезъ неговата смъртъ, отколѣто съмъ азъ чрезъ смъртъта на младия си мъжъ и чрезъ твоята! (*Къмъ почитителитѣ*). Тръгнете сега къмъ Чертенъ съ вашия свѣщенъ товаръ, и ако пакъ се уморите

отъ тѣжестъта, сложете пакъ за да си починете, до като азъ пакъ оплача краля Хенриховото тѣло.

[Носителитъ дигатъ ковчегътъ и тръгватъ.]

Влиза Глостеръ.

Глостеръ. Стойте вий, що носите тѣлото, и го сложете на земята!

Анна. Кой ли черепъ магьосникъ подбѣтва тая змия да спира законнитѣ дѣла?

Глостеръ. Безобразници! сложете тѣлото; иначе, заклѣвамъ се, че ще прострѣ ленихъ на оногова, който не послуша заповѣдта ми!

Единъ джентилменъ. Милорде, стойте настрана да мише ковчегътъ!

Глостеръ. Неубоздано куче! стой ти, когато азъ заповѣдамъ: и онези, който се усмѣли да дигне копито противъ мене, тогова азъ ще прострѣ на земята за неговата смѣлость!

Анна. Какъ! Нима треперите? Всички оплаанихти ли се? Уви, азъ не ви осаждамъ; защото сте смъртни, а смъртни очи не могатъ да гледатъ дяволътъ! — Махни се отъ насъ, ти страшний адскій избранико! Ти имашъ власть само падъ неговото тѣло, но душата му не можешъ да владѣешъ; слѣдователно, махни се!

Глостеръ. Сладка дуниче, пе дѣй се толкова ядосва!

Анна. Диволе нечестивий, въ името Божие, махни се и ги остави; защото ти си обѣрналъ хубавата земя на пѣкълъ и си я препълнилъ съ проклинающии плачове и дълбоки викове! Ако ти намиращъ удоволствие да гледашъ кървавитѣ си дѣла, то гледай и се радвай на жертвата на твоего клание! — О, джентилмени, вижте, вижте, какъ загорѣлитѣ Хенрихови рапи захващатъ отпово да текжтъ! — Черви се, черви, ти, творение на гнусната грозотия! Твоео присѣствие искарева тая кръвь отъ студенитѣ и празни жили, въ които кръвь нѣма! Твоео безчеловѣчно и неестественно дѣло прави тоя тѣй неестественъ потокъ отъ кръвь! — Боже, който си направилъ тази кръвь, отмъсти за смъртъта му! О землѣю, която попивашъ неговата кръвь, отмъсти за смъртъта му! Или небото съ грѣмъ да поразии убиецътъ на мѣстото, или земята да се отвори и да го по-скоро погълне, както поглъща кралската кръвь, що неговата отъ адътъ управляваща ръка е пролѣла!

Глостеръ. Еди, ти не знаешъ заповѣдта на милостта, що враща добро за зло и благословия за проклѣтнѣта.

Анна. Проклѣтнѣко, ти не знаешъ нито Божий, нито човѣческѣй законъ: и най-свирепия звѣръ има въ себе си милостъ!

Глостеръ. Но азъ не зная милостъ и затова не съмъ звѣръ.

Анна. Чудно е, когато дяволитѣ казватъ истината.

Глостеръ. По-чудно е, когато ангели сж така сърдити. — Позволи ми ти, Божествена хубостъ, за преписванитѣ менъ злини предъ тебъ удостоено да се оправдая!

Анна. Позволи ми ти, човѣшко чудовище, за тѣзи знайни злини да проклинамъ тебе, проклѣто създание!

Глостеръ. Красавице, на която хубостта съ думи не можъ исказа, остави ме да се оправдая предъ тебе!

Анна. Мръсникъ, повече отколкото сърдцето може да те мисли, нѣманъ прошка въ друго, освѣтъ въ убѣсване!

Глостеръ. Азъ се обвинявамъ за такива постыпки.

Анна. Не, ти ще се оправдаешъ, ако отмъстишъ на себе си за грознитѣ убийства, които си сторилъ.

Глостеръ. Азъ не съмъ ги убивалъ.

Анна. Да, тѣ не сж убити, но умрѣли сж, и отъ тебе, дяволенскѣй рабе!

Глостеръ. Азъ не съмъ убилъ мъжътъ ти.

Анна. Тогава той е живъ.

Глостеръ. Не, той не е живъ; убитъ е отъ ржката на Едуарда.

Анна. Нечестивия ти езикъ лъже: кралица Маргарита видѣла ятагана ти обагрень въ пеговата кръвъ; оня сжщия ятаганъ, когото ти си отправилъ къмъ пейнитѣ гърди, но братията ти отклонили ударътъ.

Глостеръ. Предизвиканъ бѣхъ отъ клѣветливия ѣ езикъ, който възлагане тѣхнитѣ вини на монтѣ невинни рамѣнѣ.

Анна. Предизвикавъ бѣше отъ кръвнишкия си умъ, който никогa не е мислилъ за друго, освѣтъ за убийства. Не ти ли уби тоя кралъ?

Глостеръ. Това не го отказвамъ.

Анна. Не отказвашъ, тарлийо? Тогава пека Богъ да не ми откаже да ти причини страдания за това свирепо дѣло! О, колко бѣ той тихъ, кроткъ и праведень!

Глостеръ. Толкозъ по-добръ е за Небесния Царь, който го има.

Анна. Той е на небето, гдѣто ти никога не можъ отиде.

Глостеръ. На менъ да благодари, че съмъ го пратилъ тамъ; защото той е по достоенъ за тамъ, отколкото за земята.

Анна. А ти си достоенъ само за нжкълтъ.

Глостеръ. Да, още за едно мѣсто—ако обичанъ ще го чуешъ.

Анна. Въ коя ли тъпница?

Глостеръ. Не, въ твоята спалня.

Анна. Проклѣта да бжде стаята, въ която ти спяшъ!

Глостеръ. Такава ще бжде тя, докато съмъ въ нея безъ тебе.

Анна. Вѣрвамъ, че така е.

Глостеръ. Така е. — Но, мила ми Леди Анно! да оставимъ настрапа тия си остроти, и да захванемъ пѣкакъвъ си по-мекъ начинъ на говоренне. Не е ли истина, че причинителятъ на безвременната смъртъ на Плантагенетитъ, Хенриха, и Едуарда, е сжщо толкова виновенъ, колкото и оня, който ги е убилъ?

Анна. Ти бѣше и причинителятъ и убиенцътъ.

Глостеръ. Твоята хубость бѣше причината на това убийство; твоята хубость, която сънъ и спокойствие ще ми даваше. Азъ бихъ турилъ край на цѣлия свѣтъ, само и само да се наслаждавамъ по нѣ единъ часъ съ твоята напетость и красота.

Анна. Ако азъ помислѣхъ за това, чловѣкоубице, то твои нокти би ми истръпали тази хубость отъ монѣ бузи.

Глостеръ. Тия очи не би потърпели да гледатъ разрушението на тая хубость; ти не трѣбва да я осквернявашъ, защото тя ме наслаждава, както слѣпцето наслаждава цѣлийтъ свѣтъ; тя ми е деньтъ, тя ми е животътъ.

Анна. Черна тъма да помрачи деньтъ ти и смъртъ — живота ти!

Глостеръ. Не дѣй се проклнна, прекрасно творение! Ти си и животътъ ми, и свѣтлината на монѣ очи.

Анна. Желала бихъ да бждъ, за да си отмъстя на тебе.

Глостеръ. Не е съгласно съ природата, да си отмъстишь на оногова, който те люби.

Анна. Много е естествено и разумно, да си отмъсти на оногова, който уби мжжътъ ми.

Глостеръ. .Леди, онзи, който те лиши отъ мъжа ти, той го е направилъ, за да те сподоби съ по-добъръ мъжъ.

Анна. По-добъръ е да не се е раждалъ той на този свѣтъ!

Глостеръ. Живѣе онзи, който те обича повече отъ него.

Анна. Именувай го!

Глостеръ. Плантагенетъ.

Анна. А, това бѣше той.

Глостеръ. Смищото име, само че по-достоеенъ отъ него.

Анна. Къдѣ е той?

Глостеръ. Ето го. [*Анна го заплъзва*]. Защо ме заплъвашъ?

Анна. Дано да бѣдеше слюската ми за тебе смъртовосна отрова!

Глостеръ. Никога отрова не е излизала отъ такива сладки уста.

Анна. Никога отрова не се е памирала въ по-мръсна отъ тебе змия. Махни се! ти заразявашъ очитѣ ми.

Глостеръ. Твоитѣ очи, .Леди, заразиха моятѣ.

Анна. Желала бихъ да съ базилики*), за да те поразятъ.

Глостеръ. Желатъ бихъ да съ, за да умрѣ заведижежъ, защото сега тѣ ме мъчатъ. Тѣ направиха да пороня горчиви съзи и помрачиха очитѣ ми съ изобилни дѣтиски съзи—тѣзи очи, които до сега ни една съза не съ поропили; даже, когато баща ми и Едуардъ плачеха, като слушаха тѣжовния плачъ на Рутланда, при замахваието сабига на черпия Клиффорда; нито пакъ когато твоя военолобивъ баща ми разказваше жалната приказка за смѣтѣта на баща ми и като дѣте на двадесетъ мѣста се спираше да си подземе и да плаче. Въ това време, когато всичкигѣ присѣтствующи бѣха съ измокренѣни бузи отъ съзи, подобно на дървета измокренѣ отъ дѣждѣтъ, въ това печално време моятѣ мъжки очи не съ пустнали ни съза. И сѣшитѣ очи, които такива жалости не ги накараха да поронятъ съзи, при твоята хубостъ остѣпѣха отъ плачъ. Азъ никога не съмъ се молилъ ни на приятель, ни на неприятель, моя езикъ не е знаилъ сладки и ласкави думи; но ето, твоята хубостъ ми се прѣдлага за възнаграждение, горделивото ми сърдце се моли и кара езикътъ ми да говори.

(*Тя презрително го гледа.*)

*) Базилика е една змия, за която старитѣ хора мислели, че и последтъ и е билъ отровенъ.

Не дѣй учи устнитѣ си така призрение да исказватъ; защото тѣ сѣ за цалувки направени, Леди, а не за презрѣние. Ако твоего мстително сърдце не знае да прощава, то, ето, азъ ти давамъ този остъръ мечъ, когото, ако обичашъ забий въ тѣзи истински гърди, за да истрѣгнешъ душата, която те обожава. Азъ отварямъ гърдитѣ си за смъртоносния ударъ, и когѣнопреклонно прося смъртъ.

(Той растваря гърдитѣ си: тя отправя мечтъ къмъ тѣхъ)

Да, не дѣй се спира; защото азъ убихъ Кралъ Хенриха; но то бѣше хубостъта ти, която ме подбуди къмъ това.

(Леди Анна пакъ отправя мечтъ къмъ гърдитѣ му.)

Свърши сега поне! Азъ прободохъ младия Едуарда; по то бѣше небесния ти погледъ, който ме накара.

(Тя испуца мечтъ).

Земни отново мечтъ, или земни мене!

Анна. Стани, лицемѣре! макаръ да ти желая смъртъта, азъ не ще бѣдѣ твоя убийца.

Глостеръ. Тогава заповѣдай да се убия, и азъ ще го извърша.

Анна. Азъ това вече сторихъ.

Глостеръ. Това ти стори въ глѣвътъ си. Кажй пакъ, и щомъ исканешъ, тази ржка, която за твоята любовъ уби твоя любимъ, за твоята любовъ ще убие единъ по-вѣренъ любовникъ.

Анна. Желала бихъ да зная, що има въ сърдцето ти.

Глостеръ. Язикътъ ми е огледалото на моето сърдце.

Анна. Страхъ ме е — и двѣтъ лъжатъ.

Глостеръ. Тогава чловѣкъ никога не е билъ вѣренъ.

Анна. Добрѣ, добрѣ; тури мечтъ въ пожницата!

Глостеръ. Кажй ми, че ме прощавашъ.

Анна. Ти послѣ ще научишъ това.

Глостеръ. *(Като слава пожегъ въ пожницата).* Да живѣя ли съ надѣжда?

Анна. Всичкитѣ хора, мисля, че живѣятъ така.

Глостеръ. Съгласи се да посини прѣстептъ ми!

Анна. Да го приема — не значи да дамъ и азъ. *(Туря прѣстенъ на прѣстъ си.)*

Глостеръ. Видѣхъ, колко хубаво прилѣпна прѣстенътъ ми на твоя прѣстъ; така ми е прилѣпнало и сърдцето на твоитѣ гърди; носи и двѣтъ, защото и двѣтъ сѣ твои. И ако твоя преданъ слуга може да попросе една добрина отъ щед-

рата ти ръка, то ти ще потвърдишъ за винаги неговото щастие.

Анна. Каква е ти?

Глостеръ. Тя е, да оставишъ плачътъ и скърбта на опогова, който има право да бѣде истинския оплаквачъ, и ей сега да заминемъ за Кросби, гдѣто, слѣдъ като тържественно погребѣ въ мѣнастиря на Чертси този благороденъ кралъ, и поржея гробътъ му съ монѣ раскаящи съзи, азъ немедленно ще трѣбва да се срѣцна съ тебе, по различни неизвѣстни причини. Моля те, съгласи се да ми направишъ тази добрица!

Анна. На драго сърдце; и много се радвамъ, като виждамъ твоето раскаяние. — Трессель и Беркли, вървете подирѣ ми!

Глостеръ. Кажй ми събогомъ!

Анна. То е по-много отколкото ти заслужавашъ; но, тъй като ти ме учини какъ да те лаская, въобрази си, че вече съмъ ти казала събогомъ.

(Излизатъ: Анна, Трессель и Беркли.)

Глостеръ. Господа, дигнете тѣлото!

Джентилменъ. Нали къмъ Чертси, благородний Лорде?

Глостеръ. Не, къмъ Уайтъ Фрайарсъ; тамъ ме чакайте!

(Всички останали излизатъ)

Говорило ли се е нѣкога на жена въ това настроеніе за любовъ? Било ли е, нѣкога жена въ това расположение спечелеца? Азъ ще я имамъ, но пѣма да я държи дълго време. Какъ? Азъ, който убихъ мъжа ѝ и баща ѝ, да я зема въ нейната най-голяма сърдечна умраза, съ проклинания въ нейнитѣ уста, съ съзи въ очитѣ ѝ—живитѣ свидѣтели на нейната умраза; имайки Бога, нейната съвѣсть и тѣзи препятствия противъ мене, безъ да имамъ приятель, комуто да се помоля, освѣнъ дяволътъ и лицемѣрнитѣ си погледи, и при това пакъ да я спечеля, — празенъ свѣтъ! Забравила ли е тя вече храбрия князь Едуарда, мъжа си, когото азъ въ яростта си прободохъ въ Тюксбъри, преди три мѣсеца? Какъвъ сладкъ джентилменъ! — Такъвъ, създаденъ красивъ отъ щедрата природа, младъ, храбъръ, уменъ, и безъ съмнѣние, съ царски духъ — широкия свѣтъ не ще създада пакъ! Но ще наведе ли тя погледа си къмъ мене, който убихъ този любезенъ князь, въ неговата младост, и я направихъ вдо-

вица на едно печално лѣгло? На мене да погледне, на когото цѣлото не е равно на Едуардовата половина? На мене, който съмъ хромъ и така искривенъ? Види се, че азъ не разбирамъ моята хубостъ. И ти ме памира приличенъ чловѣкъ, макаръ азъ да не съмъ. Трѣбва да се купи едно огледало; трѣбва да се викатъ десетина шивачи, да ме пакичатъ по модата. Тѣй като азъ самъ взехъ да се харесвамъ, трѣбва да похарча малко, за да се украся. Но по-напрѣдъ да положимъ мъртвеца въ гроба и тогава съ плачь и ридание ще отида ни любовницата си. — Свѣти, хубаво слѣнце, до като си купи огледало, за да си видя сѣнката, когато минувамъ!

(Излиза.)

СЦЕНА III. (Стая въ палата.)

Влизатъ: Кралица Елисавета, Лордъ Ривжрсъ и Лордъ Грей.

Ривжрсъ. Имай търпение, госпожо! Негово величество, пѣма съмнѣние, скоро ще придобие първото си здравие.

Грей. Вашата пажаленность го прави още по-злѣ; слѣдователно, успокойте се и развеселете негова свѣтлость съ бързи и весели думи.

Кралицата. Ако той умрѣ, какво ще стане съ мене?

Грей. Никаква друга бѣда, освѣнъ загубването на такъвъ единъ мъжъ.

Кралицата. Загубването на такъвъ единъ мъжъ съдържа всички злини.

Грей. Небесата сж ви благословили съ такъвъ добъръ синъ, който да бѣде твой утѣшителъ, въ случай че кралятъ умрѣ.

Кралицата. А! той е малъкъ; и той влиза подъ опекуството на Ричардъ Глостера, — чловѣкъ, който не обича нито мене, нито нѣкого отъ васъ.

Ривжрсъ. Рѣшено, значи: той ще бѣде опекупъ?

Кралицата. Не е още назначенъ, но ще бѣде така, ако краля се помине.

Влизатъ Бжкингамъ и Станли.

Грей. Ето че идятъ Лордоветъ Бжкингамъ и Станли.

Бжкингамъ. Поздравъ на ваша царска свѣтлость!

Стаили. Нека Богъ направи ваше величество така весела, както сте били напръдъ!

Кралицата. Добрий ми Лорде, надали графиня Ригмондъ ще каже аминъ на тази ви горѣща молитва. При това, Стаили, макаръ ти да е ваша жена и не ме обича, бѣдете увѣрени, че азъ не мразя васъ заради пейната злоба.

Стаили. Азъ ви моля, или да не вѣрватъ скѣпветитѣ на пейнитѣ лъжливи обвинители, или, ако ти е обвинена по истински донесения, отдайте го на пейната слабостъ, която, мисли, произлиза отъ болѣстѣта ѝ, а не отъ коренна злоба.

Кралицата. Лордъ Стаили, видѣхте ли днесъ кралятъ?

Стаили. Сега идемъ отъ Негово Величество.

Кралицата. Намѣрихте ли го по-добрѣ?

Бжкингамъ. Голѣма надѣжда, госпожо! Негово Величество говори много весело.

Кралицата. Дано Богъ му даде здравие! Приказвахте ли съ него?

Бжкингамъ. Да, госпожо! Той желае да спогоди Херцога Глостера и братията ви, тѣй сѣщо братията ви и моя Лордъ Чамберлейнтъ, и затова е проводилъ да имъ кажатъ, да се явятъ при него.

Кралицата. Дано всички сѣ добрѣ! Но това никога не ще бѣде. Боя се, че нашето щастие се памира надъ пропастьта.

Влизатъ Глостеръ, Хейстинсъ и Дорсетъ.

Глостеръ. Тѣ ме обиждатъ, и азъ не ще го претърпя. — Кои сѣ опѣзи, които се оплакватъ на кралятъ и казватъ че азъ, наистина, съмъ грубъ и не ги обичамъ? Наистина, твърдѣ притворно обичатъ негова свѣтлость такива, които му посятъ подобни лъжливи слухове. Понеже азъ не мож да лаская и да хвали, да се смѣя предъ лицата на хората и да лъжа, да се покланямъ съ френски поклони и маймунска учтивость, затова мене трѣбва да ме считатъ за тѣхенъ злътъ врагъ. Не може ли простъ човекъ да бѣде и да не мисли за лоши дѣла, и неговата прѣданность да не се злоупотрѣбява отъ лукави, коварни интриганти?

Грей. Кому отъ всинца ни говори ваша свѣтлость?

Глостеръ. Тебе, който си лишенъ отъ правда и честность. Кога съмъ ти направилъ зло? Кога съмъ те онеправдалъ? — Тебе или който и да бѣде отъ вашата партия? Чума на всички ви! Кралятъ, (когото Богъ пази повече, отколкото вий

можите да желаете) не може да намѣри ни минута спокойствие отъ вашитѣ подли оплаквания.

Кралицата. Лъжете се, брате Глостере! Кралътъ по своето кралско усмотрѣние, безъ да е подбужденъ отъ друго, като гледа вашата вътрѣшна умраза, която спорѣдъ въикашитѣ си дѣла е противъ дѣцата ми, братията ми и мепъ, е благоволилъ да ви повикатъ и да узнае причината на умразата ви, за да я премахне.

Глостеръ. Не мога да кажа нищо, — свѣтътъ е станалъ много лошъ, щото врами хвъркатъ тамъ, гдѣто орли не смѣятъ да кацнатъ. Тѣй като много простаци сж станали джентилмени, то има многома джентилмени да сж станали простаци.

Кралицата. Ний ви разбираме много добръ, брате Глостере! Вий завиждате на нашата сполука и на приятелитѣ ни. Дано Богъ да дадеше, щото никога да не имаме пужда отъ васъ!

Глостеръ. Между това, Богъ дава, щото ний да имаме пужда отъ васъ: братъ ми е затворенъ по ваша милость, азъ опозоренъ и боляритѣ въ презрѣние; когато голѣми повишения въ болярски чинъ ставатъ на такива хора, които прѣди два депа не струваха ни петакъ.

Кралицата. Заклѣвамъ се въ името на Оногова, който ме възвиши отъ благодарното ми положение въ тази височина, че азъ не съмъ настроила кралътъ противъ Кларенса; не, напротивъ, азъ съмъ се молила на кралътъ за него. — Милорде, много ме онеправдавате, като подозирате въ мене подобни писки работи!

Глостеръ. Ти можешъ да откажешъ, че ти не си причината и на затварението на Лордъ Хейстингса.

Ривърсъ. Право ще бѣде, ако откаже.

Глостеръ. Бѣлжимъ право ще бѣде, смърть? Кой знае, че ти не може да направи повече отъ да откаже това? Ти може да ви помогне да получите чинове и достоинства и послѣ да отказва, че ти нѣма прѣстъ въ тѣхъ, а че вашитѣ заслуги сж причината имъ. Не може ли? Може. Да.

Ривърсъ. Какво може?

Глостеръ. Може да се жени за кралъ, за момъкъ и за момче даже. Азъ мисля, че баба ти имаше по-лоша женидба.

Елисавета. Лордъ Глостере, много търпѣхъ азъ твойтѣ груби обноски, и твойтѣ горчиви преставания! Вѣрвай ме

ще уведомя негово величество за тѣзи ви груби подигравки, които често съмъ теглила. Но бихъ желала да бѣдѣ слугиня въ село, отколкото велика кралица и да бѣдѣ така обиждана, подигравана и нападана: малко радостъ съмъ видѣла откакъ съмъ станала английска кралица.

Влиза Кралица Маргарита. (отъ дартъ).

Маргарита. *(На страна)* Нѣка Богъ да не ти даде да видишь! Ти отъ мене отиѣ почести, тронъ и държава.

Глостеръ. Какво, плашите ме че ще обадите на кралятъ? Кажете му, и не дѣйте се бави; слушайте, каквото съмъ казаль, всичко ще признай прѣдъ кралятъ макаръ и да ме пратятъ въ Тауера. Време е вече да говоря: моитѣ заслуги сж всички забравени.

Маргарита. *(На страна)* Вънъ, куче умразно! Азъ добръ ти зная заслугитѣ. Ти въ Тауера уби мжжътъ ми Хенриха, и въ Тюксбъри синътъ ми Едуарда.

Глостеръ. Преди ти бѣше кралица или мжжъ ти кралъ, азъ му служихъ като робъ; азъ унищожавахъ горделивитѣ му неприетели и щедро възнаграждавахъ неговитѣ приетели. За да стане кръвта ви царска, азъ пролѣхъ моята.

Маргарита. *(На страна)* Да, и друга по благородна кръвъ отъ твоята и неговата.

Глостеръ. Презъ всичкото онова време, ти и твоятъ мжжъ Грей се бореха за Ланкастерскій домъ: — и Ривърсъ, тѣй сжщо. — Не бѣ ли мжжа ти убитъ въ Маргаритина бой при Сентъ Албанъ? Нѣка да ви припомня, да не забравите, какво сте били преди тога и какво сте сега; тѣй сжщо какво съмъ билъ и какво съмъ сега.

Маргарита. *(На страна)* Кръвопиецъ, какъвто си и сега.

Глостеръ. Бѣдниятъ Кларенсъ измѣни на баща си и престъпни кѣтвата си. Дано, милостивий Богъ го прости!

Маргарита. *(На страна)* Богъ да отмъсти за това!

Глостеръ. Да се бие тѣй на Едуардова страна а короната и за награда да се прати на заточение. Желалъ бихъ отъ бога щото сърдцето ми да стане кораво като Едуардовото, или Едуардовото да стане мѣко, милосливо като моето: азъ съмъ глупавъ за този свѣтъ.

Маргарита. *(На страна)* Махвай се въ пѣкъльтъ, бозсрамнико, и остави този свѣтъ. Царувай тамъ, дяволскій народе.

Ривърсъ. Лордъ Глостеръ, въ онѣзи тѣжки години, въ които ти искашъ да докажешъ че ний сме били врагове на държавата, ний слѣдвахме волята на господарѣтъ си, както ще слѣдваме и твоята, ако ни станешъ краль.

Глостеръ. Ако станъ краль ли! — По-добръ е да съмъ разснень. Далечъ е отъ менъ подобна мисль.

Елисавета. Както предполагашъ, че малко радостъ ще испыташъ ако станешъ краль на тази страна, така можешъ да си представишъ като каква радостъ испытвамъ азъ, като нейна кралица.

Маргарита. (*на стрѣла*). Мадка радостъ испытвала кралицата; която съмъ азъ съвсѣмъ нерадостна. (*като излиза напредъ*). Азъ не мога вече да търпя. — Слушайте ме, вий крѣскающи пирати, що се карате при раздѣлението на онова, което сте ограбили отъ мене! Кой отъ васъ не потреперва като ме погледне? Като не са кланете както на една кралица, то защо, снета отъ престолѣтъ отъ васъ, защо се бунтувате? — А, безобразници, не дѣйте бѣга отъ мене.

Глостеръ. Мръсна и стара вѣщицо, какво виждашъ ти въ моето лице.

Маргарита. Нищо освѣнъ повторение на онова, което ти си опропастилъ; азъ ще ти начега всичко преди да си отидешъ.

Глостеръ. Не бѣше ли ти изгонена, подъ страхъ на смъртно наказание въ случай че се върнешъ.

Маргарита. Да; но азъ намирамъ по-голѣма мъка въ изгнаничеството, отколкото въ смъртъта въ моята кѣща. Ти ми взе единъ мъжъ и единъ синъ. А ти, Елисавето, върши ми царството. — Всички отново склонете да бѣдете мои подвѣдомствени: тази скърбъ що азъ испытвамъ, по-право е ваша, всичкитѣ тѣзи удовольствия, които вий грабвате отъ мене — съ мои.

Глостеръ. Тебе те прокълна, моя благороденъ баща когато ти красеше неговото военнѣ чело съ княжна корона и когато съ твоитѣ си ядовити хули, искараваше порой съзи изъ неговитѣ очи, които за да ги оборятъ ти му подаде върна потонена въ невинната кръвь на хубавиятъ Рутланда; — неговитѣ проклинания, истеглени отъ горчивината на душата отираваши прѣтивъ тебе, всичкитѣ съ наднахли на тебе; и Богъ отмъщава за твоето кръвно дѣло, а не ний.

Елисавета. Богъ винаги отмъщава за невиннитѣ.

Хейстингсѣ. То бѣше най-долното дѣло, да се убие дѣтето, и най-пемилостивото на свѣтътъ.

Ривърсѣ. Самитѣ злодѣи заплакали тогава.

Бжкингамъ. Нортумберландъ билъ тамъ и плакалъ.

Дорсетъ. Всички просихъ Бога за отмъщение.

Маргарита. Какво! всички не бѣхте ли се разскарали, преди азъ да дойда, не излѣзе ли току що да се уловите за гърлата, а сега обръщате всички си ядъ противъ мене? Толкова ли е било свѣто проклятието на Йорка, щото Хеприховата смъртъ, смъртъта на обичниятъ ми Едуарда, изгубването на царствата имъ и моето грозно заточение, всички отмъщения, на онова хлапе? Могжтъ ли проклятията да пробиятъ облацитѣ и да влѣзатъ въ небото? Като е така, то разтворете се вий облаци и дайте пътъ на моятъ проклинания! — Както нашиятъ кралъ умрѣ отъ убийство, така дано и вашиятъ да умрѣ въ ужасни болѣзни! Дано и твоятъ Едуардъ Принцъ Уейлскій умрѣ като моя, въ цвѣтущата си възраст, отъ сжщата смъртъ! И ти, кралицо, и ти приживя славата си, както мене окаянна! Дано Богъ ти даде дълъгъ животъ, та да заровнишъ всичкитѣ си дѣца, и да гледашъ друга, облѣчена въ твоитѣ права, както азъ те виждамъ сега облѣчена въ моятъ! Дано щастливитѣ дни за тебъ да се свършатъ много време преди смъртъта ти; и слѣдъ много дълги скръбни часове да умренъ, нито майка, нито жена, нито английска кралица! Ривърсѣ и Дорсетъ, вий стояхте отъ страна, както и ти Лордъ Хейстингсе, когато синъ ми бѣ прободенъ отъ кървави ханджари: Дано Господъ даде щото всѣкой отъ васъ безъ време да умре.

Глостеръ. Свършвай, умразна, суха вѣщице.

Маргарита. Свърши и ти умразно псе! Не, почакай, защото трѣбва да ме изслушашъ. Ако пебето има още бѣди и злини по-страшни отъ онѣзи, които азъ бихъ желала за тебе, то нѣка то да ги пази докато грѣхветѣ ти стигнатъ разгарътъ си, тогава да ги изсипе надъ тебе заедно съ презрѣпнието си. Надъ тебе, ти, разрушителю на бѣдниятъ свѣтскій миръ. Нѣка червеитъ на сѣвѣстъта още да гризе твоята душа. Докато си живъ нѣка да мислишъ всичкитѣ си приятели за предатели, а най-големитѣ предатели за твои искренни приятели! Само тогава да знае сънь твоего кръвнишко око, ко-

гато е придружено отъ видѣния, които да те плашатъ съ пекълъ отъ зли дяволи! Ти — гнѣсна и подла свинѣя! Ти, който още при ражданieto си, си билъ отбѣлѣзанъ като робъ на природата и синъ на пекълътъ! Позоръ на майчината си утроба! Умразно изчадие на нечистата кръвъ на праѣдитѣ си! Отрѣбка на честъта! Умразна тварь...

Глостеръ. Маргарито!

Маргарита. Ричарде!

Глостеръ. Какво желаетъ?

Маргарита. Азъ не говоря съ тебе.

Глостеръ. Прося извинение, защото азъ мислѣхъ, че ти наричаше мене съ всичкитѣ тѣзи горчиви имена.

Маргарита. Да, тебе; но азъ не очаквахъ отговоръ. О, нѣка свърша проклинанията си.

Глостеръ. Като нарека и тебе съ смѣтитѣ и азъ свършвамъ своитѣ.

Елисавета. Ти прокълни себе си съ своитѣ си проклинания.

Маргарита. Вѣдна кралица, празно отражение на моето щастие! Защо хвърлешъ захаръ на този зълъ паякъ? Луда! ти точниѣ пожътъ за да убиешъ себе си. Ще дойде деѣтъ, когато ти ще ме викашъ на помощъ да кълнешъ тази гърбата и зла жаба.

Хейстингсъ. Свърши твоитѣ бѣсни клѣтви, вѣщицо, иначе ти ще пи извадишъ изъ търпение.

Маргарита. Позоръ и срамъ! Вий ме извадихте изъ търпение.

Ривърсъ. Сега ще те научимъ коя си ти и гдѣ ти е мѣстото.

Маргарита. Научете ме. Азъ всичко зная: азъ съмъ кралица, вий — мои роби; безсъмнено, вий знаете това.

Дорсетъ. Не дѣйте се прѣпира съ нея, тя е смахната.

Маргарита. Мълчи, маркишенце: ти самъ си смахнатъ. Твоитѣ дворянскитѣ гербъ вече не върви. О, да можеше вашето младо дворянство, да цѣни какво значи да се изгуби високо чинъ и да го оплаквашъ! Опѣзи, които стоятъ високо се клатятъ отъ облацитѣ, и щомъ паднатъ, тѣ ставатъ на парчета.

Глостеръ. Добъръ съвѣтъ; — запомни го, маркизе.

Дорсетъ. Той е добъръ за мене, толкова колкото и за васъ.

Глостеръ. Да, и много по-вече; но азъ съмъ се възвншилъ, мосто гнѣздо е свито на върхътъ на кедрътъ, и си играе съ вѣтрътъ и се мръщи на слънцето.

Маргарита. И затъмнява слънцето. — уви! Тежко ти. Моя синъ свѣтеше въ лучитъ на великата слава, а сега е въ сѣнката на смъртта; твоятъ мраченъ гнѣвъ помрачи неговитъ свѣтли лучи. Вий сте си свили гнѣздо въ чуждото гнѣздо. — О, Правий Боже, не дѣй го търпи; каквото бѣ спечелено съ кръвъ, така и да бѣде изгубено.

Бжкингамъ. Мълчи отъ срамъ, ако не отъ милость.

Маргарита. Не дѣйге иска отъ мене нито срамъ, нито милость; вий постѣгнахте много немилостиво съ мене. Вий безсрамно обърнахте на прахъ моитъ надѣжди. Моята милость е гнѣвъ, а срамътъ ми е животъ, и въ този срамъ живѣй още гнѣвътъ на моята печаль!

Бжкингамъ. Стига, стига.

Маргарита. Свѣтлий Бжкингамъ! цѣлувамъ ти ржката, въ знакъ на съюзъ и приятелство: дано щастие да владѣе въ твоята кѣща! Твоитъ дрѣхы не сж опятнени съ пашата кръвъ. Нито пѣкъ и моитъ клѣтви сж за тебе.

Бжкингамъ. За никого отъ насъ; защото клѣтвитѣ достигатъ оногова, който ги казва.

Маргарита. Азъ мисля, че тѣ достигатъ небето, и тамъ събуждатъ сладко спящиятъ Божий миръ. Бжкингамъ, пази се отъ това куче: гледай, когато той се подмилква, той хапнѣ, и смъртоносно е ухапванието му; не дѣй има работа съ него, последни смъртъ, грѣхъ и тъма личатъ на лицето му, и всичкитъ адеки слуги служатъ на това псе.

Глостеръ. Бжкингамъ, какво каза тя?

Бжкингамъ. Милорде, не подобава да ти го кажа.

Маргарита. Какъ, смѣешъ ли се на добриятъ ми съвѣтъ, и угрождавашъ дяволътъ, отколѣто азъ те пази. Помпй, той, слѣдъ нѣколко дни, ще прѣпѣлни сърдцето ти съ скърбъ, и кажи тогава, че бѣдната Маргарита е пророкъ. — Дано вий всички бѣдете предмети на неговата умраза, и той на вашата, а всички на Божията! (*Излиза*).

Хейстингсъ. Настрѣхнаха ми космитѣ отъ пейпитѣ клѣтви.

Ривжрсъ. Сжщо и моитѣ. Защо ходи тя на свобода?

Глостеръ. Бѣлна се, че не памирамъ никаква вина у нея.

тя е пострадала много, и азъ скърби за страданията които азъ съмъ ѝ причинилъ.

Елисавета. Азъ не зная, да съмъ я докачила.

Глостеръ. Ти се ползувашъ отъ нейните страдания. Азъ горѣщо желаяхъ да направя нѣкому добро, но сега за добро азъ не мога да помисля. И Кларенсъ е добръ заплашенъ; той е затворенъ за да се гои, но пратилъ на дѣлата си. Богъ да прости онѣ, които сж причината на това.

Ривърсъ. Много праведно и християнско е желанието да се моли човѣкъ за онѣ, които сж ни направили зло.

Глостеръ. Азъ винаги така прави. (*На страна*) добръ съмъ свѣтванъ; защото ако проклиnamъ сега, азъ себе си би проклиналъ.

(*Влиза Катесби.*)

Катесби. Госпожо, негово величество ви вика; и ваша свѣтлость; така смъщо и васъ, благородни лордове.

Елисавета. Катесби, сто ида. — Лордове, ще ли дойдете съ мене?

Ривърсъ. Идемъ слѣдъ вашата свѣтлость.

(*Излизатъ всички освѣтъ Глостера.*)

Глостеръ. Азъ прави злото, и първий захващамъ да роптая, защото лесно е да се стоварятъ злодѣянията на чуждигъ невинни раменѣ. Кларенса, когото азъ пратихъ въ затворътъ, азъ оплаквамъ предъ глумаци като Стапли, Бленигамъ и Хейстингсъ; и имъ казвамъ, че кралицата и нейните роднини сж подбудили кралятъ противъ брата ми. Сега тѣ го вѣрватъ, и ме подбуждатъ да си отмѣстя на Ривърсъ, Вогана и Грея; но ако въздъхнѣ, и съ единъ стихъ отъ свѣтото писание имъ кажѣ, че Богъ ни заповѣдва да връщаме добро за зло, то азъ обличамъ голата си нисостъ съ чудни откъслечи отъ свѣтитѣ книги, и имъ се виждамъ свѣтия, когато съмъ доста добъръ другаръ на дивола.

(*Влизатъ двама убийци.*)

Тишина! Ето че идатъ моятѣ палачи. — Какъ сте, мои корави и рѣшителни другари! ще идете ли да свършите опаша работа?

1-й Убиецъ. Да, милорде; но ний додохме да ви дадемъ писмото, по което ще ни пускатъ да влезнемъ при него.

Глостеръ. Добръ казахте; то е у мене. — Ето го. (*По-дава писмото*). Когато свършите работата, идете въ Кросби.

Но бързо пийайте, бждете кораби; не му слушайте молбигѣ, защото, азъ зная, Кларенсъ е краснорѣчивъ, и вѣроятно, той ще трогне сърдцата ви, ако го слушате.

1-й Убиецъ. Не, не, милорде, ний нѣме да празднословимъ; празднословитѣ не сѣ добри испытатели; бждете увѣрени, че отиваме да работимъ съ ржцѣтъ си, а не съ езика си.

Глостеръ. Вашигѣ очи би пустяли воденчиз камъни, когато очигѣ на глухацигѣ пуцатъ съзвиз. Азъ ви обитамъ, момчета: — хайде на работата си; идете и свършете.

1-й Убиецъ. Отиваме, милорде.

(*Всички излизатъ.*)

СЦЕНА IV ЛОНДОНЪ—СТАЯ ВЪ ТАУЕРА.

Влизатъ Кларенсъ и Брейкжмбюри.

Брейкжмбюри. Защо, ваша свѣтлость гледате днесъ тъй нажалено?

Кларенсъ. О, азъ прекарахъ една много лоша нощъ, глѣпа съ странни сънища и тежки въздишки. Макарь и да съмъ истиненъ християнинъ, азъ не бихъ желалъ да прекарамъ друга подобна нощъ, макарь и съ нея да откупя цѣль животъ щастливи дни; въ ужасъ прекарахъ цѣлата нощъ.

Брейкжмбюри. Какъвъ ти бѣше сънътъ, милорде? моли, разкажи ми.

Кларенсъ. Азъ сънувахъ, че избѣгахъ отъ Тауера и отплавахъ за Бургундия. Съ мене наеднъ въ кораба, бѣше и братъ ми Глостеръ, който ме измамъ да излѣза изъ кабинета си и да вървамъ по желѣзата, край кувергата. Заедно съ него ний гледахме къмъ Англия, и си припомнихме всичко, каквото се е случило съ насъ въ тежитѣ войни между Нориския и Ланкастерския домъ. Като вървехме по желѣзата, които ни замайваха главитѣ, азъ сънувахъ, че Глостеръ се спъва и въ паданieto си, ме бутна въ бурнитѣ талози на океантъ. О, Боже! Каква мъка бѣше то да се дави човѣкъ! Какъвъ страшенъ шумъ правяха морекитѣ вълни! Колко грозни смърти видѣхъ азъ! Азъ видѣхъ хиляди потънали кораби; хиляди хора да ги глождятъ рибитѣ; ксьове злато, голѣми котви, купове корали, бѣдѣнѣта камъни, и експозицини пѣнца; всички распръснати по дългото на морето. Някои отъ тѣхъ бѣха заврени въ черевитѣ на умрѣли хора; и въ

дуцкитѣ кѣдѣто испреди очи сѣ стоели, като за подигравка на очигѣ, бѣха-се запездили бисери, които свѣтеха съ блѣсъкъ и се подиграваха на коститѣ распръжнати по дъното на морето.

Брейкжибѣри. Нима въ умираието си, ти имаше време да разгледашъ всичкитѣ тайни на морското дъно?

Кларенсъ. Азъ сънувахъ, че много пѣти се опитвахъ да испустина духътъ си; но завистливия порой, стоене въ душата ми, все не пуцаше духътъ ми да излѣзе и да намѣре празний обивирецъ и скитающъ въздухъ, а го души въ издъхвающето ми тѣло, което се почти прѣсна, за да го исхвърли въ морето.

Брейкжибѣри. Не се ли събуди при тая мъка?

Кларенсъ. Не, не, сжньтъ ми продължаваше и слѣдъ смъртѣта ми; о! тогава захвана бурята на душата ми! Тогава азъ сжнувахъ, че минахъ отъ тъмната вода, съ бѣзи зѣлъ людкаринѣ, за когото поститѣ сѣ пѣли, въ царството на вѣчния мракъ. Първия, който срѣцна моята душа, бѣ тествтъ ми, знаменития Варвикъ, който високо ми извика, — „Какво наказание за клѣтвопрестѣпничество чака Кларенса въ нашето подземно царство?“ и нечезна. Тогава ме срѣцна една скитающа се сѣнка, като ангелъ съ свѣтла коса, облѣта съ кръвъ; и тя извика високо: „Кларенсъ е дошелъ, лѣжеца, злодѣя, клѣтвопрестѣпника Кларенсъ, който ме прободѣ въ боя при Тюксѣри; — хванете го, вий ужаси, и го прѣдайтъ на мъчение!“ При тѣзи думи, азъ сънувахъ, че хиляди зли духове ме заобиколиха, и ми навикаха въ ушитѣ такива страшни викове, щото азъ се събудихъ и треперѣхъ, и толкова страшно впечатление ми направи съня, щото за много минути не можахъ да разбера, че не съмъ въ ада.

Брейкжибѣри. Не е за чудене, милорде, че си се оплашилъ, защото и азъ се оплашихъ, като те слушахъ да го разказвашъ.

Кларенсъ. Ахъ, Брейкжибѣри, азъ за Едуарда съмъ извършилъ всичкитѣ тѣзи работи, които сега свидѣтелствуватъ противъ моята душа; и вижъ, какъ той ми отплаща! — О, Боже, ако моитѣ горѣщи молитви не могатъ да смѣчатъ гиѣвътъ ти, то накази само мене за лошитѣ ми дѣла, нека той да не достига певинната ми жена и клѣтитѣ ми дѣца!

— Брейкжмбъри, постой малко при мене, много ми е тежко на душата, доспа ми се.

Брейкжмбъри. Ще стоя, Милорде; нека Богъ ти даде спокойствие...

(*Кларенсъ заспича на креслото*).

Скръбта не ни дава часъ спокойствие, тя обръща нощта на день, а деньтъ на нощъ. Принцовеѣ иматъ титлиѣ си само за слава, а вѣйкашнитеѣ си почести, само за вътрѣшни мжки, и за почувствувани въображения тѣ се претоварватъ съ грижи, които покой не имъ даватъ. Така щото, между тѣхнитеѣ титли и простото име нѣма никаква друга разлика, освѣнъ вѣйкашната слава.

(*Влизатъ двамата убийци*).

1-й Убиецъ. Хей, кой е тука?

Брейкжмбъри. Какво желаешъ, простако? Какъ си дошелъ тука?

1-й Убиецъ. Искамъ да говори съ Кларенса и съмъ дошелъ съ краката си.

Брейкжмбъри. Какъ! Само толкозъ ли?

2-й Убиецъ. Тый е по-добрь, сжрь, откогато да бѣбримъ на вѣтъра. — (*Къмъ ъруриаря си*). Дай му да ни види поржчката и не говори повече.

(*1-й убиецъ подава едно писмо на Брейкжмбъри и той го чете*).

Брейкжмбъри. Съ това ми се заповѣдва да предамъ въ вашитѣ ржцѣ благородния Кларенса: — азъ нѣма да разсжждавамъ какво значи това, защото така азъ не ще бѣда виновень. Ето ви херцогътъ засналъ, ето ви и ключоветѣ. Азъ ще отида и ще съобщя на кралътъ, че съмъ предалъ всичко въ вашитѣ ржцѣ.

1-й убиецъ. Идете, сжрь; вий умно разсждихте — на добрь часъ.

2-й убиецъ. Какво! белкимъ тамъ ще го убиемъ? (*Брейкжмбъри излиза*).

1-й убиецъ. Не; защото като се събуди, ще каже че страховно сме извършили убийството.

2-й убиецъ. Ама простакъ, той ще се събуди чакъ на второ пришествие.

1-й убиецъ. Разбира се, и тогава ще каже, че сме го убили до като е спѣлъ.

2-й убиецъ. Думата, „второ пришествие,“ повдигна въ мене вътрѣшенъ срамъ.

1-й убиецъ. Какво! боишъ ли се?

2-й убиецъ. Азъ не се боя да го убия, като ми е заповѣдано, а се боя за душата си, която никаква заповѣдъ не може спаси.

1-й убиецъ. Азъ мислѣхъ, че ти си рѣшителенъ.

2-й убиецъ. И сега съмъ твърдо рѣшенъ — да не го убия.

1-й убиецъ. Азъ ще се върна при херцога Глостера, и ще му кажа така.

2-й убиецъ. Недѣй, моля ти се, почакай малко: азъ се надѣвамъ, че тази мисль за спасението на душата ще премине; ти е научена да преминава, до като изброи челоуѣкъ двадесетъ.

1-й убиецъ. Какъ се обѣщаашъ сега?

2-й убиецъ. (*Като помълчава*). Има още нѣкои останки отъ съвѣсть въ мене.

1-й убиецъ. Помни, какво ще бѣде, възнаграждението ако свършимъ тази работа.

2-й убиецъ. Да мрѣ тогава.... бѣхъ забравилъ възнаграждението.

1-й убиецъ. Кѣдъ е сега съвѣстѣта ти?

2-й убиецъ. Въ кесията на херцога Глостера.

1-й убиецъ. Значи, ти ще исхвъркне отъ тамъ, когато той я отвори да ни дава възнаграждението.

2-й убиецъ. Пъкъ и да исхвъркне — кому е тя пуждна?

1-й убиецъ. Ами ако рѣче да дойде пакъ при тебе?

2-й убиецъ. Азъ не искамъ да я зная; ти прави челоуѣка страхливъ; челоуѣкъ не може да краде, тя го обвинява; челоуѣкъ не може да се закълне, тя го въспира; челоуѣкъ не може да спи съ жената на съвѣдѣтъ си, тя го вижда: тя е единъ срамливъ духъ, който се бунтува въ пасъ; тя туря прѣчки предъ всѣкаква помисль; тя ме накара веднѣжъ да върна една пълна съ злато кесия, която случайно бѣхъ намѣрилъ; тя направи просякъ оногова, който я държи въ себе си: тя отъ всичкитѣ градове е испъдена, като нѣщо опасно; и всѣкой челоуѣкъ, който иска да живѣе добръ, мъчи се да я премахне.

1-й убиецъ. Ето я на лакътѣтъ ми и ме убѣждава да не го убивамъ.

2-й убиецъ. Ако дяволътъ е въ тебе, не го вѣрвай и той ще се махне.

1-й убиецъ. Азъ съмъ силенъ; въ мене не може той да владѣе.

2-й убиецъ. Ехъ, че пъкъ умно го каза! — Хайде, ще ли работимъ?

1-й убиецъ. Хайде да го заколимъ, и тогава да го хвърлимъ въ висящата каца въ близката стая.

2-й убиецъ. Добъръ планъ!

1-й убиецъ. Млъкъ! той се събужда.

2-й убиецъ. Удри!

1-й убиецъ. Не; пий ще поприказваме съ него малко.

Кларенсъ. (*Като се събужда*). Къдѣ си, Брейкъпѣъри? Дай ми чаша вино.

1-й убиецъ. Подиръ малко ще го имашъ много, милорде.

Кларенсъ. За Бога, кой си ти?

1-й убиецъ. Човѣкъ, какъвто си и ти.

Кларенсъ. Само че не отъ кралскій родъ.

1-й убиецъ. Но, не честенъ, какъвто сме пий.

Кларенсъ. Гласътъ ти е гръмъ, но погледитѣ ти сж простодушни.

1-й убиецъ. Сега гласътъ ми е кралскій, а погледитѣ ми сж мои.

Кларенсъ. Колко страшно и кръвнишки ме гледашъ! Твоитѣ очи ме пламатъ: защо си блѣденъ? Кой ви прати тукъ? Отъ гдѣ идете?

2-та убийци. За да, за да —

Кларенсъ. Да ме убиеете?

2-та убийци. Да, да.

Кларенсъ. Вий едвамъ имате сърдце да ми го кажете, и слѣдователно, не можете да имате сърдце да го извършите. Въ какво, мои приятели, съмъ ви азъ обидилъ?

1-й убиецъ. Насъ вий не сте обидили, по кралятъ.

Кларенсъ. Азъ пакъ ще се примиря съ него.

2-й убиецъ. Никога, милорде: прочее, пригответи се да мрещъ.

Кларенсъ. Между толкова хора, вий ли сте избрали да убивате певипнитѣ? Каква е моята вина? Въ какво прѣстѣпление съмъ уловенъ? Кои законни засѣдатели сж дали вердиктътъ си на памръщения сѣдня? или кой произнесе горчивата присѣда за смъртъта на бѣдния Кларенсъ? прѣди да

бѣдѣ съдепъ отъ законенъ съдъ и да ме наказватъ съ смъртно наказаніе това е най незаконно. Заклинамъ ви, ако вий искате спасение, въ Христовата, пролѣта за нашитѣ тежки грѣхове, кръвъ, да си отидете и да не проливате кръвъ; дѣлото което вий ще извършите води къмъ вѣчна погибелъ.

1-й убиецъ. Каквото извършимъ е по заповѣдъ.

2-й убиецъ. И ози, който е заповѣдалъ е нашия краль.

Кларенсъ. Лѣжливи вассали! Великия краль надъ кралетѣ въ таблицата на законътъ си е заповѣдалъ да не убиваме; — и ще ли отритнете вий неговата заповѣдъ, и изпълните човѣшката? Пазете се; той държи отмъщение въ ръцѣтъ си, и го хвърли връхъ главитѣ на ония, които престѣпнѣтъ заповѣдта му.

2-й убиецъ. И това същото отмъщение, той е хвърлил връхъ тебе за кѣтвонпрестѣпничество и за убийство, ти си далъ кѣтва да се биешъ за Ланкастерския домъ.

1-й убиецъ. И като измѣниши на Божнето име, ти си престѣпнѣлъ тази кѣтва, и съ предателската си саби си проболъ синътъ на нашия господаръ.

2-й убиецъ. Кого да обичамъ и да защищавамъ си далъ кѣтва?

1-й убиецъ. Какъ можешъ ти да ни напомниши страшия Божий законъ, когато ти самъ си го престѣпнилъ?

Кларенсъ. Уи! За кого сторихъ азъ онова лошо дѣло? За Едуарда, за брата си: той не ви пращѣ да ме убивате за това; защото въ това той е толкова грѣшенъ колкото и азъ. Ако Господъ ще отмъсти за престѣпнелото, о, зпайте че той ще го извърши предъ хората; не дѣйге се препира съ неговата всецѣлна рѣка: той не се нуждае отъ такъвъ безпѣтенъ начинъ—убийство, когато иска да накаже ония, които съ го оскърбили.

1-й убиецъ. Тогава кой те направи палачъ, когато младиятъ и храбриятъ Плантагенетъ бѣ убитъ отъ тебе?

Кларенсъ. Обичѣта къмъ брата ми, дяволътъ и минутниятъ ми гнѣвъ.

1-й убиецъ. Обичѣта къмъ брата ти, нашата длъжностъ, и твоитѣ престѣпления, ни пращатъ тука да те убиемъ.

Кларенсъ. Ако вий обичате брата ми, не дѣйге мрази мене; азъ съмъ неговъ братъ, и азъ го обичамъ горѣщо. Ако сте подкупени, идѣте си, и азъ ще ви прати при брата

си Глостера: той ще ви възнагради повече за животътъ ми, отколкото Едуардъ, като получи известието за моята смъртъ.

2-й убийца. Ти се лъжешъ; братъ ти Глостеръ те мрази.

Кларенсъ. О! не, той ме обича горѣщо. — Идѣте при него.

2-й убиецъ. Да, ще отидемъ.

Кларенсъ. Кажете му да си припомни когато славний ви баща Норкъ, трима ни благослови съ побѣдоносната си рѣка, и ни поръча да се обичаме: той тогава не е мислилъ че ще настане такъвъ день. Кажете на Глостера да си припомни това, и той ще заплаче.

1-й убиецъ. По-скоро съ воденични камени, отколкото съ сълзи, така ни учи той да плачемъ.

Кларенсъ. О! не дѣйте го клевети, защото той е добродушенъ.

1-й убиецъ. Това е толкова вѣрно, колкото ако кажешъ че сиѣтъ вали по жетва. — Много се лъжешъ; той ни праща тука да те убиемъ.

Кларенсъ. Това не може да бѣде, защото той оплакваше моята сѣдба, той ме прегръщаше и съ плачъ той се заклѣ, че ще се мъчи да ме избави.

1-й убиецъ. Така и ще направи, когато те избави отъ това земно робство и те прати въ небеснитѣ радости.

2-й убиецъ. Примири се съ Бога, защото трѣбва да умрешъ.

Кларенсъ. Имате ли това свѣто чувство въ душитѣ си, да ме съвѣтвате да се примиря съ Бога, или пъкъ сте противници за душитѣ си, за да се биете съ Бога като убиеме мене? Не дѣйте забравя, другари, че онѣзи които ви пращатъ да ме убие, тѣ ще ви проклинатъ за това дѣло.

2-й убиецъ. Какво да правимъ.

Кларенсъ. Покайте се, и спасете душитѣ си.

1-й убиецъ. Да се покаемъ? не: ний не сме жени.

Кларенсъ. Да не се покаете е звѣрщина и диващина. — Кой отъ васъ, ако бѣдѣше кралскій синъ и лишень отъ свобода, както съмъ азъ, и двама убийци като васъ дойдатъ при него, не би се молилъ за животътъ си? — (къмъ 2-й убиецъ). Приятелю, азъ подозирамъ малко милость въ твоитѣ погледи; о, ако твоего око не е око на лѣскатель, то мини на моята страна, и се моли заради мене, както ти би се молилъ, ако

бѣше ти на мосто мѣсто. Кой просякъ не би послушалъ молбитѣ па единъ испадналъ припцъ?

1-й убиецъ. Ето ти едно, ето ти двѣ: (*пробожда го*), ако това не стига, ще те удавя въ випената бѣчва.

(*Излиза съ тѣлото*).

2-й убиецъ. Кръвнишко дѣло и кръвиншки извършено! Азъ, като Пилата, желатъ бихъ да си умия рѣцѣтъ отъ това толкова грозно убийство.

(*Влиза 1-я убиецъ.*)

1-й убиецъ. Какъ е? Какво искамъ да кажешъ, защо пе ми помага? Бога ми, ще кажа на Херцога, колко мързеливъ си билъ ти.

2-й убиецъ. Желая той да знае, че съмъ искалъ да избави брата му! Земи ти възнаграждението, и кажи му какъто казвамъ, защото азъ се кая че убихме херцогътъ.

(*Излиза*).

1-й убиецъ. Азъ пъкъ не се кая: върви си по дяволитѣ, страхливецъ! — Азъ сега да скрия тѣлото въ пѣкон дупка, докато херцогътъ даде заповѣдъ за погребванието му: и като си получа паричкитѣ ще трѣбва да са махнѣ; защото това ще излѣзе наявъ, и тогава работата ми е спукана.

(*Излиза*).

Край на I-то дѣйствиe.

ДѢЙСТВИЕ II.

СЦЕНА I — ЛОНДОНЪ. — СТАЯ ВЪ ПАЛАТЪТЪ.

Влизатъ: Кралъ Едуардъ боленъ, Кралица Елисавета, Дорсетъ, Ривърсъ, Хейстингсъ, Бъкингамъ, Грей и други.

Кралътъ. И така, ний благополучно свършихме дневната си работа. — Вий, Лордове, пазете този си съюзъ: азъ всѣкой день очаквамъ гласътъ на спасителя, който да ме повика на онзи свѣтъ; но съ по-голъмо спокойствие ще предамъ душата си на Бога, ако накарамъ приятелитъ си да живѣятъ съгласно на тази земя. Ривърсъ и Хейстингсъ, подайте ръцѣтъ си, свършете враждата си и закънете се, че ще се обичате.

Ривърсъ. Заклѣвамъ се въ Бога, че душата ми е чиста, и съ прѣстѣта си азъ запечатвамъ искренната си сърдечна обичъ.

Хейстингсъ. Така смѣло и азъ отъ сърдце се заклѣвамъ.

Кралътъ. Пазете се да не лъжете предъ господарѣтъ си, защото ако вий скриете умразата си, то онзи, който е кралътъ надъ кралѣтъ ще ви заплати като направи единъ отъ васъ да бѣде убиецъ на другиятъ.

Хейстингсъ. Да не видя щастие, ако лъжа.

Ривърсъ. Азъ тѣй смѣло да не видя, ако мразя Хейстинга.

Кралътъ. И ти, кралицо, си грѣшна, така смѣло си ти Дорсетъ и Бъкингамъ сж били въ вражда единъ противъ други. Жена, обичай Лордъ Хейстинга, нека той цѣлуни ръка ти и каквото направите, направете го пелицемърно.

Елисавета. Лордъ Хейстингъ, ето ръката ми: азъ иѣма вече да помня предишната вражда.

Кралътъ. Лордъ Хейстингъ и Дорсетъ, прегърнете се.

Дорсетъ. Тука азъ обявявамъ че нашиятъ съюзъ никога не ще се растури.

Хейстингсът. И азъ също. (*Прегръщатъ се*).

Кралътъ. Сега, свѣтлий Бъкингаме, укрѣпи този съюзъ, като прегърнешъ съюзниците на жена ми, и ме опастливнишъ съ твоего съгласие.

Бъкингамъ. (*Къмъ кралицата*). Ако нѣкога Бъкингамъ обърне враждата си къмъ ваша свѣтлость, и съ най-искренна обичъ не обича васъ и вашитѣ, то нека Богъ да го накаже съ умразата на ония отъ които очаква обичъ. (Къмъ Хейстингса, Дорсета и другитѣ). Ако азъ нѣкога се нуждаю отъ нѣкой приятель, и съмъ увѣренъ че той е приятель, то нека той да изгѣзе най-коваренъ, най-опасенъ измѣнникъ. Нѣка съ това да ме накаже Богъ, ако моята къмъ васъ обичъ истине. (*Прегръщатъ се*).

Кралътъ. Твоего обѣщанне, свѣтлий Бъкингамъ, е балсамъ за моето болно сърдце. Трѣбваше и братъ ми Глостеръ да дойде и укрѣпи този благословенъ съюзъ.

Бъкингамъ. Ето, че иде тъкмо на време, благородния херцогъ.

Влиза Глостеръ.

Глостеръ. Добъръ день на моитѣ господари кралътъ и кралицата; и вамъ също, славни лордове и велможи.

Кралътъ. Щастливо, наистина прекарахме този день. — Глостере, ний извършихме правѣдни дѣла и съ миръ замѣнихме враждата, между присѣтствующитѣ тукъ лордове.

Глостеръ. Благословенно дѣло, мой славний господарю. — Ако има нѣкой изъ между този благороденъ кръгъ, който, по недоразумѣние да ме има за врагъ, ако азъ умислено или въ гнѣвътъ си съмъ направилъ нѣкому нѣщо, то азъ искамъ прошка; смъртъ е за мене да бѣджъ въ вражда; азъ и мразя, търся обичьта на всички добри хора. — Първо, отъ васъ, кралице, искамъ прошка; послѣ отъ тебе, благородний ми братовчедо Бъкингамъ, прося да забравимъ всички спречквания които сме имали помежду си. Отъ васъ, лордѣ Ривърсъ и Дорсетъ, отъ васъ херцоги мрлове, лордове и джипгилмени; искренно отъ всички ви прося извинение. Азъ въ Англия не зная човѣкъ къмъ когото да имамъ вражда, повече отколкото би ималъ къмъ кое да е дѣте родено презъ тая нощъ: благодаря Бога за гдѣто ме е надарилъ съ таквази кротость.

Елисавета. Отъ сега пататѣкъ този день ще бѣде праз-

динкъ. Дано Богъ да даде щото да се свършатъ нашитѣ препирни. — Мой господине, азъ моля ваше величество да турите брата ми Кларенса подъ крилѣтъ на вашата милость.

Глостеръ. Госпожо, защо говорихъ азъ думи за обичъ, за да ми се пресмивате ли предъ господарьтъ? Кой познае, че вроткниятъ херцогъ е умрѣлъ? (*Всички се стресватъ*). Защо осквернявате неговия прахъ?

Кралътъ. Кой познае че той е умрѣлъ? Кой знае че е умрѣлъ?

Елисавета. Боже, Боже, какътъ е този свѣтъ!

Бжкингамъ. Лордъ Дорсетъ, поблѣднѣлъ ли съмъ и азъ, както другитѣ?

Дорсетъ. Да, милорде, на всѣкого отъ присѣтствующитѣ бузитѣ остапаха безъ кръвъ.

Кралътъ. Нима Кларенсъ е убитъ? Азъ съмъ отмѣнилъ първата си заповѣдь.

Глостеръ. Но бѣдня ми братъ е убитъ слѣдъ първата ви заповѣдь. Единъ крилатъ Меркурий е занесълъ първата ви заповѣдь, а хромъ е носилъ отмѣнението ѝ, и стигналъ само на погребението. Азъ зная многома, които сж по не благородни и предани отъ Кларенса, чийто кървави дѣла заслужаватъ сжщата участь, но тѣхъ никой не обвинява.

(*Влиза Станли*).

Станли. (*Нада на колыть*). Милость, крало, милость!

Едуардъ. Моля те, мълчи: скръбна е душа ми.

Станли. Азъ не ще стана, до като ваше величество не ме чуе.

Едуардъ. Тогава казвай скоро, що желаешъ.

Станли. Милость, господарю, подари животътъ на слугата ми, който днесъ е убитъ единъ боевъ господинъ, който въ послѣдне време е билъ отъ свитата на Херцога Норфолкъ.

Едуардъ. Да имамъ азъ езикъ, който да подпише братовата ти смъртъ, а сега сжщия езикъ да прости единъ робъ? Братъ ми не е убивагъ чловѣкъ, той бѣ виновенъ въ мисли, но пакъ наказанието му бѣ горчивата смъртъ. Кой се е молилъ за него предъ менъ? Кой, въ гнѣвътъ ми, е колѣничилъ предъ мене и ме помоли да отмѣня рѣшението си? Кой ми е споменагъ за братски свръски? Кой ми е говоригъ за обичъ? Кой ми е казатъ, какъ нещастний Кларенсъ остави

силния Барвика, и се би заради мене? Кой ми е припомнилъ за бойгъ при Тюкебъри, когато Оксфордъ щеше да се убие, а той ме закрили, и ми каза: „Драгий братко, живѣй и бѣди кралъ?“ Кой ми е припомнилъ за бойното поле, когато ний двама лѣжѣхме почти замръзнали, и когато той ме покри съ дрѣхитѣ си, а самъ остана полуголъ подъ покривтъ на студепата тъмна нощъ? Всичко това моя звѣрски глѣвъ изгощи отъ паметъта ми, и никой отъ васъ нѣма толкова милость да ми го припомни. А когато вашигѣ слуги сторятъ нѣкое пиянско убийство и осквернятъ образъта на благия Спасителъ, ето ви че падате на колѣни и просите милость за тѣхъ; и азъ несправедливо ги прощавамъ. Но за брата ми, никой отъ васъ дума не каза, пито нѣкъ азъ, безъ сърдечный, не си припомнихъ неговигѣ заслуги. Злощастный Кларенсъ! Най-гордия изъ помежду ви е длъженъ на него, по никой не ме е молилъ да го простя... О, Боже! Азъ се боя, че твоего правосъдие ще постигне всица ни! Хейстинсъ, заведи ме въ стаята ми. Злощастный и бѣдный Кларенсъ!

(Плизитъ Едуардъ, Кралицата, Хейстинсъ, Ривъръ, Дорсетъ и Грей).

Глостеръ. Ето плодъ на буйността... Не забѣлѣвахте ли, какъ злобнитѣ виновни роднини на кралицата побѣдиха, като чуха за смъртъта на Кларенса? Тѣ съ накарали кралъта да предприеме тази мѣрка: Богъ за това ще имъ отмъсти. Лордове, ще ли дойдете съ мене да идемъ да углѣшимъ Едуарда?

Бѣкингъмъ. Ще доидемъ съ ваше величество. *(Плизитъ).*

СЦЕНА II. Стая въ палатата.

(Влизъ Херцогиния Норкскъ, съ сестръ и дѣцурата на Кларенса).

Синьтъ. Какъ на, бабо, умрѣ ли баща ни?

Херцогинята. Не, драго дѣте.

Дѣщерята. Защо тогава плачешъ тѣй често? Защо си удрѣши гърдитѣ и викашъ — „Кларенсе, нещастный ми сине!“

Синьтъ. Ако баща ни е живъ, защо тѣй тъжовно ни гледашъ, клатешъ глава и ни наричашъ сирачета и клѣтвици?...

Херцогинята. Мили ми влуди, вий се лѣжете, азъ пла-

ча за болѣстѣта на кралѣтъ, а не за баща ви. Защо да плача за оногова, когото нѣма.

Синѣтъ. Ти сама, бабо, призна, че тате го нѣма вече на този свѣтъ. Зная азъ, че кралѣтъ е причината на това. Азъ ще се моля на Бога, да му отмъсти.

Дѣщерята. И азъ тѣй сжщо.

Херцог. Мълчете, дѣца, мълчете! Кралѣтъ ви обича. Невинни дѣца, вий не можете да разберете, кой е причината на бащината ви смъртъ.

Синѣтъ. Можемъ, бабо, защото чичо Глостеръ ни каза, че кралѣтъ да угоди на кралицата, е заповѣдалъ да хвърлятъ баща ми въ тъмница: и когато чичо ми казваше това, той плачеше, съжеляване ме, нѣжно ме цалуна по бузитѣ и ми каза да го имамъ него за баща и че той ще ни обича като негови чада.

Херцог. Възможно ли е лъжата да вземе таквази форма, и съ честна маска да скрие тѣжкия грѣхъ! Той е мой синъ и азъ ме е срамъ за него; но лъжливия правъ азъ не съмъ му го дала.

Синѣтъ. Нима мислишъ, бабо, че чичо лъже?

Херцог. Да, лъже, дѣте мило!

Синѣтъ. Не вѣрвамъ... Какъвъ е този шумъ?

(Влиза кралицата отчаяна; слѣдъ нея Дорсетъ Риверсъ).

Елисавета. Оставете ме да плача и да ридаю, да се мъча и да проклинаямъ съдбата си! Нека азъ да бъда врагъ на себе си, и загина въ отчаяние!

Херцог. Какво значать тѣзи отчаяни слова?

Елисавета. Тѣ значать, че печалното дѣло се свърши: — Едуардъ, мой мъжъ, твой синъ и нашия кралъ, предаде Богу духъ! Защо да растятъ клоунѣтъ, когато коренѣтъ е мъртавъ? Защо съ листата, когато нѣма сокъ въ тѣхъ? — Ако живѣешъ, — оплаквай, ако ще умрешъ, — то по бързай, за да могатъ нашитѣ крилати дуни да стигнатъ кралицата; или пъкъ като покорни нему слуги, да го слѣдваме въ неговото ново царство на вѣчния мракъ.

Херцогиня. Азъ отъ душа сподѣлямъ скръбъта ти, защото той е частъ отъ мене. Азъ вече съмъ оплакала смъртъта на единъ достоенъ мъжъ, и живѣхъ като гледахъ на неговитѣ портрети; но сега двѣ огледала отъ неговото царско подобие съ унищожени отъ немилостивата смъртъ, и за утѣ-

нешне ми е останало само едно, което ме наскърбява и въ-
косто виждамъ срамътъ си. Ти си вдовица; но си и майка
и въ дѣцата си ще да намѣринъ утѣха: а отъ мене смър-
тта грабна мжжътъ ми, и изъ слабигѣ ми рждѣ измъкна два-
та ми сина Кларенса и Едуарда. О, ти си испитала на по-
ловица опова, що съмъ азъ испитала, и твоя плачъ ще се из-
губи предъ монтѣ стенання.

Синътъ. (*Къмъ Елисавета*). Делійо, ний не ще да усилимъ
твоя плачъ съ нашигѣ дѣтински съззи, защото ти не плака
за смъртта на баща ни.

Дѣщерята. Ти заради тази създаде съззи, нека и мжжъ
ти да остане неоплаканъ.

Елисавета. Азъ могъ да плача и безъ помощници; азъ
не съмъ лишена отъ плачъ и съззи; всички порои сж пищо
предъ монтѣ съззи, и придружавана отъ луната, могъ да
распратя съззи въ изобилие, които да потопятъ цѣлия свѣтъ.
О, Едуарде, Едуарде! за тебе сж тѣ всички.

Дѣцата. А, за баща ни, за милия ни Лордъ Кларенса!

Херцогинята. Уви, и за двамата! и двамата сж мои.

Елисавета. Кого друго имахъ за подпора, освѣтъ Еду-
арда?

Дѣцата. Каква подпора имаме ний освѣтъ Кларенса?

Херцогинята. Кой ще мене подкрепи на стари години, ко-
гато тѣхъ ги нѣма?

Елисавета. Не е имало друга по-пещастна отъ мене вдо-
вица.

Дѣцата. Не е имало отъ насъ по-пещастни сирачета.

Херцогинята. Нѣма майка по-пещастна отъ мене. Уви, азъ
съмъ майка на всички тѣзи скърби: тѣмъ е дадено частъ отъ
тѣхъ, а на мене всички. Тя плаче за Едуарда, и азъ тѣй
също; азъ плача за Кларенса, а тя не: тѣзи дѣца плачатъ
за Кларенса, и азъ тѣй също; азъ плача за Едуарда, а тѣ
не: — уви! Вий трима излейте всичкитѣ си съззи на мене,
трикъ по-пещастна, азъ съмъ бавачката на вашата скърбъ,
и азъ ще ви залывамъ съ монтѣ ридання.

Дорсетъ. (*Къмъ Елисавета*). Утѣши се, драга майко! Грѣхъ
е да се роптае противъ великитѣ Божии дѣла. Въ обикно-
венитѣ свѣтски работи парича се непризнателность, да се
заплаща съ грубо нежелание единъ дългъ, който съ щедра
ръжка е билъ направенъ; още по-голѣма е непризнателността

да се противниш на Бога, кога си нека пазадъ царския си даръ, когото за време ти е далъ.

Ривърсътъ. Госпожо, като майка, която се грижи за дѣцата си, помисли си за младия князь, твой синъ: прати да го викантъ; нека той веднага бѣде коронисанъ, въ него е твоето утѣшеніе. Погребнѣ скърбѣта си въ гробѣтъ на мъжѣтъ си, и радвай се на престолѣтъ на синѣтъ си Едуарда.

(Влизатъ Глостеръ, Бъкингамъ, Станли, Хейстинсътъ, Раткливъ и други).

Глостеръ. Утѣши се, сестро: всички трѣбва да плачемъ за изгасването на нашата свѣтла звѣзда; но никой не може да изцѣри болкитѣ си съ плачъ. — *(Като пада на колѣнитъ предъ Норкската Херцогиня).* Мамо, пронка! азъ ще те забѣлѣжахъ. — Колѣнопреклонно прося твоего благословеніе!

Херцогинята. Нека Богъ те благослови, и вложи въ душата ти кротость, любовъ и покорство.

Глостеръ. Аминъ. *(На страна)* и да умра като благочестивъ старецъ! — това е винаги края на майчината благословия: чюдя се, какъ ти е забравила да го каже!

Бъкингамъ. Нажалени князѣе и велможи: вий които взаимно носите този тъжовенъ товаръ, радвайте се въ взаимната си обичъ, макаръ да сме женали посѣвѣтъ на този кралъ, за напредъ вий ще да женимъ опая на синѣтъ му. Махвала се е вече враждата отъ вашитѣ сърдца, преди малко се облизания и съединени. Наша длъжностъ е да имаме съгласие; затова предлагамъ, съ една малка свита, да пратимъ князѣтъ отъ Лудлоу за Лондонъ, гдѣто да се короняса нашия кралъ.

Ривърсътъ. Лордъ Бъкингаме, ами защо съ малка свита?

Бъкингамъ. Затова, милорде, защото отъ множеството може отъ пово да се отвори раната на злобата, която ще бѣде по-опасна, защото държавата е сега безъ господаръ, и всѣкой въ нея върви по волята си, както конь безъ юзда. Азъ мисля, че сѣиката на враждата и призрака на несъгласието трѣбва да се отстранятъ.

Глостеръ. Азъ мисля, че кралѣтъ се премирѣ съ всички ни: и азъ, прочее, пазя този съюзъ.

Ривърсътъ. И азъ тѣй сѣщо, както и всички. Но тѣй като съюзѣтъ е новъ, ший трѣбва да го очистимъ отъ всѣ-

какви подобрѣния, които могат да се криятъ въ едно множество. Съгласенъ съмъ съ свѣтлия Бжкингамъ, да не пращаме голѣма свита за принцътъ.

Хейстингсъ. Така и азъ мисля.

Глостеръ. Тогава нека бѣде така, и да идемъ да отредимъ, кои сж гдѣто ще отидатъ направо за Лудлоу. Госпожо — и ти, сестро — щели ли помогнете съ вашитѣ свѣти по тая работа?

[Излизатъ всички, освѣнъ Глостера и Бжкингама].

Бжкингамъ. Милорде, когато и да пратимъ за принцътъ, по съ тебе тукъ ний не трѣбва да стоимъ. И азъ ще търся случая да отдѣля отъ княза горделивитѣ рѣдини на кралицата.

Глостеръ. Ти си дѣсеницата ми, ти си оракула ми, пророка ми! Драгий ми братовчедн, азъ, като дѣте, ще се воя по тебе. Да тръгнемъ за Лудлоу, да не останемъ надирѣ.

[Излизатъ].

СЦЕНА III Улица.

(Двама граждани, като се срѣщатъ.)

1-й Гражданинъ. Доброутро, съѣде! Кадѣ тѣй бързашъ?

2-й Гражд. Азъ самъ не зная пакждѣ. Чу ли новината?

1-й Гражд. Да, кралятъ умрѣлъ.

2-й Гражд. Лоша повинна! Отъ сега пататѣкъ добро не чакай. Страхъ ме е, че лошо ще се живѣе отъ тукъ натѣй.

(Влиза другий гражданинъ.)

3-й Гражд. Съѣди, помага ви Богъ!

1-й Гражд. Доброутро, господине!

3-й Гражд. Чухте ли, че кралятъ е умрѣлъ?

2-й Гражд. Чухме. Богъ да ни пази!

3-й Гражд. Лоши времена дочекахме, съѣди!

1-й Гражд. Не, Богъ е милостивъ: той ни остави сипа му.

3-й Гражд. Тѣжко и горко на тази земя, която се управлява отъ дѣте!

2-й Гражд. Той дава голѣми надѣжди; до като не е пълнолѣтенъ свѣтницитѣ му ще управляватъ, а когато стане въ пълната си възраст, той самъ ще вземе да управлява, и ще управлява добрѣ.

1-й Гражд. Въ такова положение бѣше държавата, кога-

то Хенрихъ шестий, на деветъ месеца бѣ коронисанъ въ Паризъ.

3-й Гражд. Не бѣше така, съсѣди! Тогава въ страята имаше учени и добри съвѣтници; тогава царьтъ имаше добри роднини да го закрилятъ.

1-й Гражд. Така и този има, отъ майчина страна и отъ бащина.

3-й Гражд. По-добрѣ щѣше да бѣде, да бѣха всичкиѣ отъ бащина страна, или да пѣмаше никого отъ бащина страна, защото тѣ сега ще се закарать за първенство, и тѣзи крамоли ще се срутятъ на нашия гърбъ. Дано Господъ ни запази. Херцога Глостеръ е хитъръ и злобень, а родниниѣ на кралицата горделиви и надмени. Ако тѣ сж. за да бѣдѣтъ управлявани, а не да управляватъ и тогава нашата земя би видѣла добри дни.

1-й гражд. Защо да се боимъ — всичко ще трѣгне на добро.

3-й гражд. Когато има облаци, умниѣ хора си обличать вългата; когато листата падать, то значи, че зимата приближава; когато слънцето закъдне, кой не чака нощта? Безвременни бури варатъ хората да очакватъ гладъ. Всичко може да трѣгне на добро, и ако Богъ го опити къмъ добро, то ще бѣде повече, отколкото ни заслужава.

2-й гражд. Истина, много се боятъ хората, — не можешъ видя челоуѣкъ, който да не е умисленъ и да не се страхува.

3-й гражд. Когато злощастнето е близко, то всекога бива тъй. По единъ Божественъ инстинктъ хората познаватъ приближающата опасностъ, както водата се повдига предъ силната буря. Да оставимъ Богъ да мисли за всичко. Накаждъ отивашъ?

2-й гражд. Викаха ни на сѣдилището.

1-й гражд. И мене тъй сжщо. Да ходимъ наедпо.

(Излизатъ).

СЦЕНА IV *Стая въ палатѣтъ.*

(*Влизатъ: Норскій Архиепископъ, младия Норскій херцогъ, кралица Елисавета и Норската Херцогиня.*)

Архиепископътъ. Азъ чухъ, че миналата нощъ били въ

Стоян-Стратфордъ, а там нощъ ще бждѣтъ въ Нортхамптънъ; утрѣ или въ другий день ще бждѣтъ тука.

Херцогинята. Отъ всичкото си сърдце желая да видя младия князь. Азъ мисля, че той трѣбва много да е порастналь.

Елисавета. Научавамъ се, че не е порастналь: казватъ, че по-малкия ми синъ го надминаль на ръстъ.

Херцогътъ. Да, мамо! но азъ не желая това.

Херцогинята. Защо, дѣте мое? Хубаво е да порастне чело-вѣкъ.

Херцогътъ. Бабо, една вечеръ, като вечерѣхме, чичо Ривърсъ ми каза, че съмъ билъ по-високъ отъ баща си. Тогава чичо Глостеръ каза: „простата трѣва расте бърже.“ Азъ не желая да растѣ бързо като простата трѣва, азъ искамъ да растѣ подобно хубавитѣ цвѣтя.

Херцогинята. Нанетива; само че казванието на чича ти съвсѣмъ не е право. Той, като бѣше малъкъ, бѣше най-окаянно дѣте, слабъ и едвамъ растѣше, така щото, ако неговото правило е вѣрно, той трѣбваше сега да бѣде великъ чело-вѣкъ.

Архиепископътъ. Не ще и дума, госпожо, че той е такъвъ.

Херцогинята. Мисля че е: по оставийте майкитѣ да се съмнѣватъ.

Херцогътъ. Ако бихъ се сѣтилъ, азъ щѣхъ да дамъ на чича да разбере.

Херцогинята. Кажй, да видимъ, какво щѣше да му кажешъ.

Херцогътъ. Казвашъ, че чичо, като се родилъ, е можалъ да отхапи съ зѣбитѣ си кората на хлѣбѣтъ, а пъкъ менъ чакъ подиръ двѣ години ми порастнаха зѣби. Бабо, мисля, че това хубаво щѣше да го жегне.

Херцогинята. Мило дѣте, кажй кой ти каза това!

Херцогътъ. Кърмачката му.

Херцогинята. Тя бѣше вече устарѣла, когато ти се роди.

Херцогътъ. Не помня тогазъ, кой ми го каза.

Елисавета. Дѣдрицо, махвай се! Много си билъ присмѣхульникъ.

Архиепископътъ. Госпожо, не дѣйте се сърди на дѣтето.

Елисавета. И стѣнитѣ иматъ уши.

(Влиза Пратеникъ.)

Архиепископътъ. Съ какви новини?

Пратеникътъ. Нося не радостни новини, Милорде.

Елисавета. Здравъ ли е князътъ?

Пратеникътъ. Да, госпожо здравъ е.

Херцогинята. Какви сж повинитѣ ти?

Пратеникътъ. Лордъ Ривърсъ и Лордъ Грей, заедно съ Съръ Томасъ Воганъ, взети подъ стража и пратени въ Помфреть.

Херцогинята. Кой ги е вземалъ подъ стража?

Пратеникътъ. Могъществениитѣ Херцози, Глостеръ и Бъкингамъ.

Архиепископътъ. За какво престъпление?

Пратеникътъ. Азъ казахъ, което видѣхъ; а за какво престъпление сж затворени — неизвѣстно ми е, Милорде!

Елисавета. Горко ми! Предвиждамъ паданieto на родътъ. Тигърътъ е хваналъ кротката сърна. Грубата тирания захвана да върлува надъ беззащитнитѣ и невинитѣ. Добръ дошле, опустошение, кръвопролитие и злодѣяния! Азъ виждамъ, като по една карта, края на венчко.

Херцогинята. Проклѣти, бурни и лоши времена, колко изти моитѣ очи сж виждали! Мой мъжъ загина, като се биеше за царската корона, и често смүтоветѣ безпокояха синоветѣ ми, и азъ или се радвахъ на внапрѣдъкътъ имъ, или плачахъ за загубата имъ. Едвамъ що се свърши войната и ето подиръ нея избухватъ семейнитѣ распри, сами владѣтели вѣс-таватъ единъ противъ другий, братъ противъ брата и кръвъ противъ кръвъ! О! страшни и жестоки бури, турете край на вашата злоба! Желала бихъ да умрѣ и да не гледамъ нови убийства и злодѣяния!

Елисавета. Хайде, дѣте мое, да идишъ въ храмътъ. Тамъ никои не ще ни закачи. Сбогомъ, херцогинию!

Херцогинята. Чакайте, и азъ ще дойда съ васъ.

Елисавета. Нѣма защо.

Архиепископътъ. (*Къмъ кралицата*). Свѣтла кралицо, бързай, но не дѣй забрави да вземете съ себе си всичкитѣ си скъпоцѣнни нѣща. Азъ въ твоитѣ рцѣ ще предамъ нечатътъ, и нѣка Богъ да ме пази тѣй, както азъ ще пази тебе и цѣлото ти семейство. Да ходимъ. Азъ ще ви заведа въ храмътъ. (*Излизатъ*).

Краи на II-то дѣйствие.

ДѢЙСТВИЕ III.

СЦЕНА I—ЛОНДОНЪ—УЛИЦА.

Трѣбата свири. Влизатъ: Принцъ Уейлскій, Глостеръ, Бъкингамъ, Кардиналъ Бурини и други.

Бъкингамъ. Добръ дошелъ, драгий княже, въ родния си Лондонскій палатъ!

Глостеръ. Добръ дошелъ, братовчедо и царю на монтъ мисли! Тежкия нѣтъ те е направилъ твърдъ печаленъ.

Князьтъ. Не, чичо! Но нашитѣ кръстове по нѣтътъ направиха нѣтъ тежкѣтъ, дългъ и мъчителенъ: бѣхъ искалъ повече чичове да ме посрѣщнатъ.

Глостеръ. Драгий княже, непорочната добродѣтелъ на вашитѣ години не се е още втопила въ житейскитѣ лъжи: не може се съди за челоуѣка по вънкашността му, която много нѣтъ не се съгласува съ сърцето. Олѣзи чичове, които би ти желаялъ да те посрѣщнатъ, бѣхъ опасни: ваша свѣтлость е обрѣцала внимание на тѣхнитѣ сладки думи, но не погледвала на отровата въ тѣхнитѣ сърдца: Богъ да те пази отъ тѣхъ и отъ подобни лъжливи приятели!

Князьтъ. Богъ да ме опази отъ лъжливи приятели! Но тѣ не бѣха такива.

Глостеръ. Милорде, ето Лондонскія кметъ иде да те поздрави.

Влиза кметътъ и свитата му.

Кметътъ. Богъ да благослови вашата свѣтлость съ здравие и щастливи дни.

Князьтъ. Благодаря ти, милорде! (*Къмъ свитата*) И вамъ благодаря. (*Кметътъ излиза съ свитата си.*) Азъ мисля, че майка ми и братъ ми отдавна би трѣбвало да ни посрѣщнатъ. — И Хейстингсъ е лѣпнинецъ, за гдѣто до сега не дохожда да ни обади, ще дойдатъ или не.

Влиза Хейстингсъ.

Бжкингамъ. Ето че на време иде потъналий въ потъ Хейстингсъ.

Князътъ. Добръ дошелъ, Милорде. Какво! Ще ли дойде майка ни?

Хейстингсъ. Богъ знае по каква причина, кралицата, майка ви и братъ ви Поркъ, сж се скрили въ храмътъ; младия князь желаеше да дойде съ мене да ви посрѣщне, но майка му на сила го задържа.

Бжкингамъ. Колко чудно и даже неприлично е пейното повѣденіе. — Лордъ Кардинале, можете, ей сега, да убѣдите кралицата да прати Порския Херцогъ при братътъ си господарьтъ. Ако тя откаже, Лордъ Хейстингсъ, иди съ него и насила го измѣни изъ рѣцѣтъ ѝ.

Кардинальтъ. Лордъ Бжкингамъ, ако мой слабъ гласъ може да смѣкчи упорството на майката, то азъ ей сега ще се явѣ съ младия князь; но ако по кротката молба кралицата не се убѣди, то азъ за никакви блага на свѣта не бихъ желалъ да бѣдѣ виновенъ въ такъвъ грѣхъ, защото Богъ е заиретилъ да незначитаме свѣщенитѣ права на неговътъ храмъ.

Бжкингамъ. Милорде, ти си много упоритъ и суевѣренъ. дребнавъ и саморазсѣдителенъ; самия старовѣръ ти казва, че като вземешъ на сила князътъ отъ храмътъ, то пѣма да съгрѣшиши. Съ това приближице въ храмътъ винаги се дава на ония, които го заслужаватъ, които искатъ да избѣгнатъ отъ наказание; князътъ не заслужава това мѣсто, и ако го вземешъ отъ тамъ на сила, то ти никакъ не ще оскверниши правата на храмътъ. Азъ често съмъ чувалъ за хора да забѣгватъ въ храмъ, но за дѣца никога не съмъ чувалъ.

Кардиналъ. Милорде, принуденъ съмъ да се съглася съ тебе. Лордъ Хейстингсъ, върви по мене!

Хейстингсъ. Да идемъ на едно.

Князътъ. Върнете се скоро, добри Лордове! (*Излизатъ Кардиналъ и Хейстингсъ*), Кажн, чичо Глостере, ако братъ ми дойде, гдѣ ще живѣемъ съ него до деньтъ на коронясването?

Глостеръ. Къдѣто ваша свѣтлость намѣри за пай добръ. Моя свѣтъ е, ако мога да те съвѣтвамъ, да отидешъ и да престоиши пѣколко дни въ Тауера, послѣ, тамъ гдѣто жела-

ениъ, и къдѣто мислишъ да е най хубаво за здравето ти и твоего спокойствие.

Князътъ. Мене съвсѣмъ не ми се харесва Тауера. Нали Юлий Цезарь съградилъ това мѣсто, милорде?

Бжкингамъ. Да, господарю, той го захвапалъ, и подиръ години е било свършено.

Князътъ. Писано ли е или само се говори, че подиръ години е било свършено?

Бжкингамъ. Говори се, милостивий господарю!

Князътъ. Защо не е писано въ лѣтописитѣ? Правдата, докато свѣтътъ съществува, би трѣбовало да се прѣдава на потомството.

Глостеръ. (*Настрана*). Толкова умни и малки, казватъ, не живѣяли много.

Князътъ. Какво казвашъ, чичо?

Глостеръ. Азъ казахъ, че славата живѣе вѣчно, макаръ да не е писана. (*Настрана*). И азъ както единъ пророкъ давамъ двѣ тълкования на една и съща дума.

Князътъ. Да, Юлий Цезарь е билъ славенъ чловѣкъ, той въ подвизитѣ съ умътъ си е блѣдѣлъ и умътъ го е прославилъ въ тия му подвизи. Подобни побѣдители смъртта никогда не може да осмърти, защото той и сега живѣе съ слава, макаръ и да не е живъ... Какво ли искахъ да ти кажа, Бжкингаме?

Бжкингамъ. Какво, свѣтлий лорде?

Князътъ. Ако доживѣя да порастна голѣмъ, азъ, или ще спечеля пакъ старитѣ наши владѣния въ Франция, или царски ще да умра въ боятъ.

Глостеръ. (*Настрана*). Лѣтото бива късо, щомъ есепта скоро настане.

(*Влизатъ Норкъ, Хейстинсъ и Кардинальтъ*).

Бжкингамъ. Ето че на време иде Норкскій херцогъ.

Князътъ. Ричардъ Норкскій! Какъ си, милый ми брате?

Норкъ. Добръ, мой господарю! Така трѣбва сега да те наричамъ.

Князътъ. Да, брате, за наша голѣма скръбъ, пѣма го вече онези, комуто прикачатъ тази титла, съ неговата смъртъ ти изгуби величието си.

Глостеръ. Какъ си, благородний херцогъ?

Норкъ. Благодаря, драгий чичо! Ти ми каза, че проститѣ

трѣви бързо растѣли; братъ ми, князѣтъ, ме заминалъ много на рѣсть.

Глостеръ. Да, милорде!

Норкъ. Слѣдва ли отъ това, че братъ ми е проста трѣва?

Глостеръ. Това не смѣя да кажа!

Норкъ. Тогава значи, че ти не ни обичашъ еднакво.

Глостеръ. Той може да ми заповѣдва, като мой господаръ, а ти имашъ власть колкото единъ роднина.

Норкъ. Моля те, чичо, подари ми ятаганѣтъ си.

Глостеръ. Ятаганѣтъ ми? Ето, вземи го, мило дѣте.

Князѣтъ. Просиякъ ли си, брате?

Норкъ. Азъ зная, че добрий ми чичо ще ми го даде. по-пече то е играчка.

Глостеръ. Азъ ще ти дамъ по-голѣмъ подарѣкъ отъ този.

Норкъ. По-голѣмъ? Нѣкоя сабя ли?

Глостеръ. Да, само ако бѣше тя по-лека.

Норкъ. Значи ти си щедъръ на леки нѣща, ако попроси по-други ти ще ме парѣчениъ просиякъ.

Глостеръ. Можешъ ли да носишъ такъвъ тѣжъкъ мечъ?

Норкъ. Мога и по-тѣжъкъ да нося.

Глостеръ. Желаетъ ли да вземешъ орѣжиято ми, малкий милорде?

Норкъ. Вихъ искалъ да ти благодаря, гдѣто ме наричашъ...

Глостеръ. Какъ?

Норкъ. Малъкъ.

Князѣтъ. Моя братъ е майсторъ на шегитѣ, а вѣкъ чичо ми знае какъ да ги носи.

Норкъ. Искаше да кажешъ да ме носи, а не да ги носи. Чичо, какъ братъ ми подиграва мене и тебе! Защото съмъ малъкъ, той мисли, че ти нѣтъ си да ме носишъ на раменѣтъ си.

Бѣкингамъ. Какъ хубаво се шегува малкия хитрецъ, за да не се сърди чичо му, той самъ на себе си се смѣе. Толкова хитъръ и толкова уменъ, чудно!

Глостеръ. Милорде, ще ли мипете? Азъ и братовчедъ ми Бѣкингамъ, ще отидемъ да молимъ майка ви да ви срѣщне въ Тауера, и да ви поздрави.

Норкъ. Какво, въ Тауера ли ще идемъ, милорде?

Князѣтъ. Лордъ-протекторъ казва, че трѣбовало би...

Норкъ. Азъ не мога да спя спокойно въ Тауера.

Глостеръ. Защо? Отъ какво те е страхъ?

Норкъ. Тамъ ходи сърдитата сѣпка на херцога Кларенса. Мене баба ми каза, че той билъ тамъ убитъ.

Князътъ. Азъ не зная да се боя отъ умрѣлиятъ роднина.

Глостеръ. Нито пъкъ и отъ живиятъ.

Князътъ. Да, и да сѣ живи не ще се страхувамъ. Хайде, брате! Като си помисли за тѣхъ, съ нажалено сърдце отивамъ за Тауера.

(Излизатъ Князътъ, Норкъ, Хейстингсъ и свитата).

Бжкингамъ. Мислишъ ли, че този празнословецъ Норкъ не е пасѣсканъ отъ майка си, да се шегува съ тебе и да те докача?

Глостеръ. Не ще и дума. Той е страшна бѣбрица. Храбъръ, бързъ, остроуменъ, лекъ, хитъръ; на майка си мѣза отъ главата до петигѣ.

Бжкингамъ. Ехъ, хайде да ги оставимъ на мира... Ела пасамъ, Катесби; и ти си далъ вѣтва да ни помаганъ въ изпълнението на нашитѣ планове, и да бѣде тайна туй, което ти съобщимъ. Ти знаешъ всичко, което трѣбва да се знае. Какъ мислишъ ти, лесно ли е да се съгласи Лордъ Хейстингсъ, да въскачимъ благородния херцогъ Глостера, на царския престола на славната Британія?

Катесби. Той бѣ много преданъ на покойния кралъ и мисли, че не ще се обяви противъ князътъ.

Бжкингамъ. Ами за Станли, какъ мислишъ, нѣма ли да се съгласи?

Катесби. Азъ мисля, че той ще прави онова, което Хейстингсъ направи.

Бжкингамъ. Стига толкова. Иди, любезний ми Катесби, при Хейстингса издалеко и предпазливо разбери мяннието му за тази работа и го повикай утрѣ да се яви въ Тауера, да засѣдава въ консиляцието. Ако би да го намѣришъ расположенъ къмъ насъ, окурай го, и му кажи всичко щото е нужно; ако бѣде той тѣжъ, хладенъ и не желае да говори, бѣди и ти такъвъ, прекрати разговорътъ и ни извѣсти за неговата наклонность. Утрѣ пий ще направимъ отдѣленъ съѣтъ, за когото много нѣщо ще очакваме отъ тебе.

Глостеръ. И отъ мене поздрави Лордъ Хейстингса. Кажи му че на всичкитѣ негови закѣти врагове, утрѣ ще имъ се пролѣе кръвта въ Помфретската кула. И отъ радостъ за

добрата вѣсть, кажи му, да цалупи Мистрисъ Шоръ единъ пѣтъ повече.

Бжкингамъ. Иди, и скоро да свършенъ тая работа, драгий ми Катесби.

Катесби. Ще извърша всичко съ най-голяма предпазливостъ.

Глостеръ. Ще ли чуемъ пѣщо отъ тебе преди да мръкне?

Катесби. Да, ще чуете.

Глостеръ. Въ Кросби ще намѣришъ и двама пи.

(Излиза Катесби).

Бжкингамъ. Сега, милорде, да поразмислимъ какво ще направимъ, ако видимъ че Хейстингъ не мине къмъ наша страна.

Глостеръ. Какво? Главата му ще отрѣжа и нищо повече! Хм, ако стана кралъ, да не забравишъ да искашъ отъ мене Херфордското Жрлство, и всичкитѣ движими имоти, които кралятъ, моя братъ, е притежавалъ.

Бжкингамъ. Не ще забрави твоего обѣщанне.

Глостеръ. Което отъ цѣлото си сърдце ще да изпълни. Но да идемъ да вечериме, слѣдъ което ще дадемъ каква и да било форма на нашитѣ планове.

(Излизатъ).

СЦЕНА II. — *Предъ кжщата на лордъ Хейстингса.*

(Влиза пратеникъ и чука на вратата).

Пратеникъ. Милорде, Милорде! \

Хейстингсъ. *(Отвѣтръ)* Кой чука?

Пратеникъ. Човѣкъ пратенъ отъ лордъ Станли.

Хейстингсъ. Колко е часътъ? \

Пратеникъ. Четири ще да удари.

(Влиза лордъ Хейстингсъ).

Хейстингсъ. Не може ли да спи лордъ Станли.

Пратеникъ. Причинага е това, което азъ ще ви кажа. Най-първо предавамъ ви негова поздравъ.

Хейстингсъ. По нататкъ?

Пратеникъ. По-нататкъ — увѣдомява ви, че тая пощъ сънувалъ единъ гланъ, който съ зѣбигъ си му свалилъ лилемътъ. Освѣтъ това, каза той, че два съвѣта сж станали

сега, въ които ще се рѣши кому отъ двама ви да се напа-
кости. Заради това той ме прати да ви питамъ дали сте
съгласни, ей сега да вземете конѣе и съ най-голѣмата бър-
зина да се отпавите къмъ сѣверъ, за да можете да отбѣг-
нете опасността, която той почувствува.

Хейстингсѣ. Иди си приятелю, иди при Лордътъ и му
кажи да не се бои отъ отбѣлнитѣ свѣти и да знае, че азъ
и той сме къмъ единътъ и къмъ другиятъ е добриятъ ми
приятелъ Катесби, и нищо не ще се случи безъ азъ да не
го зная. Кажи му, че нѣма причина да се бои, а за съпи-
щата, кажи му да не е толкова простъ, щото да вѣрва на
подигравкитѣ на бѣзпокойните сънища. Да бѣгаме отъ гли-
гантъ преди той да ни подгони, ще рече да раздразимъ
глигантъ, който иначе, може би и да е нѣмалъ таково на-
мѣрение. Иди и кажи на господарьтъ си да се облѣче и да
дойде да отидемъ наедно въ Тауера, където той ще види че
глигантъ ще ни се подмилква.

Пратеникъ. Ще отида, милорде, и ще му съобщи всичко.
(Излиза).

Влиза Катесби.

Катесби. Доброутро, благородний лорде!

Хейстингсѣ. Доброутро, Катесби! Много рано си станалъ.
Какъ отивать работитѣ въ нашето печално кралство?

Катесби. Страшно пиянъ е този свѣтъ, милорде; и вѣр-
вамъ че никога нѣма да се изправи на краката си, докато
Ричардъ не тури на главата си вѣнецътъ на кралевството.

Хейстингсѣ. Да тури вѣнецътъ ли? — Да не искашъ да
кажешъ короната?

Катесби. Да, милорде.

Хейстингсѣ. Докато моята глава е здрава, азъ никога
не бихъ позволилъ кралската корона да се оскверни така.
Разбра ли добръ че той има подобно намѣрение?

Катесби. Да; и се надѣва да те има на негова страна.
И при това той ти праща тая добра новина, — че днесъ
твоите врагове, роднинитѣ на кралицата, ще трѣбва да у-
мрѣтъ въ Помфретъ.

Хейстингсѣ. Азъ не скърбя за тази новина, защото тѣ
и до днесъ ми бѣха врагове; но да дамъ гласа си на Ри-
чардова страна, и да похити престола на прамитѣ послѣд-

ници на моя господарь, до като съмъ живъ, нѣма да го позволя, заклѣвамъ се въ името Божие.

Катесби. Нека Господъ те пазя и поддържа въ тѣзи ти поминения.

Хейстингсъ. Но азъ ще се смѣя на това подиръ една година, че съмъ доживѣлъ да видя, на всички, които ме направиха предметъ на кралската умраза, трагичния имъ край. Да, Катесби, нѣма да се измине и недѣля и ще се случи зло нѣкому отъ насъ.

Катесби. Тѣжко е да умре чловѣкъ, милорде, когато тѣй не е приготвенъ и кога не мисли за смъртта.

Хейстингсъ. Странно, странно! Така стана съ Грей Ривърсъ и Воганъ; и така ще стане и съ нѣкой други хора, които мислятъ себе си тѣй безопасни, както азъ и ти които, както ти знаешъ, съ тѣй мили, както Глостера и Бъкингема.

Катесби. И двамата князе искатъ да бѣднѣтъ съ тебе наедно. (*Настрани*) И двамата искатъ да видятъ главата му на Лондонскій мостъ.

Хейстингсъ. Въ това съмъ увѣренъ, и тѣхното приятелство азъ честно съмъ заслужилъ.

(*Влиза Стапли.*)

Хейстингсъ. (*Къмъ Стапли*) Къдѣ си тръгналъ безъ копие? Не се ли боишь отъ глгана, та си тръгналъ безъ оружие?

Стапли. Доброутро, милорде! — Доброутро, Катесби! — Свободни сте да ми се смѣите; но кълна ви се въ Божиего име, че хичъ не ми побира главата тия два съвѣта.

Хейстингсъ. Милорде, азъ цѣвля животътъ си, колкото и ти го цѣнишь, и никога въ животътъ си не съмъ го цѣнилъ така, както сега. Мислишь ли ти, че, ако азъ мисля държавата за небезопасна ще съмъ така веселъ, както съмъ сега?

Стапли. И лордоветъ като отивахъ за Помфретъ и тѣ съ мислехъ за безопасни и никой не очакваше опасностъ; по виданъ ли какъ за тѣхъ деньтъ се помрачи, и тѣ всѣкой часъ очакватъ бѣда? Дай Боже, да е отъ страхъ! Вече съмна, да вървимъ ли за Тауера?

Хейстингсъ. Има още врѣме. Знаешъ ли, милорде, че лордоветъ за които ти ми говори, днесъ съ обезглавени?

Стапли. По-добърѣ е тѣ да си посятъ главитѣ, отколкото ония, които сж ги наклѣветили, за да имъ посятъ шапкитѣ. — Но, да ходимъ.

(Влиза Разсипенъ)

Хейстингсѣ. Иди ти напърѣдъ; азъ ще поговоря съ този челоѡкъ. (Излизатъ Станли и Катесби). Какъ си, приятелю? Какъ отива работата.

Разсипенъ. Милорде, щастливъ се считамъ отъ въпроситѣ ви.

Хейстингсѣ. Азъ ще ти кажж, приятелю, че сега азъ съмъ по-добърѣ, отъ колкото когато ме сръщна послѣдний пѣтъ. Къдѣ съмъ сега? Тогава азъ отивахъ като затворникъ въ Тауера, по клоукитѣ на кралицинитѣ роднини. Казвамъ ти — само ти да го знаешъ — днесъ тѣзи ми врагове ще бждж обезглавени, а азъ се осѣщамъ по-добърѣ отъ другъ пѣтъ.

Разсипенъ. Нека Богъ да ви помогне все съ такова щастие.

Хейстингсѣ. Благодаря, приятелю! Ето на, пий за мое-то здравие. (Хвърля му кисията си).

Разсипенъ. Благодаря ви, благородний лорде!

(Влиза свещеникъ).

Свещеникътъ. Драго ми е, милорде, че те виждамъ.

Хейстингсѣ. Отъ венчкото си сърдце ти благодаря. Сжръ Джанъ! Азъ още ти дължж за услугата миналия пѣтъ; ела пакъ въ педѣля и азъ щя ти се отплатя.

(Влиза Бжкингамъ).

Бжкингамъ. Лордъ Чамберлейнъ, за какво ли говоринъ съ свещеникътъ? Другаритѣ ти сж въ Помфретъ, тѣ се пуждайтъ отъ свещеникъ; тебе не ти е времето да умирашъ.

Хейстингсѣ. Навстина, когато взехъ да говоря съ този Божий челоѡкъ, хората, за които приказваинъ, ми дойдоха на умътъ. И ти за Тауера ли отивашъ?

Бжкингамъ. Да, милорде; но нѣма да стоя много. Азъ ще се завърна преди ти да отидешъ.

Хейстингсѣ. Има врѣме, защото тамъ ще остана на обѣдъ.

Бжкингамъ. (На страна) И вечеря даже, макаръ ти да не знаешъ. Хайде, да ходиме ли?

Хейстингсѣ. Ще те очаквамъ, милорде!

(Излизатъ).

СЦЕНА III — Помфретъ. Предъ кулата.

Влизатъ: Ратклифъ съ стража, която води Ривърсъ, Грей и Вогапъ на посичане.

Ривърсъ. Съръ Ричардъ Ратклифъ, чуй какво ще ти кажа! — Днесъ ти ще видишъ предъ очитѣ си, какъ единъ подавникъ умира за истината, за честта и за предапостъта си къмъ престола.

Ратклифъ. Господъ да запази отъ васъ младия князь! Азъ ви зная за проклѣти кръвопийци.

Вогапъ. Ще дойде време и вий ще плачете.

Ратклифъ. Свършвайте: мина се срокътъ на животътъ ви.

Ривърсъ. О, Помфретъ, Помфретъ! Ти кървава тюрма, ужасъ за благородни лордове! Тукъ, между твоитѣ престѣпни стѣни, Ричардъ вторий злодѣйски бѣ убитъ, и ето ний сега за вѣченъ твой позоръ, ще те напоимъ съ нашата невина кръвъ.

Грей. Ето че ни стигна проклинанieto на Маргарита, които прокълна Хейстингса, тебе и мене, за гдѣто сме били зрители, когато Ричардъ убиваше Едуарда, нещастниия синъ.

Ривърсъ. Тя тогава проклинаше Ричарда, проклинаше Бжкингама и Хейстингса. Помни Боже, и прати тѣмъ гнѣвътъ си, както и сега намъ го пращашъ! А за сестра ми и нейнитѣ и кралски дѣца, спри се, Боже, и се задоволи съ нашата праведна кръвъ, която, ти както знаешъ, безъ вина ще да бѣде пролѣта.

Ратклифъ. Бързайте, приближи смъртния ви часъ.

Ривърсъ. Ела, Грей, — сла Вогапъ, — нѣка се прегърнемъ. Сбогомъ, докато се срѣщнемъ пакъ на небето.

(Излизатъ).

СЦЕНА IV — Лондонъ — Стая въ Тауера.

Бжкингамъ, Станли, Хейстингсъ, Епископъ Елийскій, Катесби, Ловелъ, Ратклифъ и други наредени около една маса. Чиновници имъ прислужаватъ.

Хейстингсъ. Славни перове, причината за нашето събиране днесъ е да пазначимъ денятъ на короисването.

Бъкингамъ. Готово ли е всичко за това священо таинство?

Станли. Всичко е готово, само остава да се назначи деньтъ.

Архиепископътъ. Нека бѣде утрѣ, деньтъ е славенъ.

Бъкингамъ. Знае ли нѣкой миѣнието на Херцогъ-Протектора? Кой е говорилъ за това съ Херцогътъ Глостеръ?

Архиепископътъ. Ний мислимъ, че ваша свѣтлость ще знае най-добъръ неговото миѣние.

Бъкингамъ. Ний знаемъ само лицата си, а не мислитѣ. Той знае сърдцето ми толкова, колкото и вий моето. Лордъ Хейстингсъ, вий сте по-блиски за него.

Хейстингсъ. Азъ зная, че негова свѣтлость ме обича много; но колкото за миѣнието по въпросътъ за коронясването, той нищо не ми е казвалъ. Все едно, назначете деньтъ и азъ ще си дамъ гласътъ зарадъ херцога, като знамъ, че той нѣма да се докачи.

(Влиза Глостеръ).

Архиепископътъ. Ето че на време иде и самия херцогъ.

Глостеръ. Добъръ день на всички ви. Азъ съмъ се оспалъ днесъ; но надѣвамъ се, че моето отсъствие не е попречило да се рѣши онова, за което сме се събрали.

Бъкингамъ. Ако не бѣше дошелъ, милорде, УилIAMъ Лордъ Хейстингсъ щеше да даде гласътъ си вмѣсто тебе, по въпросътъ за коронясването на младиятъ князь.

Глостеръ. Никой не е свободенъ да бѣде тъй смѣлъ като лордъ Хейстингса. Той ме знае добру и ме обича много. Лордъ Елзийскій, когато миналий пътъ бѣхъ въ Холборнъ, азъ видѣхъ хубави ягоди въ вашата градина, моля ви, проведете да донесѣтъ малко.

Архиепископътъ. Сега ще порѣчамъ, милорде.

(Излиза).

Глостеръ. Бъкингамъ, искамъ нѣщо да ти съобщя.

(Дръзва го настрана).

Катесби е взелъ миѣнието на Хейстингса по нашата работа, и го е намѣрилъ много распаленъ и казалъ, че да знае ще си изгуби животътъ, пакъ нѣма щѣлъ да се съгласи, щото синътъ на господарътъ му да бѣде лишенъ отъ царския престолъ.

Бъкингамъ. Да се отдръпнемъ за малко.

(Глостеръ и Бъкингамъ излизатъ).

Стапли. Ний още не сме рѣшили нищо за този тържествъ денъ. За утрѣ ще бѣде много скоро, защото азъ самъ не съмъ се приготвилъ, и ако се отсрочи за повече дни, ще ми бѣде по-приятно.

(Влиза Архиепископътъ).

Архиепископътъ. Къдѣ е херцогъ Глостеръ? Азъ вече проведихъ за ягоди.

Хейстингсътъ. Днесъ е много весель и мекъ нашиятъ херцогъ. Види се, той се радва на пѣщо си, и затова казва добъръ денъ съ такъвъ тонъ. Мисля, че въ цѣлото християнство не ще ее намѣри като него чловѣкъ, който да не знае да крие и обичта си и умразата си. Въ неговото лице чловѣкъ може да види сърдцето му.

Стапли. Какво заключи ти днесъ за неговото сърдце по неговата веселостъ?

Хейстингсътъ. Че той е къмъ всички ни расположенъ. Ако бѣше противното, то щѣше да се познае отъ погледитѣ му.

(Влизатъ Глостеръ и Бжжаниамъ).

Глостеръ. Моля ви, кажете ми какво заслужаватъ ония, които кроятъ дяволски планове противъ моя животъ, и съ вълшебство да погубятъ моето тѣло?

Хейстин. Нѣжната обичъ, която имамъ къмъ ваша свѣтлость, милорде, ме кара първий да искамъ наказанието на престъпниците, които и да бѣдѣтъ тѣ, казвамъ, милорде, че тѣ заслужаватъ смъртъ.

Глостеръ. Тогавъ нека твоитѣ очи да бѣдѣтъ свидѣтели на тѣхната вина. Вижте всички, каква магия ми е направена; вижъ, какъ ржката ми е суха, като суха прѣчка. Това е направила Едуардовата вдовица, онази страшна вѣщица, подпомагана отъ онази страшна блудница Шоръ. Тѣ съ тѣхното магичесничество изсушиха ми ржката.

Хейстин. Да ли тѣ сж направили това зло?...

Глостеръ. Закриликко на онази страшна блудница, пима смѣнешъ да ми говоришь „да ли“? — Ти сж измѣнникъ! Ей сега да му отсѣчете главата!... Сега, кълна се въ името на свѣтаго Павла, че нѣма да обѣдвамъ, докато не му вида главата патъкната... Ловелъ и Ратклифъ, сега да свършите това; а вий, които ме обичате, станѣте и вървѣте подиръ ми.

(Излиза съвѣтътъ съ Глостера и Бжжаниамъ).

Хейстингсътъ. Горко, горко на Англия! — За мене съвсѣмъ

не; азъ можахъ да предвѣря това зло. Стали сънува, че глингантъ му свалилъ шлемътъ. Азъ ти се приемъхъ, Степ-ли, и не послунахъ съвѣтътъ ти — да ъбѣгаме. Три нѣти днесъ коньтъ ми се спъна и се стрѣсна, като погледна къмъ Тау-ера, като че се противѣше да ме носи на гърба си. О, сега се нуждаю отъ свещеникътъ, съ когото говорихъ преди малко. Азъ сега съжалявамъ за думитъ, които казахъ на разсипния, че днесъ враговетъ ми всички ще бѣдѣтъ искла-ни, а азъ безопасенъ и въ царски милости. О, Маргарито, Мариарито! Дойде време твоята горчива клѣтва да постигне и главата на клѣтния Хейстингеа.

Раткливъ. Скоро, скоро: херцога бърза да обѣдва и съ петърнение очаква да види твоята глава.

Хейстингсѣ. Минутна милость на смъртнитъ хора: ний тебе поцѣнимъ отъ милостта на Бога! Опи, който вѣрва въ ласкавитъ погледи на силнитъ на свѣтътъ, е като ниянъ морикъ на мачтата на нараходьтъ, що е заплашванъ отъ всѣко едно навеждане да се изгуби въ океанната бездна.

Ловелъ. Скоро, скоро: напразно въздишашъ.

Хейстингсѣ. О, кръвнико, Ричарде! — Окаянна Англію! Пред-чувствувамъ, че ще настанатъ за тебе пакъ сѣщитъ тѣжки години. Хайде, заведете ме при джелатина и занесете му главата ми! И тѣ, които се смѣятъ на мене, и тѣ скоро ще бѣдѣтъ убити.

СЦЕНА V. — Сѣщата — Стѣнитъ на кулата.

(Влизатъ Глостеръ и Бжкигамъ въ разсидви ризници, и безпорядъчно въоръжени).

Глостеръ. Братовчеде, не можешъ ли да си промѣнивашъ шартътъ на лицето, не можешъ ли да си земашъ дѣха, до като изговоришъ половина дума и подиръ пакъ да захващашъ, като човѣкъ полудѣлъ отъ страхъ?

Бжкигамъ. Какъ не! Азъ могъ да надмина пай-искус-тния трагикъ; азъ могъ да говоря съ мрачни думи, да се озъртамъ и да треперя, и да се стрѣсвамъ при шумуленieto на сламката, като че се памирамъ предъ опасностъ. Страх-ливи погледи сѣ въ моя воли, както и насилени усмивки сѣ готови помощъ да ми дадѣтъ, когато искамъ да украся

страстигъ си. Къдѣ е Катесби? Отиде ли да вика кметътъ?
(*Влизатъ Катесби и Кметътъ*).

Бъкингамъ. (*Расстреленъ*). Лордъ Меръ!

Глостеръ. (*Сжато*). Спустнатъ ли е висящия мостъ?

Бъкингамъ. Слушай! чувамъ тъпана.

Глостеръ. Катесби, прегледай запазени ли сѣ стѣнитѣ!

Бъкингамъ. Лордъ Меръ, за това ви викахме.

Глостеръ. Обърни се, защитавай се; иджтъ врагове!

Бъкингамъ. Богъ и нашата невинность нека ни пазятъ.

(*Влизатъ Ловелъ и Ратклифъ, съ главата на Хейстинса*).

Глостеръ. Успокой се, не сѣ врагове; тѣ сѣ Ловелъ и Ратклифъ.

Ловелъ. Ето главата на гнусния предатель, опасния и зломислящия Хейстинсъ.

Глостеръ. О, колко го азъ обичахъ! Рукнете порои създи! Него азъ имахъ за най-доброото същество и най-безопасния чловѣкъ въ цѣль свѣтъ. Той бѣше истинскій Християнинъ; въ него азъ, като въ книга, виписахъ вечнитѣ си тайни мисли. Той толкова добръ си прикриваше пороцитѣ, щото въ него не можете да се забѣлжи ни сѣвка отъ порокъ, освѣнъ ливия, именно любовта му къмъ развратената Шорова жена.

Бъкингамъ. Да, той бѣше най-скритния измѣникъ на този свѣтъ. Можете ли се въобрази или повѣрва, че този искусенъ предатель днесъ е кроилъ, въ засѣданнето да умъртви мене и Лордъ Глостера?

Меръ. Истина ли е това?

Глостеръ. Какво! да не мислите че сме Турци или безвѣрници? Или мислите че ний ще престѣпимъ законътъ и така буйно ще осъдимъ на смъртъ този мерзавецъ, ако не е билъ крайно опасенъ за мирътъ и тишината на Англия, и нашата частна безопасность?

Меръ. Богъ да ви е на помощ! Той е заслужилъ това наказание. И добръ сте направили, щомъ сте въстрѣли такива предатели да не правятъ такивъ постѣпки.

Бъкингамъ. Азъ не съмъ очаквалъ отъ него по-добри постѣпки, откакто той влѣзе въ примката на мистресъ Шаръ. Ний смѣтахме съ херцога да видимъ и вий наказането, но другаригѣ побързали да го испъвятъ. Ний искахме, вий сами да чуете отъ неговитѣ злодѣйски уста за неговитѣ заговори и престѣпления и да ги предадете на гражданигѣ, та-

ка щото да се избѣгнатъ всѣкакви лъжливи тълкования и съжаления за смъртта на този злодѣй, отъ тѣхна страна.

Меръ. Ванитѣ думи, благородни ми лордове, сж достатъчни; азъ ги вѣрвамъ, като че съмъ видѣлъ и съмъ чулъ всичко. Азъ ей сега ще заповѣдамъ да се събератъ гражданитѣ и ще имъ кажа, че сте имали пълно право да постъпите така.

Глостеръ. Затова и ний ви викахме. Да не би лъжливата молба да ни обвини.

Бъкингамъ. Макаръ и да загъснѣхте малко, по работата се обясни отъ нашия разказъ. — Сбогомъ, Лордъ Меръ!

(Излиза Лордъ Меръ).

Глостеръ. Върви подиръ му, драгий ми Бъкингамъ! Ти ще го намѣриши въ Гилдхолдъ при пародѣтъ, а тамъ търси удобната минута да съобщитъ на пародѣтъ за незаконното рождение на Едуардовитѣ дѣца; расправи имъ, какъ Едуардъ е убилъ едного гражданина, само защото е казалъ, че ще направи сина си наследникъ на прѣстолѣтъ, като е искалъ да каже, че родѣтъ му се е наричалъ така. Най-много раскажи, какъ е билъ той распуснатъ, и какъвъ е билъ звѣръ въ сладострастието, какъ е безчестилъ слугини, момичета и жени, какъ цеговото звѣрско око, или свирѣно сърдце, навѣкъдѣ е търсило жетва. Подиръ това, докосни се и до моята личностъ, кажи имъ, че, когато майка ми е добила Едуарда, баща ми Поркъ е ималъ тогава война съ Франция; и добръ като пресметналъ времето, дошелъ до заключение, че Едуардъ не е билъ отъ него; косто се доказва по това, че Едуардъ, въ нищо не прилича на благородний Херцогъ, баща ми. Но при това, помни, че трѣбва да внимаваши като говориши, защото, както знаешъ, майка ми е още жива.

Бъкингамъ. Не ще ни дума. Азъ ще ораторствувамъ така, като че ли златната награда, за която ще говоря, ще бѣде за мене. Сбогомъ!

Глостеръ. И ако сполучиши, доведи народа въ Байпардската кула, къдѣто ще ме намѣрите, между почтенитѣ старци и многоученитѣ владци.

Бъкингамъ. Азъ отивамъ; и, къдѣ три или четри часѣтъ, очаквай да чуешъ новинитѣ отъ Гилдхолдъ.

(Излиза).

Глостеръ. Бързай, Ловелъ, за Докторъ Шоу. — а ти, Катесби — за отецъ Пенкера: — кажете имъ да ме намъбрятъ по-диръ единъ часъ въ Байнардската Кула.

(Ловелъ и Катесби излизатъ.)

А азъ ще отида да дамъ тайна заповѣдь, да очистятъ отъ този свѣтъ Кларенсовитѣ хланаци, и да поръчамъ, щото никой да не се пуца при князетѣ.

(Излиза),

СЦЕНА VI. — Сжщата. Улица.

(Влиза единъ писаръ.)

Писарьтъ. Ето актътъ, по който се осмжда лордъ Хейстингсъ; той е хубаво написанъ и днесъ ще се чете въ църквата „Св. Навелъ“. Цѣли единадесетъ часа употребихъ до като го напиша, защото само снощи бѣше ми пратенъ отъ Катесби. Преди петъ часа Хейстингсъ бѣше живъ, неопитенъ, неподозрѣнъ и на свобода, а актътъ толкова време го писахмѣ. Да, чуденъ е свѣтътъ! Кой е толкова тънъ, та не може да осѣти, че е предназначено? И кой е толкова смѣлъ да каже, че се досѣща? Ловшевъ е свѣтътъ; и всичко ще трѣгне на лошо, когато се вършатъ въ него такива лоши работи.

(Излиза).

СЦЕНА VII. Дворъ въ Байнардската кула.

(Влизатъ Глостеръ отъ единитѣ врати и Бжкингамъ отъ другитѣ.)

Глостеръ. Какво ново? — Какво казватъ гражданитѣ?

Бжкингамъ. Заклѣвамъ се въ името на Свѣта Богородица, че гражданитѣ сж оцѣмѣли и не казватъ ни дума.

Глостеръ. Не загатна ли за незаконното рождение на Едуардовитѣ дѣца?

Бжкингамъ. Какъ не! Загатнахъ за контрактътъ му съ Леди Люси, за контрактътъ съ Франция, за когото пратилъ хора да заключатъ; за ненаситната лакомия на неговитѣ прицѣвки, и изнасилванието му на хорскитѣ жени; тиранията му за съвсѣмъ нищожни пѣща; неговото собствено незакон-

но рождение, което се е случило, когато баща ти билъ на война съ Франция и неговото немязание на баща ти. При това, загатнахъ, че ти по лице и по благородния си духъ, приличашъ на баща си; расправихъ за всичкитѣ ти побѣди въ Шотландия, за военната ти дисциплина и мъдростъ въ мирно време, за твоята щедростъ, за добродѣтелта и кроткостта ти. Наистина, не оставихъ нищо, което да не кажа за въ твой полза, и когато моята рѣчь наближаваше да се свърши, азъ заповѣдахъ на всички, които желаятъ добродетелната на отечеството си, да извикатъ — „Боже пази Ричарда, Английскій кралъ!“

Глостеръ. И извикаха ли тѣ?

Бжкнигамъ. Нито дума не продумаха, а като безеловесни статуи, или динаци камъни, се зѣнаха единъ други, прижълтъли като востъкъ. Когато забѣлѣвахъ това, азъ ги смѣрахъ и попитахъ лордъ Мера: какво значи това мъртво мълчание? Отговорътъ му бѣше, че народътъ не билъ навикналъ да слуша рѣчи отъ другиго, освѣнъ отъ глашатая. Азъ тогава пакарахъ лордъ Мера да повтори расказа ми, и той захвана: „Еди какво каза херцогътъ, еди какво предлага херцогътъ“; по нищо не каза отъ себе си за твой полза. Когато той свърши, нѣкои отъ моитѣ послѣдователи, на другия край на залата, хвърлиха си на горѣ шапкитѣ и до 10 гласа извикаха: „Боже пази кралъ Ричарда!“ И, като се възползувахъ отъ тѣзи нѣколко души, прибавихъ: „Благодаря ви, почитаеми граждани и приятели! Това общо ржкоплѣскание и весело викание, доказва вашата обичъ къмъ Ричарда“. И щомъ свършихъ съ това, азъ трѣгнахъ за тукъ.

Глостеръ. Безчувствени пълнове! Защо не съ говорили? Ще дойде ли кметътъ съ свитата си?

Бжкнигамъ. Кметътъ скоро ще бѣде тука. Недѣй забрави да се престоринъ оплакень; рѣдко приказвай и вземи въ ржката си нѣкой молитвеникъ и не ще бѣде злѣ, ако стонинъ между двама свѣщенници. И при това, като дѣвица, не склзний, казвай не, а пѣкъ прави каквото трѣбва.

Глостеръ. Ще си отида; и ако ти ме молинъ отъ тѣхна страна, тѣй като азъ мога да ти кажа да, за мене си, бѣди увѣренъ, че всичко ще трѣгне по медъ и масло.

Бжкнигамъ. Иди на галерията! Чука лордъ Меръ.

[Излиза Глостеръ].

(*Влизатъ: лордъ Меръ и граждани*).

Добрѣ дошелъ, милорде! Азъ ви чакахъ. Херцогътъ ни падали ще иска да говори съ васъ.

(*Влиза отъ кулата Катесби*).

Какъ, Катесби, каквъ е отговора на херцогътъ?

Катесби. Той моли, твоя свѣтлость, благородний милорде, да го посѣтите утрѣ или други день. Той е вжтрѣ между двама свѣщенници, идатъ е и сърдцето си на свити разговори и не ще можатъ мирскитѣ молби да го накаратъ да остави това дунеснасително занятие.

Бажингамъ. Катесби, върни се при славния херцогъ и му кажи, че азъ, кметътъ и гражданитѣ, сме дошли за работи отъ голѣма важность; кажи му, че за общата наша полза сме дошли да поговоримъ съ херцогътъ.

Катесби. Азъ всичко ще му съобща. (*Излиза*).

Бажингамъ. Виждате ли, милорде, че херцогътъ не е Едуардъ; той не се търкаля върхъ мръсното лѣгло, а на колѣнѣ се моли Богу; не се забавлява съ купъ дворянки; а говори съ двама свѣщенници; не спи да дебелие, а моли се да обогати душата си. Щастлива ще бѣде Англия, ако този праведенъ херцогъ вземе управлението въ рацѣтъ си; но страхъ ме е, че не ще можемъ да го убѣдимъ.

Меръ. Дано Богъ да ни удостои съ неговото съзание!

Бажингамъ. Страхъ ме е. — Но ето, Катесби иде.

(*Влиза Катесби*).

Какъ, Катесби, какво казва негова свѣтлость?

Катесби. Той се чуди, съ каква цѣль сте го обиколили съ толкова народъ; той не е билъ предизвѣстенъ, бои се да не би да го сполѣти нѣкое зло.

Бажингамъ. Жално ми е, гдѣто братовчеда ми се съмнѣва въ мене и мисли, че ще му сторя зло. Заклѣвамъ се, че сме дошли съ добра цѣль; слѣдователно, иди още единъжъ кажи на неговата свѣтлость.

(*Излиза Катесби*).

Когато свѣтлин и предадени на Бога хора взематъ броениците, мѣчно може човѣкъ да ги отстраши отъ толкова сладко за тѣхъ размисленне.

(*На галерейата горъ се задава Глостеръ, обиколень отъ двама владници. Катесби се орица*).

Меръ. Ето гдѣ негова свѣтлость стои между двама владници.

Вжикпгамъ. Това сж пазители на набожния князь отъ грѣхонадението; и виждте, молитвеникъ е въ ржката му, истинското украшение на благочестивитѣ хора. — Славний Платагенетъ, достойний херцого, дай ухо за нашата молба, и ни прости за гдѣто прекъснахме твоитѣ горѣщи молитви.

Глостеръ. Милорде, нѣма нужда отъ подобни извинения, азъ моля ваша свѣтлость да ме извини, за гдѣто, предадеъ въ служение Богу, се забавихъ да дойда при приятелитѣ си. Да оставимъ това пастрана, какво желае, ваша свѣтлость?

Вжикпгамъ. Оцова, мисля, което било задоволило Бога на небето и всички добри хора тукъ, на този безъ господарь островъ.

Глостеръ. Страхъ ме е. Трѣбва да съмъ направилъ нѣ-кой обида на честнитѣ си съграждани, и сте дошли да укорите моето невѣжество.

Вжикпгамъ. Познахъ милорде, по ще ли благоволи твоя свѣтлость да поправи грѣшката си, щомъ изслуша нашитѣ молби?

Глостеръ. Ще я поправимъ, разбира се. И азъ не живѣя ли на честна и християнска земя?

Вжикпгамъ. Знай тогава, че грѣшката ти е гдѣто отказвалъ да приемешъ високото мѣсто, величественния прѣстолъ, скиптьрътъ на твоитѣ прадѣди, въ твоята земя, въ твоя роденъ край, и си отетжилъ отъ славата на царския си родъ като си далъ венчигѣ почести на издажигѣ на едно гнило и развалено дърво. Ний ще събудимъ съливигѣ мисли за доброто на страната. Този славенъ островъ е съвсѣмъ ослабвалъ, лицето му е обезобразено съ дѣмги на позорѣтъ, петовото царско дърво обиколено отъ гнусни растения и почти хвърлено въ всичко поглѣщающия заливъ на мрактѣ и на забвението. За спасението на отечеството, ний, отъ чисто сърдце, молимъ твоя свѣтлость, да се патоваришъ съ кралското управление на страната, не като протекторъ, опекушъ и намѣстникъ, или долеъ факторъ за печалата на другиго, а като послѣдникъ на престольтѣ, който ти принадлежи по кръвъ и по родъ. За това съмъ събралъ гражданитѣ, твоитѣ предани и искрени приятели и по тѣхнитѣ молби съмъ дошелъ да моля твоя свѣтлость да ги ошастливи съ благоприятния си отговоръ.

Глостеръ. Не зная какво да правя. Кое по прилича на

санътъ ми и на положението ми: да си отида ли мълчишката или горчиво да ви осжда? Ако не ви дамъ отговоръ — вий можете да помислите, че мълчаливото властолюбие се е покорило мълчишкомъ, да вземе златния яремъ на властта, съ когото вий тъй драговолюно ме натоварвате. Да ви осждамъ за просбата, която е придружена отъ нескрепната ви къмъ мене обичъ, не значи ли да осждишъ приятелитъ си? За да избѣгна отъ подозрѣнието и голѣмата скърбъ на приятелитъ си, ето какъвъ отговоръ ви давамъ: Благодаря за преданността, по бѣденъ съмъ по заслуги, и не съмъ достоенъ да приема вашата висока просба. Макаръ и да се махнатъ всички припятствия, и да се очисти пътятъ ми къмъ прѣстолътъ, моя принадлежностъ по родъ, то пакъ — при слабоститъ ми и при изобилнитъ мои тежки грѣхове, азъ желалъ бихъ да се отдръпна отъ величието си. Моята варка не е за обширно море. Азъ по добръ бихъ се отказалъ отъ величието си, отколкото да бѣдѣмъ удушенъ отъ димътъ на моята слава. Но, вий нѣмате отъ мене нужда, кралското дърво е оставило кралскій плодъ, и съ бързотечнитъ години той ще да озрѣе и добръ ще краси мѣстото на величието, и, безсѣмнено, ще да ни оцѣсти съ царуването си. Него латоварвамъ азъ съ опова, съ което вий мене искате да натоварите, и нѣка Богъ бѣде свидѣтель, че азъ не искамъ да незачета правата му!

Вжикнгамъ. Милорде, това говори въ твой полза, твоитѣ доводи сѣ всички слаби, ако вземешъ въ съображение всичкитѣ обстоятелства. Ти казвашъ, че принцъ Едуардъ е синъ на брата ти, ний това не отказваме, но не е отъ Едуардовата жена; защото по напредъ баща ти бѣ сгодепъ за Едѣи Люси, майка ти е жива свидѣтелка на това — подиръ това той е билъ сгодепъ за Бона, сестрата на французскія кралъ. Отъ тѣзи двѣ го отклони увѣхналата и бѣдната вдовица съ многото си синове. Тя прелѣсти непостояннитѣ очи на Едуарда, съ намѣрение да го завладѣе, и на двоеженство да го склони. Отъ нея, въ незаконното си лѣгло, той доби, тогава Едуарда, когото нашитѣ етикети наричатъ принцъ. Азъ бихъ по горчиво описалъ всичко, по уважението ми къмъ нѣкои живи, ме кара да туря граници на языкътъ си. И така, милорде, приеме високія санъ, който ти се предлага, не за насъ или за щастieto на цѣлата държава, а за да извадишъ

родътъ си отъ развратътъ, който се е породилъ въ послѣднитѣ години, и да накарашъ всичко да тръгне по правия си пътъ.

Меръ. Приеми, милорде, твоитѣ граждани те молятъ.

Бъкингамъ. Не дѣй отказва, могъществения лорде, не дѣй отказва да приемешъ нашата обичъ.

Катесби. Зарадвай ги; изпълни имъ законната просба.

Глостеръ. Уви! Защо струнвате всички тѣзи грижи на мене? Азъ не съмъ за царско величие. Не се докачайте моли ви, разберете, че азъ не мога и нѣма да ви изпълня желанието.

Бъкингамъ. Ти отъ обичъ къмъ братовѣтъ си синъ, не смѣешъ да го лишишъ отъ прѣстолътъ. Знай, че ний като цѣнимъ обичта ти, като цѣнимъ всичката нежностъ на сърдцето ти къмъ всички ближни и далекъ тебъ, никога не ще измѣнимъ това си рѣшение. Ще приемешъ ли да изпълнишъ просбата ни? Знай, че братовѣтъ ти синъ, никога нѣма да бѣде кралъ; ний ще туримъ другото на прѣстолътъ за срамъ и позоръ на твой родъ. И съ това си рѣшение ний те оставяме. — Хайдите граждани, нѣма що повече да се молимъ.

(Излиза Бъкингамъ и гражданинъ).

Катесби. Повикай ги пакъ, драгий херцогъ; приеми просбата имъ; ако ти имъ откажешъ цѣлата държава ще бѣде въ отчаяние.

Глостеръ. Вий сте рѣшили да ме патоварите съ роякъ грижи. Нека така да бѣде; азъ не съмъ отъ камъкъ, мене ме трогнаха вашитѣ молби; повикай ги пакъ.

(Катесби излиза).

Нека тегли съвѣстѣта ми и душата ми. —

(Излиза Бъкингамъ и другитѣ).

Лордъ Бъкингамъ и вий честни и мъдри мъжи, тѣй като сте рѣшили да сложите на гърбътъ ми тежкии товаръ па управлението, щж не щж азъ трѣбва да понеса този товаръ. Но само, да не би да посрѣщне свѣтътъ съ тежки обиди или черни кѣтви, слѣдствието отъ вашитѣ просби, помнѣте, че вий ме принудихте и не давайте да се пятни честѣта ми. Богъ е свидѣтель — и вий сами видѣхте, колко съмъ далечъ отъ всеѣкаква жажда за царската корона.

Меаръ. Ний виждаме всичко, и всичко ще раскажемъ.

Глостеръ. Като разказвате, трѣбва да говорите истината.

Бъкингамъ. И така поздравявамъ те съ приличната тебъ Кралска титла, — Да живѣе Кралъ Ричардъ, славния кралъ на Англия!“

Всички. Да живѣе.

Бъкингамъ. Господарю, съгласенъ ли си утрѣ да бѣде коронясването?

Глостеръ. Както вий искате, така да бѣде.

Бъкингамъ. И така, утрѣ ний ще бѣдемъ при твоя свѣтлость. А сега, съ най голѣма сърдечна радостъ, ний те оставиме.

Глостеръ. (*Къмъ Владимиръ*) Да се заловимъ пакъ за нашата свѣта работа. Сбогомъ Бъкингамъ: — Сбогомъ, драги приятели.

(*Излизатъ*).

Край на III-то дѣйствие.

ДѢЙСТВИЕ IV.

СЦЕНА I—ПРЕДЪ ТАУЕРА.

Влизатъ, отъ едната страна кралица Елисавета, херцогиня Норкскя, Марказъ Дорсетъ; а отъ друмата, Леди Анна, херцогиня Глостеръ, като води леди Маргарита Пламтенетъ, малката дъщеря на Кларенса.

Херцогиня Норк. Кой ни срѣща тука? Дали моята малка внучка Пламтенетъ, водена отъ добродушната си леля, Анна Глостеръ? Навѣрно, ще идатъ съ насъ наедно да поздравятъ, съ искренна обичъ, младитѣ князе. (*Къмъ Анна*). Здрава ли си, дъще?

Анна. Дано Богъ да направи днешния день щастливъ за двама ви.

Елисавета. Подобно и на тебе, сестро! Къдѣ отивашъ?

Анна. За Тауера; както мисля и вий отивате тамъ, за да поздравите младитѣ принцове.

Елисав. Добра сестро, да отидемъ наедно.

(Влиза Брейкжнбъри)

Ето че и на време иде лейтенанта. — Господинъ лейтенантъ, можешъ ли ни каза здрави ли сж принцовецѣ?

Брейкжн. Много сж добръ, госпожо. Само че азъ не мога ви пустиа да отидете при тѣхъ; защото кралятъ ми е строго заповѣдалъ никого да не пушамъ.

Елисавета. Кралятъ ли? Кой е той?

Брейкжнбъри. Искахъ да кажа лордъ-протекторъ.

Елисавета. Богъ да го пази отъ кралската титла! Сжбе ли да туря той препятствие между тѣхната обичъ и мене? Азъ съмъ тѣхна майка. — Кой сжбе да не ме пуца при дѣцата ми?

Херцогиня Норк. Азъ съмъ баба имъ, азъ трѣбва да ги видя.

Анна. Азъ съмъ имъ по закона леля, по обичъ майка.

Заведете ме да ги видя, азъ отговарямъ заради тебе, отгортъ си вземамъ вината.

Врейкки. Не, госпожо, не; азъ не мога да ви пустана, азъ съмъ далъ кѣтѣта и не мога да я престѣя. Затова простете ме.

(Излиза).

(Влиза Станли).

Станли. Ако бѣхъ ви срѣцналъ подиръ единъ часъ, щѣхъ да поздравя херцогиния Норкеска, като почтенна майка на двама крале. (Къмъ Анна). Госпожа, вий трѣбва веднага да се отправите къмъ Уестминистръ, гдѣто ще се коронясате за Ричардова кралица.

Елисавета. Разрѣжете ми поясътъ, за да тупа сърдцето ми по-спокойно, или ще ми припадне при тая новина.

Анна. Проклѣта и гибелна вѣстъ.

Дорсетъ. Успокой се, мамо, какво ти стана?

Елисавета. О, Дорсетъ, не ми приказвай, махни се; смъртъ и разорение сѣ скрити въ моето име; моето име е гибелно за дѣцата. Ако искамъ да избѣгна смъртъта, премини моретата и иди при Ричмонда, за да бѣдешъ далечъ отъ шкѣлътъ. Бѣгай отъ тази салхана, да не бѣ да увеличишъ числото на убититѣ и да ме накарашъ да претърпя проклетнето на Маргарита, да бѣдѣ нито майка, нито жена, нито кралица на Англия.

Станли. Много е мѣдъръ свѣтътъ ти, госпожо! (Къмъ Дорсета). Бързай, възползовай се отъ часоветѣ. Азъ ще прати писмо на сина си да те срѣщне на пътътъ; бързай, за да не бѣ да пострадашъ.

Херцогиния Норк. О, буря на голѣми бѣди! О, моята утроба, лѣлото на смъртъта, ти си родила на този свѣтъ една змия, на която окото е убийствено!

Станли. (Къмъ Анна). Бързай госпожо! Заповѣдапо ми е да бързамъ.

Анна. Отивамъ съ най-голѣмо отвръщение. — О, Боже, желала бихъ, щото обрачѣтъ на златната корона да бѣдеше стомана, зачервена въ огънътъ, който, като обиколи челото, да изгори мозъкътъ ми! Нека бѣдѣ помазана съ смъртоносна отрова и да умрѣ, преди хората да извикатъ — Боже, пази кралицата!

Елисавета. Иди, иди, бѣдна душо, азъ не ти завиждамъ на славата; нито нѣкъ ти желая злото.

Анна. Не! Защо? — Когато той, който ми е сега мъжъ, дойде при мене, когато азъ съ плачъ и съ риданне вървѣхъ подиръ тѣлото на Хенриха, преди да е омиль ржцѣтъ си отъ свѣтата и чистата Хенрихова кръвъ, когато се яви онзи, който уби първия ми хубавъ мъжъ, азъ го погледнахъ и му казахъ: „Ричарде, вѣчно проклѣтъ ще бѣдениъ ти, гдѣто ме остави вдовица въ цвѣта на младостта ми! И, ако се ти ожениши, нека скръбъ да владѣе въ твоето лѣгло и жена ти, (ако бѣде нѣкой луда да ти стане жена) да бѣде по-окаянна въ животътъ си, отколкото ти ме направи, като уби милия ми мъжъ!“ И какво стана подиръ това? Преди да мога да довърна клѣтвитъ си, той съ сладкитъ си думи зароби сърцето ми, и сама себе си прокълнахъ. Подиръ това време моитъ очи спокойствие никога не можаха да намѣрятъ, и никога въ лѣглото му не се наслаждавахъ съ златната роса на сънътъ. Постоянно бивахъ събуждена отъ страшителъ му бълнувания. Освѣнъ това, той ме мрази, защото баща ми е Варвикъ и, нѣма съмнѣние, че той и мене скоро ще очисти отъ този свѣтъ.

Елисавета. Сбогомъ, нещастнице! Колко ми си мила!

Анна. И ти не по малко си ми мила.

Дорсетъ. Сбогомъ! ти съ ужасъ ще посрѣщнешъ славата.

Херцогиня Норк. (*Къмъ Дорсета*). Иди при Ричмонда и бѣди щастливъ! — (*Къмъ Анна*). Иди ти при Ричарда и нека добритъ ангели да те пазятъ! — (*Къмъ Елисавета*). Иди ти въ храмътъ и се предай на молитва! — А азъ ще отида въ гробътъ, гдѣто миръ и спокойствие ще бѣждтъ съ мене! Осемдесетъ, пълни съ скърби, години съмъ прекарала азъ и всѣкой веселъ часъ е билъ послѣдванъ отъ недѣла пълна съ скръбъ и ужасъ.

Елисавета. Почакай малко; обърни се съ мене наедно къмъ Тауера: — Отъ древността останали камъни, имайте жалостъ надъ тѣзи нѣжни дѣца, които завистта е замежила между вашитъ зидове, груба люлка за тия хубави дѣца, груба дойка, старъ другаръ за милитъ принцове, обхождайте се добръ съ моитъ дѣца! Съ безумна скръбъ се прощавамъ азъ съ васъ, вий камъни на Тауера!

(*Излизатъ*).

СЦЕНА II — *Тронна зала въ палатѣтъ.*

Трѣбитъ свирѣтъ. Ричардъ съ корона. Бжкингамъ, Катесби, пажъ и свита.

Ричардъ. Стойте всички настрада... Драгий ми Бжкингаме!..

Бжкингамъ. Какво желас твоя свѣтлость?

Ричардъ. Подай ми ржката си. (*Ричардъ се покачва на престола*). Толкова високо се покачи кралъ Ричардъ съ твоите свѣти и съдѣйствия; но дали тази ти слава ще трае само дещъ, т. е. ще ли е тя трайна, та да ѝ се нарадваме?

Бжкингамъ. Сега тя живѣе, и нека живѣе вѣчно.

Ричардъ. О, Бжкингамъ, азъ те испытвамъ, дали си ти отъ чисто злато... Младия Едуардъ живѣе... Познай сега, какво ще кажа.

Бжкингамъ. Казвай, любезний милорде!

Ричардъ. Що да казвамъ Бжкингаме, азъ казвамъ, че искамъ да бѣдѣ кралъ.

Бжкингамъ. Такъвъ и си, трижъ славний милорде.

Ричардъ. Нима съмъ кралъ? Наистина, по Едуардъ е живъ.

Бжкингамъ. Така е, мой господарю.

Ричардъ. Лошо е, гдѣто Едуардъ е още живъ!... „Така е, мой господарю...“ Бжкингаме, ти напреди не бѣше толкова тихъ... Искашъ ли да говоря простичката и яспичката? Азъ искамъ незабавно да се избавя отъ тѣзи незаконно-родени принцове. Какво ще кажешъ на това? Говори скоро, бѣди кроткъ!

Бжкин. Каквото каже кралятъ, то и ще бѣде.

Ричардъ. Млъкни, млъкни! Твоята дѣятелность е замръзнула и ти си като ледъ студентъ. Казвай, ще ли се заловишъ за това дѣло? Съгласенъ ли си тѣ да бѣдѣтъ убити?

Бжкин. Господарю, дай ми малко време да помисля преди да ти дамъ положителенъ отговоръ; азъ сега ще дойда да ти дамъ отговоръ. (*Излиза*).

Катесби. (*Настрада*). Кралятъ е стрдитъ: вижте, какъ си той хапи устната.

Ричардъ. (*Слиза отъ престола*). По-добръ е да се говори съ глупци, съ развратци и долни момчета; никой отъ тѣзи, които ме гледатъ съ уважение, не е съ мене. Над-

мѣнния Бжкнигамъ стана много предпазливъ. Слушай, Пажъ!

Пажъ. Слушамъ, милорде!

Ричардъ. Знаешъ ли нѣкой челоувѣкъ, когото развращающето злато може да подкупи, за да извърши едно убийство?

Пажъ. Азъ зная единъ жептилмень, чинто оскѣдни сръдства не достигатъ за надмѣнния му духъ; нѣма съмвѣние, че златото би го накарало да извърши какво и да бѣде.

Ричардъ. Какъ го викатъ?

Пажъ. Името му, милорде, е Тирелъ.

Ричардъ. Азъ донейдѣ си познавамъ този челоувѣкъ. Иди го повикай. *(Пажътъ излиза).*

Нѣма вече умния Бжкнигамъ да бѣде съсѣдтъ на моитѣ мисли. Толковъ неуморимо е тичалъ той за мене, а пъкъ сега иска време да помисли. Да бѣде така.

(Влиза Стаили).

Съ какви повинни, лордъ Стаили?

Стаили. Господарю, както се паучавамъ, лордъ Дорсетъ е избѣгалъ при Ригмонда, въ страпитѣ, гдѣто той живѣе.

Ричардъ. Слушай, Катесби! Пръсни слухъ, че жена ми, Анна е болна отъ отчаяние; заповѣдвамъ ви строго да я пазите. Намѣри нѣкой дворянинъ, не отъ знатенъ родъ, когото да уженнишъ за дъщерята на Кларепса, момчето му е глупаво, азъ отъ него не се боя. — Какво се прозивашъ? Пакъ ти казвамъ, иди и пръсни слухъ, че жена ми, Анна, е болна на умираише. Азъ трѣбва да удушъ надѣждитѣ ѝ защото, ако тѣ порастнатъ, тѣ ще ме съсипятъ.

(Катесби излиза).

Азъ трѣбва да се ожепя за дъщерята на брата си, иначе мосто царство стои на крехка почва... Да убия братията ѝ, а пъкъ нея да взема за жена? Несигуренъ начинъ на печелиише! Но тъй като съмъ до нията потъналъ въ кръвъ, тои грѣхъ ще да роди повъ грѣхъ. Милость, която се поражда при съззи, нѣма я въ тѣзи очи... *(Влиза Пажътъ съ Тирелъ).*

Твоесто име Тирелъ ли е?

Тирелъ. Яковъ Тирелъ, и твой покоренъ слуга.

Ричардъ. Да не ме лъжешъ?

Тирелъ. Пешитай ме, господарю!

Ричардъ. Рѣшавашъ ли се да убиешъ единъ отъ приятелитѣ ми?

Тирелъ. Както заповѣдашъ; по по бихъ желалъ да убия два твои врага.

Ричардъ. Да бѣде! Азъ имамъ двама върли врагове, които не ми даватъ ни сънъ, ни спокойствие, и тѣхъ предавамъ въ твоитѣ ръцѣ. Азъ говоря за незаконно роденитѣ, що сж въ Тауера.

Тирелъ. Само заповѣдай да ме пустнатъ при тѣхъ, и азъ веднага ще те отърва отъ тѣхъ.

Ричардъ. Ти много сладка пѣсень ми пѣешъ. Ела пасамъ: вземи този знакъ. — Слушай, какво ще ти кажа. (*Шепне му*). Толкова и нищо повече. Кажн че е извършено, и азъ ще те обичамъ и ще те имамъ за другаръ.

Тирелъ. Сега всичко ще бѣде извършено. (*Излиза*).

(*Влиза Бжкигамъ*).

Бжкигамъ. Милорде, мене ми дойде на умътъ общащнето, което не преди много време, бѣше ми далъ.

Ричардъ. Добръ, остави сега него на страна. Знаешъ ли че Дорсетъ е избѣгалъ при Ричмонда?

Бжкигамъ. Чухъ подобно пѣщо, милорде!

Ричардъ. Станли, азъ зная, че той е синъ на жена ти: внимавай!

Бжкигамъ. Милорде, азъ се осмѣлявамъ да ти напомнимъ общащнето, което е потвърдено отъ честнитѣ ти думи. Ти каза, че ще ми дадешъ Херфордското жрство и движимитѣ имоти на брата ти.

Ричардъ. Станли, внимавай, жена ти да не би да праща писма на Ричмонда, защото ти ще отговаряшъ за всичко.

Бжкигамъ. Какво ще каже, ваше величество на това, което сега питахъ?

Ричардъ. Дойде ми на умътъ, — Хенрихъ Шестий е предсказалъ, че Ричмондъ ще бѣде кралъ. Той казалъ това тогава когато Ричмондъ билъ още дѣте. Кралъ! — Възможно е.

Бжкигамъ. Милорде!

Ричардъ. Какъ се случи, пророкътъ да не ми е казалъ това тогава, така щото, да го убия, докато Ричмондъ бѣше съ мене?

Бжкигамъ. Милорде, общащнето ти за Жрството!

Ричардъ. Ричмондъ! — Когато послѣдний пътъ бѣхъ въ Екстеръ, кметътъ ми показа единъ замъкъ и го нарече Ручмонгъ. При тази дума азъ се стрѣснахъ, защото единъ Ир-

ландският бардъ ми предсказа, че нѣма да живѣя много слѣдъ като видя Ричмонда.

Бжкингамъ. Милорде!..

Ричардъ. Колко е часътъ?

Бжкингамъ. Осмѣлявамъ се, господарю, да ти напомня обѣщанието.

Ричардъ. Добръ, по колко е часътъ?

Бжкингамъ. Скоро ще удари десетъ.

Ричардъ. Добръ, пѣка да дръпка.

Бжкингамъ. Защо да дръпка.

Ричардъ. Защото ти, като дуракъ, смущавашъ мислитѣ ми съ твоята просба. Днесъ не съмъ расположенъ да изпълнямъ обѣщания.

Бжкингамъ. Тогава кажи, ще ли го изпълнишъ или не.

Ричардъ. Сърдишъ ме: не съмъ расположенъ.

(Излизатъ: кралъ Ричардъ и свитата).

Бжкингамъ. Така ли ми отплати той голѣмата услуга? И съ такова презрение? За това ли го направихъ кралъ? Доста ми е да си припомня за Хейстингса и да бѣгамъ въ Брекногъ, до като главата ми стои на мѣстото си.

(Излиза).

СЦЕНА III. — Сжщата.

(Влиза Тирелъ).

Тирелъ. Мжчителското и кърваво дѣло се извърши; пай кървавото и пай лошото убийство, отъ всички, които сж пятаили тая земя. Дайтопъ и Форестъ, които азъ подкушихъ да извършатъ това кърваво злодѣйство, двѣ жедни за кръвъ лсета, трогнати отъ нежностъ и съжаление, като дѣца плакаха, като ми разказвахъ печални разказъ. „О! ей така лѣжаха милитѣ дѣца“, каза Дайтопъ, — „Ей така, така“, каза Форестъ, прегърпани въ алабастровитѣ си невинни рѣцѣ: устнитѣ имъ бѣха като четри рози на единъ стрѣкъ, що блѣстѣха съ лѣпната си хубостъ и се цѣлуваха. Единъ молитвенникъ стоеше на възглавницата, „който молитвенникъ“, каза Форестъ, „веднага умътъ ми промѣни; но, дяволътъ, о, злиятъ дяволъ“ — съ тѣзи думи мръсникътъ свърши разказъ си; а Дайтопъ започна: — „пий удушихме дѣцата, най свър-

шещото, хубаво творение на природата, която съ ангелска хубост ъб ѝ надарила“. Трoгвати отъ съжаление и мъчени отъ гризението на съвѣстѣта, мѣкпаха злодѣитѣ тукъ всичко да раскажа на немилостивиятъ и крѣвопиецъ кралъ. Ето го че иде. (*Влиза Ричардъ*). Поклонъ на тебъ, мой повѣлителю!

Ричардъ. Ще ли се ошастливя съ твоитѣ новини?

Тирелъ. Ако монѣ новини за дѣлото, което ти ме патовари да извърши, ти даватъ щастие, то бѣди щастливъ, защото дѣлото ви е извършено.

Ричардъ. Видѣ ли ги умрѣли?

Тирелъ. Видѣхъ ги, господарю.

Ричардъ. Заровени ли сѣ тѣлата имъ, драгий Тиреле?

Тирелъ. Тауерския свѣщеникъ ги е заровилъ; но кѣдѣ, не могъ та слѣга.

Ричардъ. Ела при мене, Тирелъ, подиръ вечера, и тогава ти ще расправяшъ подробно за смъртѣта имъ. И между това време си помисли, какво възнаграждение искашъ — азъ незабавно ще изпълни желанието ти. Сбогомъ.

Тирелъ. Сбогомъ, господарю мой. (*Излиза*).

Ричардъ. Синѣтъ на Кларепса сѣмъ затворилъ; дъщеря му за унижение уженихъ за единъ бѣденъ дворянинъ; синоветѣ на Едуарда снѣтъ въ лоното на Авраама, и жена ми Анна, е вече казала збогомъ на този свѣтъ. Азъ зная че Бретанъ Ричмондъ иска да се жене за Елисавета, дъщерята на брата ми, и спорѣдъ нея гледа тѣй горделиво на короната, но азъ това нѣма да допустана като весель влюбенъ ще отида азъ при нея.

Влиза Катесби.

Катесби. Милорде! —

Ричардъ. Добри или лоши новини, та влизашъ тѣй грубо?

Катесби. Лоши новини, милорде: Мортонъ е избѣгалъ при Ричмонда; а Бъкингамъ въоръжилъ Уейлцитѣ, и иди къмъ насъ съ отборъ войска, която постоянно се умножава.

Ричардъ. Ели и Ричмондъ по ме илашѣтъ, отколкото Бъкингамъ съ своята отъ колъ и отъ вѣже войска. Азъ сѣмъ слушалъ че страхливото разказване води слѣдъ себе си безсилне. Огненъ походъ да бѣде моето крило; Зевсовия Меркурий ще бѣде кралскій курьеръ. Иди, събери хора; свѣтътъ ми е моя щитъ, но трѣбва много да не се базимъ щомъ, предателитѣ на бой ни викатъ. (*Излизатъ*).

Сцена IV — *Предъ палатътъ.**Влиза кралица Маргарита.*

Маргарита. Захвана вече да зрѣе напредѣкътъ и да пада въ вонѣщитѣ уста на смъртъта. Тука въ тѣзи предѣли, много се скитахъ азъ, — и дочекахъ тѣхната гибель, видѣхъ зачатото на тежкото зло. Сега азъ ще отида въ Франция, като се надѣвамъ че края ще бѣде толкова горчивъ, страшенъ и трагиченъ, както и началото. Отдръпни се, кѣта Маргарито. — Нѣкой иде.

*(Отдръпва се).**Влиза кралица Елисавета и Херцогиня Норфолка.*

Елисавета. О, моитѣ нещастни принцове, моитѣ мили дѣца? Моитѣ нещастни цѣлѣ, кѣдѣ сте вий? Ако вашитѣ дѣци още се скитатъ въ въздуха, ако не сж се скрили въ вѣчното жилище, то отхвъркнете къмто мене, съ вашитѣ леки крилѣ, и чуйте плачѣтъ на майка си.

Маргарита. *(На себе си).* Кѣмто нея отхвъркнете; кажете, че право за право, се е помрачила вашата дѣтиска утринъ съ мрачната нощъ.

Херцогинята. Толкози нещастия сж разбили гласѣтъ ми, щото езикѣтъ ми е пѣмъ. — Едуардъ Плантагенетъ, защо си умрѣлъ?

Маргарита. Плантагенетъ остави другъ Плантагенетъ, а Едуардъ за Едуарда плаща смъртния дългъ.

Елисавета. О, Боже, защо си оставилъ такива нежни агленца, и си ги хвърлил въ краката на вѣлкѣтъ? Защо си сналъ ти, О, Боже, когато се извършвало страшното дѣло?

Маргарита. *(На себе си)* Когато свѣтлий Хяри и сипѣ ми умрѣхъ.

Херцогинята. Ти, ужасъ на животѣтъ, слѣпота на очитѣ, кѣта скитающа жива сѣпка, жилище на скърбѣта, позоръ на свѣта, забравенъ гробъ, кратъкъ разказъ на скърбни дни, сѣдни съ скърбъ на Английската законна земя, земя родна, безбожно осквернена съ протѣта невинна кръвъ! *(Съда на земята).*

Елисавета. Да можешъ, родна земно, да ми дадешъ тъй скоро единъ гробъ, както ми давашъ минутенъ отдишъ, то азъ бихъ скрила въ тебе моитѣ кости, за които тукъ пѣма

спокойствие. Кой има повече право да плаче отъ насъ? (*Съда до нея*).

Маргарита. (*Като излиза напредъ*). Ако старата скръбъ се уважава, то дайте първенство на моята скръбъ, и признайте моятъ скръбъ. Ако въ скръбъ разговоръ може се води (*Съда до тѣло*), то разкажете ми вашитъ нещастия, като чувате моятъ. Азъ имахъ Едуардъ и Ричардъ го уби; азъ имахъ Хенрихъ, Ричардъ го уби; ти имаше Едуардъ и Ричардъ го уби; ти имаше Ричардъ и Ричардъ го уби.

Херцогинята. И азъ имахъ Ричардъ, и ти го уби; и Рутландъ имахъ азъ—ти помага да го убиятъ.

Маргарита. И ти има Кларенсъ и Ричардъ го уби. Пез недрата на твоята утроба е изпълзѣло въ свѣтътъ едно адско псе, което всички къмъ смъртта ни гони; това куче, на което зхобитъ сж прѣдъ очитъ, расказва кроткитъ агнета и лочи тѣхната кръвь! Мръсна подигравка на Божиитъ творения, този великъ земенъ тиранинъ, който, съ кървави очи, владѣе надъ плачушитъ души, твоята утроба е родила да ни гони всички ни къмъ гробътъ. — О, правий и истинный Боже, колко ти азъ благодаря, гдѣто това ненаситно псе, яде въсоветъ на майчиното си тѣло, и гдѣто тя смѣсва степенитя си съ нашитъ!

Херцогинята. Хенрихова нещастна вдовицо, не се радвай на моятъ нещастия! Богъ ни е свидѣтель—азъ плакахъ надъ твоитъ!

Маргарита. Прости ме. Азъ съмъ жедна за отмъщение, и се наситихъ съ неговото начало. Мъртавъ е твой Едуардъ, който уби моя Едуардъ; твой другъ Едуардъ заплати за мой Едуардъ; малкия ти Норкъ е само ботушитъ, защото и двамата не надминаватъ онова, що азъ загубихъ съ смъртта на моя синъ. Кларенсъ, който уби моя Едуарда, е мъртавъ, както и всичкитъ зрители на тази кървава драма, развратшитъ Хейстингсъ, Ривърсъ, Вогапъ и Грей, всички отдавна сж се задушили въ мрачнитъ гробове. Само прѣдставителтъ на ада, твой Ричардъ, е още живъ: той е, който ги е купувалъ и ги е пращалъ въ адтъ. Но паближава и неговия, съ нетърпение очаквания отъ насъ, гибеленъ край. Земята се е вече растворила, адтъ гори, дяволитъ ревятъ, и молятъ небеснитъ сили, по-скоро да го премахнатъ отъ тукъ. — О, Боже! Разрѣжи по скоро възелтъ на неговитъ животъ! Моли те, по

скоро свърши, за да мож да кажъ че псето е мъртво.

Елисавета. О! ти ми предсказа, че ще дойде време, когато ще те викаме на помощ да кълнемъ, тази мръсна и гърбата жаба.

Маргарита. Тогава азъ бѣхъ парекла празно отражение на моето щастие, бѣдна сѣпка на всичко що съмъ азъ била; приламливъ указателъ на страшни бѣди! жена повдигната високо, за да бѣдешъ свалепа долу; майка на двѣ хубави дѣца за нѣколко време; признакъ на онова що си ти била; цвѣтно знаме, предназначено за смъртоносни удари; знакъ на достоинство, вѣгъръ; комедии на кралица, за допълнение на сцената. Къдѣ е мъжа ти сега? Къдѣ сж братията ти? Къдѣ сж двата ти сина? Въ що ти е радостта и утѣшението? Кой проси колѣнничка и казва — Боже пази кралицата? Гдѣ сж лордоветѣ, които те ласкаяхъ? Къдѣ сж свититѣ, що те послѣдваха? Забрави всичко това, и виждъ какво си сега. Въмѣсто щастлива жена, една отчаяна вдовица; вмѣсто радостна майка — жена, що оплаква своитѣ дѣца; вмѣсто оная, на която се молятъ, — която сама моли; вмѣсто оная, що ме презираше — сама презрѣна отъ мене; вмѣсто кралица — робиня увѣнчана съ скръбъ; вмѣсто оная, предъ която се страхуватъ, жена, що сама се страхува; вмѣсто заповѣдница на всички, не слушана отъ никого. Така се е обърпало справедливото проклетие и те е направило само играчка на обстоятелствата; безъ да имашъ нѣщо по-друго, освѣтъ въспоминания за опова, що си била, въспоминания, които още повече те мъчатъ, като виждашъ що си сега. Ти, съ отниманieto на моя престолъ, не трѣбваше ли да вземинъ еднаква частъ отъ моята скръбъ? Сега твоята горделива глава носи само половината отъ моя товаръ, когото азъ стоварвамъ отъ уморенитѣ си рамигѣ върху тебе. Сбогомъ Поркова сыруго, и кралица на скръбитѣ и нещастията: въ Франция азъ ще се радвамъ на злощастията въ Англия.

Елисавета. Не си отивай! Ти си искусна да кълнешъ, стой още малко, да научишъ мене, какъ да кълнж моитѣ врагове.

Маргар. Не си по цѣли пощи, гладувай цѣли дни; сравнявай мъртвото щастие съ живата печаль; мисли дѣцата си за по-хубави, отколкото сж биле, а онзи, който ги е ибилъ, по-крѣвникъ, отколкото си е: украсяването на загубитѣ ще

ти представи виновникътъ по-лошъ и клѣтвитѣ сами ще се явятъ.

Елисавета. Тъпи сж моитѣ думи. О, научи ме да кляж.

Маргарита. Твоитѣ бѣди ще ги изострятъ, и тѣ ще да произватъ като моитѣ. *(Излиза)*.

Херцогинята. Защо сж на скръбъта и думи?

Елисавета. Тѣ сж наслѣдници на нещастнитѣ страдалци, безпѣтни наслѣдници на радостъта, оратори на скръбитѣ; нека се лѣятъ, макаръ да не помагатъ, тѣ облекчаватъ сърдцето.

Херцогинята. Щомъ е така, недѣй да си за языка завързана: върви подиръ мене, съ горчиви клѣтви да задушнимъ синътъ ми, що удуши двамата ми мили сипи. *(Чува се трѣба)*. Трѣби трѣбата: нека да сж готови твоитѣ клѣтви.

(Влиза кралъ Ричардъ съ свита и войска).

Ричардъ. Кой смѣе да ме запира въ пътятъ си?

Херцогинята. Онази, която би можала да те спрѣ отъ всичкитѣ ти убийства и кланія, като те удуши въ своята утроба.

Елисавета. Ти си покрилъ челото съ златната корона, когато би трѣбовало на него да бѣде отбѣлѣзано убийството на принцътъ, комуто принадлежеше тази корона, убийството на синоветѣ ми и на моитѣ братия. Гдѣ сж дѣцата ми, презренний рабе?

Херцогинята. О, мръсна жабо! Къдѣ е твой братъ, Кларенсъ? Къдѣ е Недъ Плантагенетъ, сипъ му?

Елисавета. Къдѣ сж кроткитѣ Ривърсъ, Вогапъ и Грей?

Херцогинята. Къдѣ е Хейстингсъ?

Ричардъ. Трѣбѣте, бийте барабанитѣ! Нека небето не чува тѣзи празни баби, какъ се подиграватъ на Божий помазаникъ. Удрете барабанитѣ ви казвамъ! *(трѣбитъ и барабанитѣ трѣбятъ)*. *(Къмъ женитѣ)*. Или имайте търпение и говорете по-прилично, или съ шумниятъ грѣмъ на воепитѣ трѣби ще да удави вашитѣ викове.

Херцогинята. Ти синъ ли ми си?

Ричардъ. По Божия милость, и бащина и твой да.

Херцогинята. Тогава имай търпение да испиташъ моя гнѣвъ.

Ричардъ. Госпожо, азъ зная твоео положение, то не може да търпи лоши думи.

Херцогинята. О! остави ме да говоря.

Ричардъ. Говори, но азъ не слушамъ.

Херцогинята. Азъ ще бъда умѣрена въ думитѣ си.

Ричардъ. И кратка добра майко; защото бързамъ.

Херцогинята. Толкова ли бързашъ? Богъ знае съ какви мъчения и жалость азъ те очаквахъ.

Ричардъ. И не съмъ ли дошелъ най-сетѣ да те утѣша съ своето рождение?

Херцогинята. Не, кълна се въ свѣтния кръстъ, ти знаешъ самъ, че ти се роди, за да обърнешъ въ адъ земята. Въ тежки маки азъ съмъ те родила, зло и своеволно бѣ твоето дѣтство, твоето ученичество бѣ съвсѣмъ диво и страшно, като мжжъ—ти бѣ коваренъ, гордъ, лукавъ и кръвникъ, опасенъ въ кротостта и тихъ въ своята злоба. Моешъ ли ми указа нѣкой часъ въ който при тебъ да съмъ намѣрила азъ утѣшение?

Ричардъ. Нито единъ, само она въ който си закусила безъ мене. Херцогинйо, ако азъ съмъ ти толкова умразенъ, то остави ме да вървя. — Удрете барабани.

Херцогинята. Моли те, чуй свършека на моята дума.

Ричардъ. Много горчиво ти говоринъ.

Херцогинята. Чуй ме, една дума ще ти кажа още и тя ще бѣде послѣдната, която отъ менъ ти ще да чуешъ.

Ричардъ. И така...

Херцогинята. Тебе, или богъ ще те умъртви въ тая битка, като не ти даде побѣда, или азъ ще да умра въ жалость и дълбока старость, и никога не ще да видя вече твоето лице. И така, вземи моята най-горчива кѣтва! нека ти въ сражението да тежи надъ тебъ повече отъ всичката ти броня, която посинъ! Азъ ще се моля за твоитѣ врагове, и въ сражението дунитѣ на Едуардовитѣ синове ще въодушевяватъ твоитѣ врагове, съ напредъкъ и побѣда. Кръвникъ бѣ ти, кървавъ и кървавъ ще да бѣде твойтъ край: ти въ позоръ живѣ, и съ позоръ живота си ще да завърнешъ.

(Излиза).

Елисавета. Много причини имамъ да кълпамъ, но имамъ сила само да рѣкж „аминъ“ на всичко, що тя каза.

(Тръва).

Ричардъ. Госпожо, не си отивай, съ тебе искамъ азъ да поговори.

Елисавета. Азъ нѣмамъ синове отъ царска кръвъ, да ги

убивашъ още; колкото за моитѣ дъщери. Ричарде, ще станатъ тѣ набожни калугерки, а не кралици: жаловити и тѣй, не ги убивай, тѣхъ остави ми ги.

Ричардъ. Една ти имашъ дъщеря по име Елисавета, хубавица, мила и прекрасна, и отъ царска кръвъ.

Елисавета. И няма затуй ти трѣбва да умрѣ? О, остави я да живѣй, азъ ще развали сърдце ѝ, ще обезобрази пейната хубость; ще обяви че съмъ мѣпила своя мъжъ; ще я покрия съ булото на безчестнето, само и само да я измъкна отъ твоитѣ кръвници ржѣ, на всички ще да кажа азъ, че Едуардъ не е баща ѝ.

Ричардъ. Защо ще я обесчестишъ: ти е отъ царска кръвъ.

Елисавета. За да избави животътъ ѝ, азъ ще кажа че не е.

Ричардъ. Отъ бѣда всичкиятъ ѝ сънь ще я спаси.

Елисавета. Както спаси убититѣ ѝ братя.

Ричардъ. Несчастната звѣзда ги е затрила.

Елисавета. Ония, на които животътъ имъ е пречилъ.

Ричардъ. Не може челоуѣкъ да избѣгне описаното.

Елисавета. Да, когато описницата е въ ржѣтъ на злодѣйци. Дѣцата ми сж били отредени за смърть по-хубава, по тебе Господъ такъвъ те е създалъ.

Ричардъ. Ти говоришъ, като че ли съмъ азъ убилъ моитѣ братовчеди.

Елисавета. Ами че кой? ти, тѣхенъ чичо, ти ги лиши отъ царство, миръ, родинни, свобода и животъ. Не знай коя ржка е проболла тѣхнитѣ пѣжни сърдчица по твоята глава, примата зановѣдъ е дала: не ще съмнение че пожътъ е билъ тѣмъ и не наостренъ, но той е билъ наточенъ о твоего кораво като камъкъ сърдце, за да извади червата на моитѣ мили агнепца. Ослабнахъ азъ отъ скърби: инакъ при спомѣнитъ на имената на моитѣ дѣца азъ бихъ забила почитѣ си въ твоитѣ очи. И въ тоя опасенъ и ужасенъ заливъ, оставена като варка безъ платна азъ ще се обърна на парчета като се блъсна о твоитѣ скалисти гърди.

Ричардъ. Цѣлътъ на походътъ си да не постигна и успѣхъ на кървавитѣ си войни, ако не възнаградя твоята горестъ съ добро, което ще да направи на тебъ и на родътъ ти!

Елисав. Какво добро ли още може да се крие за менъ подъ небесния сводъ?

Ричардъ. Повдиганieto на твоитѣ дѣца, мила Елисавето!

Елисавета. На пѣкон ешафотъ, за главитѣ ли да си изгубятъ?

Ричардъ. На висотата на величието и щастието, на висотата на земната слава.

Елисавета. Ласкай моята скѣрбъ съ праздни думи, какво величие, какви ли почести, ще да дадениъ на пѣкон отъ дѣцата ми?

Ричардъ. Всичко, което имамъ; да, цѣлъ себе си ще да се дамъ на едно отъ твоитѣ чада. Побързай да удавишъ въ джпото на разярената душа, всичкитѣ въспоминания отъ бѣдитѣ, които ти мислишъ че азъ съмъ ти сторилъ.

Елисавета. По скоро казвай за да не би нечута да остане тази ти кротость.

Ричардъ. Тогава знай че отъ душа обичамъ твоята дъщеря.

Елисавета. Майката на моята дъщеря осѣща туй съ душата си.

Ричардъ. Какъ тъй осѣщашъ?

Елисавета. Че ти обичашъ дъщеря ми отъ дунна. Ти съ душевна обичъ обича пейнитѣ братия, а азъ съ сърдечна обичъ ти благодаря.

Ричардъ. Ти лоша смисель давашъ на моитѣ думи. Азъ искахъ да рѣка че отъ душа обичамъ дъщеря ти, и мисли Английска кралица да я направи.

Елисавета. Добре, по кой смѣташъ да бѣде пейнъ кралъ!

Ричардъ. Онзи, който кралица я направи, кой другъ може да бѣде?

Елисавета. Какво! Нима ти?

Ричардъ. Да: какъ мислишъ ти?

Елисавета. Какъ ще спечелишъ пейната любовь?

Ричардъ. Ти добръ знаешъ правтъ на дъщеря си, ти ще ме научишъ.

Елисавета. Ще ли приемишъ съвѣтътъ ми?

Ричардъ. На драго сърдце.

Елисавета. Проводи и, съ човѣкътъ що уби и двамата и братя, двѣ окървавени сърдца; панини на тѣхъ Едуардъ и Поркъ; тя, безсѣмнено ще заплачи: тогава подай и — както Маргарита подаде на баща ти, втопена въ Рутландовата кръвъ кърна и кажи и да си отрпе съзвитѣ си съ кърпата втопена въ алената кръвъ на милитѣ и братия. Ако съ това не можешъ и спечели любовта, прати и на благороднитѣ си

дѣла единъ списъкъ, кажи ѱ, че ти утребѣ чича ѱ Кларенса, уйча ѱ Ривърсъ; да, и заради нея, на скоро си се опростѣ съ добрата ѱ деля Анна.

Ричардъ. Ти ми подигравашъ; това не е пѣтътъ по който можъ да достигна на дѣщерята ти любовта.

Елисавета. Нѣма пѣтъ по другъ, освѣтъ ако се преродѣ и не бѣденъ вече Ричардъ, който е направилъ всичко туй.

Ричардъ. Да каже ли, че съмъ направилъ всичко туй, да ѱ спечели само?

Елисавета. Да, тогава тя ще те намрази, щомъ твоята любовъ съ таквици цѣпи загубѣ е придобила.

Ричардъ. Каквото е станало не може се върна, хората нѣкога постѣпватъ глупаво, и се раскайватъ наподирѣ. Азъ отиѣхъ царството отъ твоѣтъ сѣнове ѱ, за да изгладѣ тази вина предлагамъ го на дѣщеря ти. Ако съмъ убилъ плодовѣтъ на твоята утроба, то азъ ще ги замѣстя съ опѣла на твойта дѣщеря. Името баба е обичливо не по-малко отъ сладкото име майка: тѣ сѣ сѣщо като твой дѣца, отъ твой плѣтъ и кръвъ, родени пакъ въ болѣзни и мъки на поцѣта. Ти въ младостта отъ дѣцата си страдала: монѣ ще ти дадатъ утѣха въ старостта: че си изгубила съ сѣна си — кралъ, по споредъ тая ти загуба, твоята дѣщеря става кралица, не съмъ въ сила загубеното да възвърна — земи това, което съмъ въ сила да ти дамъ. Дорсетъ, сѣтъ ти, що съ страждуща душа въ чуждата земи бунтува ще да се завърпе, слѣдъ като направимъ този сѣюзъ, и отново ще приеме всѣкѣтъ почести и длѣжности високи. Кралѣтъ, който жена парича твоята красна дѣщеря, Дорсета братски ще посрѣщае отново ѱ ще да бѣденъ ти кралска майка, и всѣкѣтъ развалини на скѣрбѣнѣтъ ти дни съ двойно величѣе ще бѣдѣтъ сѣградени. Да, много весели дни още ще да видимъ нѣи: сѣлѣнѣтъ що си ти протѣла въ вѣсточни бисери, щѣтъ се възвърнатъ и тѣхната цѣпа ще да замѣсти десетъ нѣти по голѣмо щастѣе. Иди тогава, мамо, иди при дѣщеря си, да удобришъ срамѣжливостта на ѣѣнѣтъ години съ твойта опѣтностъ: приготви ушѣтъ ѱ да сѣлушатъ думѣтъ на единъ любовникъ; запали въ сѣрдце ѱ нѣжно жажда за кралската корона; раскрий ти на принцѣссата прелѣстѣта на тайнѣственѣтъ ѱ веселѣтъ брачни дни; ѱ щомъ дѣвѣницата ми покѣри презрѣнѣния безумецъ Бѣ-

книгама тогава азъ ще се върна и съ вѣнци триумфални ще поведѣ твоята дъщеря къмъ ложето на единъ побѣдителъ; ней азъ ще да отетѣмъ трофентъ и славата на моята побѣда, и ти ще бѣде надъ Цезаритъ Цезарь и царица на моето сърдце.

Елисавета. Но какъ да ѝ рѣка? братъ на баща ѝ ще бѣде нейнъ мъжъ? Или да кажѣ нейнъ чичо? Или онзи който уби нейнитъ братия и чичове? Съ какво име тебъ да нарекъ, така щото нито моята честь, нито законътъ, нито нейната обичъ, и самия Богъ да не я възспратъ твоитъ предложения да слуша?

Ричардъ. Кажѣ ѝ, че съ тозъ съюзъ ще да дадемъ ний миръ на Англия.

Елисав. Когото ти искупи съ борби и скърби.

Ричардъ. Кажѣ ѝ, че нейнъ краљ и повелителъ това желае.

Елисав. Но краљтъ на кралетъ не желае.

Ричардъ. Кажѣ ѝ, че ще бѣде кралица велика и могъща.

Елисав. За да оплаква синътъ подобно своята майка.

Ричардъ. Кажѣ ѝ, че ще я обичамъ вѣчно.

Елисавета. Но колко време ще се наслаждава ти съ тая честь?

Ричардъ. До свършека на пейния животъ.

Елисавета. Но колко ще трае животътъ ѝ?

Ричардъ. До колкото небото и природата го продължатъ.

Елисавета. До колкото пѣкълътъ и Ричардъ пожелаатъ.

Ричардъ. Кажѣ ѝ, че краљтъ е пейнъ слуга.

Елисавета. Но тя, твоята поданица, гвуси се отъ подобни слуги.

Ричардъ. Краснорѣчиво се моли ти зарадъ менъ.

Елисавета. Добритъ намѣренни нѣматъ нужда да се украсяватъ.

Ричардъ. Тогава простичко ѝ раскажи за моята любовъ.

Елисавета. Простичко и не честно, излиза лошъ стилъ.

Ричардъ. Много си плитка и бърза въ свонтъ съждения.

Елисавета. О, не, монтъ съждения сѣ много дълбоки и мъртвеники — клѣтитъ дѣца сѣ въ гробоветъ имъ.

Ричардъ. Недѣй закача, госпожо, нея страна, то се е минало вече.

Елисавета. Азъ ще закачамъ нея, до като се скъсатъ струнитѣ на моето сърдце.

Ричардъ. Заклѣвамъ се въ св. Георгия, въ поясътъ си и въ своята корона.

Елисавета. Оскверненъ е св. Георгий, обезчестенъ е поясътъ, а короната е крадена.

Ричардъ. Заклѣвамъ се...

Елисавета. Въ нищо; защото това не е клѣтва. Твоя св. Георгий е оскверненъ отъ тебе и е загубилъ своитѣ священи почести; твоя поясъ е обезобразенъ и опозоренъ; крадена е твоята корона и кралската ѝ слава е обезобразена. Ако исканъ да се закълнешъ въ нѣщо и да те повѣрватъ, то закълни се въ нѣщо, което ти не си опозорилъ.

Ричардъ. Кълнѣ се въ свѣтътъ.

Елисавета. Той е оскверненъ отъ твоитѣ позорни дѣла.

Ричардъ. Кълнѣ се въ бащината ми смъртъ...

Елисавета. Съ животътъ си ти и него си опозорилъ.

Ричардъ. Тогава кълнѣ се въ себе си...

Елисавета. Ти самъ си изворъ на позорътъ.

Ричардъ. Тогава — въ Бога!

Елисавета. Бога си оскърбилъ най-много. Ако ти бѣше се боялъ да пристѣпнишъ клѣтвата си дадена въ неговото име, ти не би разрушилъ съгласието, което кралътъ, моя мъжъ, е въдворилъ, нито нѣкъ моятъ братия щѣха да сж мъртви. Ако ти бѣше се боялъ да пристѣпнишъ клѣтвата си дадена въ името Божие, то царския металъ, що покрива сега глава ти, би красилъ нѣжното чело на сипа ми; и двама принца щѣха сега да сж при мене, не щѣха да сж въ гроба и жертва на червентѣ. Въ що още можешъ да се закълнешъ?

Ричардъ. Въ бѣдѣщето.

Елисавета. твоего бѣдѣще е опозорено отъ твоего минало. Азъ само имамъ да изливамъ съ порои сълзи, онова що ти ми стори. Земята е пренѣлпена съ нещастни дѣца, бацитѣ на които ти си умъртвилъ, и които, като увѣхнали растения, живѣятъ и вѣчно ще да плачѣтъ. Не се кълни въ бѣдѣщето, защото ти си го зацапалъ преди то да настѣпи.

Ричардъ. Ако не се кая за всичко, нека щастие да не постигна, нека въ военнитѣ си дѣйствиѣ да не сполуча. Нека самъ да бѣдѣ погубенъ въ боя! Нека Богъ да ме лиши отъ.

щастливи дни! Некъ дептъ отнеме за мепъ своята свѣтлина, както нощта спокойствието си! Нека всичкитѣ звѣзди противъ мепъ да сѣ, ако не любя твоята дъщеря, съ любовъ най-чиста и сърдечна, ако не съмъ ѝ предавъ отъ всичката си душа! Въ нея е моето щастие и твоето; безъ нея ще настане за мепъ, за тебъ, за нея, за нашето отечество и за много християнски души, смъртъ, опустошение, разорение и съснини: единичкото спасение е ти. И тѣй, драга майко, (така ще трѣбва да те наричамъ), бѣди предъ нея моя ходатайка. Не дѣй ѝ казва що съмъ азъ, а що ще бѣдѣ; не дѣй ѝ казва що заслужвамъ, а що ще да заслужвамъ. Кажй ѝ че времената това изискватъ, и забрави гиѣвтъч си зарадъ общата полза.

Елисавета. Какъ, нима да се подчини на искушението на дяволтъ?

Ричардъ. Да, ако той те искушава добро да правишъ.

Елисавета. Но да забрави себе си заради него?

Ричардъ. Да, ако съ туй забравяние избѣгванъ злото.

Елисавета. Но ти уби дѣцата ми.

Ричардъ. Но азъ ще ги положа въ утробата на твоята дъщеря, и тамъ върху благоуханно ложе, тѣ отново ще да се родятъ, за твое щастие.

Елисавета. Нима да идѣ и дъщеря си да склони да те полюби?

Ричардъ. Ако това го сторинъ, щастлива майка ще да бѣдешъ.

Елисавета. Отивамъ. — Ниши ми скоро, и ти отъ мене ще разберешъ какво тя мисли.

Ричардъ. Запеси ѝ моята най-искрепна цѣлувка. Прощавай. (*Палува я. Елисавета излиза*). Ти лесно укротима безумнице, плитка и непостоянна жено! (*Влизатъ: Ратклифъ и подиръ него Катесби*). Що ново носинъ?

Раткливъ. Могъщия господарю, на западнитѣ брѣгове се е явила една голѣма флота; но нашитѣ брѣгове се намиратъ куй съзнителни и страхливи хора безъ орѣжие, които не се рѣнаватъ да отбѣспнатъ неприятеля. Казватъ, че Ричмондъ е билъ адмирала на флотата, и че той се навѣртвалъ наоколо докато се покаже Бжжигамъ за да го посрѣщне на суша.

Ричардъ. Нѣкой бъръ по-скоро да отиде. Ти ли ще идешъ Ратклифе, — или Катесби, — кѣдѣ е той?

Катесби. Тукъ съмъ азъ, господарю.

Ричардъ. Катесби, по-скоро да отидешъ при херцогътъ.

Катесби. Съ пай-голѣма бързина отивамъ.

Ричардъ. А пъкъ ти, Ратклифе, иди въ Салисбури — и тамъ чакай. (*Къмъ Катесби*). Защо стоишъ и не отивашъ при херцогътъ, ти глупавий негодпико?

Катесби. Най-първо, могъщия господарю, що трѣбва да му кажа отъ твоята страпа?

Ричардъ. О, право имашъ, добрий ми Катесби. — Кажу ми ей сега да събере и най-голѣмата войска, която може да събере, и ведпага да ме намѣри въ Салисбури.

Катесби. Отивамъ. (*Излиза*).

Ратклифъ. Какво да правя въ Салисбури?

Ричардъ. Какво ще правишъ тамъ преди да дойдѣ азъ?

Ратклифъ. Ти, господарю, ми заповѣда да идѣ по-напредъ.

(*Влиза Стапли*).

Ричардъ. Съ какви повинни, Стапли?

Стапли. Нѣма хубави новини, господарю, но нѣма пъкъ и до толкова печални.

Ричардъ. И тази хубава! Нима нищо, ни добро, ни зло, не знаешъ? Защо толкова забикаляшъ, каквото имашъ за казване, кажи го безъ забикалки. Какви повинни, — кажи?

Стапли. Ригмондъ съ флота иди противъ насъ.

Ричардъ остави го да се запише на дъпото на морето. Страхливецъ! Защо е тръгналъ съ флота?

Стапли. Не зная, могъщия господарю, по си предполагамъ...

Ричардъ. Добръ, кажи, какво си предполагашъ?

Стапли. Азъ предпологамъ, че побуденъ отъ Дорсета, Бъкингама и Мортона, за Англия се е той отиравилъ, да сѣдне на Английския престолъ.

Ричардъ. Празенъ ли е престолътъ? Пропадналъ ли е Английския мечъ? Мъртавъ ли е кралятъ? Или царството е въ чужди ръцѣ? Кой освѣнъ насъ отъ Норскитѣ наслѣдници е още живъ? И кой може да бѣде краль на Англия, освѣнъ Норковиятъ наслѣдникъ? Кажете ми, прочее, каква работа има той по морето?

Стапли. Нищо по-друго, не можъ предположи.

Ричардъ. Нищо не можешъ да си предположишъ, по знаешъ добръ, че иде той да бѣде твой съюзникъ. Азъ зная,

че ти ще измѣнишъ и ще избѣганиъ къмъ Ричмондовата страна.

Станли. Не е истина, господарйо, не дѣй ме подозира въ подобно пѣщо.

Ричардъ. Къдѣ ти е тогава силата да го отблъснешъ? Къдѣ останаха твоитѣ послѣдователи и съюзници? Не сж ли тѣ на западнитѣ брѣгове, бунтовниците презъ безопаснитѣ мѣста да водятъ?

Станли. Не, милорде, съюзниците ми сж на севѣръ.

Ричардъ. Не щж азъ студени севѣрни приятели: каква работа иматъ тѣ на севѣръ, когато могатъ да помагатъ на господарьтъ си на западъ?

Станли. Още не имъ е дадена заповѣдта, но ако могъществения краль желае, азъ ще събержъ съюзниците си, и ще да срѣщна свѣтлостта ти, къдѣто и когато твоего величество желае.

Ричардъ. Да, да; ти желаешъ да отидешъ при Ричмонда и да се присъединишъ; но азъ не ще се облѣгна на твоята помощъ.

Станли. Силний господарйо, нѣма нужда да се съмнѣвашъ въ моето другарство, азъ никога не съмъ бивалъ измѣнникъ, нито пъкъ ще бѣда.

Ричардъ. Иди тогава и събери твоитѣ хора. Но сина си Георгия Станли при насъ ще да оставишъ. Дръжъ яко обѣщанieto си, защото иначе главата му ще се търкала подъ моитѣ крака.

Станли. Постъпни съ него така, ако азъ излѣзя измѣнникъ.
(Илиза).

(Влиза претеникъ).

Пратен. Искренни другари, и ти славний господарйо, съобщиха ни, че въ Девопширъ Сжръ Едуардъ Коррпи и горделивия неговъ братъ, Ехтерския епископъ, заедно съ други хора, сж се присъединили къмъ знамето на въстанниците.

(Влиза другъ пратеникъ).

2-й пратен. Въ Кептъ, великий господарйо, Гилфордитѣ сж се възбунтували, и отъ часъ па часъ се присъединяватъ други хора и въстанието взима голѣмъ размѣръ.

(Влиза трети пратеникъ).

Пратен. Милорде, войската на великий Бжкшигама...

Ричардъ. Въпъ, виѣ бухали педни, пищо пе казвате, освѣтъ надгробни пѣсни.
(Ударя третий пратеникъ).

Така ти се пада щомъ носишъ подобна повинна.

3-й пратен. Новината, която ще да съобщи на ваша свѣтлость е, че по причина на внезапни цаводненни, войската на Бъкингамъ се е разсипала и той самъ се е премахналъ. Богъ знае, гдѣ се е той запилѣлъ.

Ричардъ. Прося прошка. Ето кнестя ми, за възнаграждение я вземи. Не си ли чулъ, че голѣма награда е обѣщана на оновова, който улови предателствъ?

(Влиза четвъртий пратеникъ).

4-й пратен. Казватъ, господарю, че Съръ Томасъ Ловелъ и Лордъ Маркисъ Дорсетъ, се въоръжили въ Норкширъ; но моитѣ новини сж благоприятни, защото флотата на Ричмондъ е разбита отъ буритѣ, и самъ Ричмондъ е пратилъ лодка на брѣгътъ да питатъ дали хората по брѣговетѣ сж негови съюзници, или не. Тѣ му отговорили, че сж дошли отъ Бъкингамова страна, да се присѣдинятъ съ него, но той не ги повѣрвалъ, дигналъ платната и се отправилъ за Бретанъ.

Ричардъ. Напредъ, до като сме въоръжени; ако не се биемъ съ въиканни врагове, то по нѣ да разбиемъ тѣзи вътрѣшни бунтовници.

(Влиза Катесби).

Катесби. Милорде, херцогътъ Бъкингамъ е въ наши рѣцѣ; ето благоприятна новина. Жрлъ Ричмондъ съ огромна войска е излѣзалъ на сухо въ Милфордъ; послѣдната не е до тамъ благоприятна, но трѣбва да се каже.

Ричардъ. Да трѣгнемъ за Сализбуръ! До като ний тука разсѣждаваме, една рѣшителна битка може да се спечели, или да се изгуби. — Нѣкой да се распореди, щото Бъкингамъ да бѣде доведенъ въ Сализбуръ; а другитѣ да вървятъ подиръ мене.

(Излизатъ).

СЦЕНА V. — Стая въ кжщата на Лордъ Стапли.

Влиза Стапли и Съръ Христофоръ Урсуикъ.

Стапли. Съръ Христофоръ, кажи отъ менъ на Ричмондъ, че кръвникътъ гинганъ държи сина ми, Георгия Стапли, въ залогъ; ако азъ се възбунтувамъ, отива синъ ми, затова не мога сега да му помогна. Побързай да отидешъ при Рич-

монда, отдай му моятъ благопожелания и му кажи, че кралицата на драго сърдце се е съгласила да му даде своята дъщеря. — Кажи ми какъ е сега свѣтлия Ричмондъ?

Христоф. Близо при Немброкъ въ Уелсъ.

Стапли. Кой отъ по-главнитъ хора сж на неговата страна?

Христоф. Сжръ Уолтжръ Хърбертъ, знаменития войникъ, Сжръ Джилбертъ Талбжтъ, Сжръ Улиямъ Стапли, Оксфордъ, Неустрашимий Немброкъ, Сжръ Джеймсъ Влжнтъ и Рансъ Апъ Томасъ, съ храбра дружина; и много още други забѣлжителни хора. Всичкитъ ще вървята къмъ Лондонъ, ако не имъ препрѣчатъ нѣтътъ.

Стапли. Бързай при Лорда; цалувамъ му ржката. Дай му това писмо, то ще му раскрие всичко. Сбогомъ.

(Подава книга на Христофора).

(Излизатъ).

Край на IV-то дѣйствие.

ДѢЙСТВИЕ V.

СЦЕНА I—САЛИЗБУРИ. ОТВОРЕНО МѢСТО.

Влиза Шерифътъ съ стража и Бъкингамъ воденъ къмъ ешафотътъ.

Бъкингамъ. Не ще ли ме остави кралъ Ричардъ да поговоря съ него?

Шерифъ. Не, милорде, затова помри се съ съдбата си.

Бъкингамъ. Едуардови дѣца, Хейстингсъ, Ривърсъ, Грей, Свѣтлий кралъ Хеприхъ, и твоя синъ Едуардъ Воганъ и всички неправедно предадени на смъртъ, ако вашитѣ неблагодарни души гледатъ съ гнѣвъ на този часъ, за отмъщение смѣйте се на моето нападение! Приятелю не е ли днесъ душница?

Шерифъ. Да.

Бъкингамъ. Тоя за душитѣ день ще бѣде мой послѣденъ. Той е денътъ, въ който азъ се заклѣпахъ предъ Едуарда, че ще да бѣдѣ вѣренъ на жена му и дѣцата му. Той е денътъ, въ който азъ измолвахъ гибелъ отъ оногова, когото пай-много вѣрвахъ; тозъ день е денътъ за отмъщението на моята съ ужасъ препълнена душа. Всевъдящия, предъ когото азъ се заклѣпахъ, е пратилъ, щото на глава ми да се струпа всичко, косто притворно изричахъ въ свонтѣ клѣтви. Така направя Той злодѣйцитѣ ножътъ си да забиватъ въ свонтѣ собствени гърди. Всичкитѣ горчиви Маргаритини кънапия се струпали врѣхъ моята глава. Тя каза: „Сномни си зарадъ мепъ, и когато сърдцето ти се препълни съ жалость, кажи че пророкъ е Маргарита.“ Водѣте ме къмъ позорния пѣнъ; да бѣде: скърбъ за скърбъ и позоръ за позоръ.

(Излизатъ Бъкингамъ и офицери).

СЦЕНА II. — *Поляна близо при Тямужртъ.*

Влизатъ съ барабани и знамена, Ричмондъ, Оксфордъ, Съръ Джеймсъ Блжитъ, Съръ Уолтъръ, Хърбертъ и войска.

Ричм. Сподвижници и приятели любезни, умжчени на тиранията подъ тѣжкия яремъ, ний вече стигнахме до сърдцето на милото ни отечество, безъ никакви препятствия. Отъ баща си, Лордъ Станли, приехъ добри извѣстия, които ме успокояватъ и дързостъ въ менъ вселяватъ. Окаяния и кръвникътъ, що плодороднитѣ лозя и вашитѣ ливади опропасти, що кръвта ви ни и пробуждаше вашитѣ гърди, тази свиния гнусна още и до сега въ сърдцето на островътъ се памира, близо до градътъ Лисжстъръ, единъ день далечъ отъ тукъ. Въ името на Всемогъщия, да вървимъ весело, храбри другари, и постоянно миръ на нашето отечество да обезпечимъ, чрезъ този страшенъ и кръвопролитенъ бой.

Оксфордъ. На всекиго съвѣстѣта има хиляди пожа, които всички ще забиемъ въ гърдитѣ на този грѣшенъ челоуѣкоубиецъ.

Хърбертъ. Азъ вѣрвамъ, че всичкиятѣ му другари, ще прибѣгнатъ къмъ нашата страна.

Блжитъ. Той има другари, но тѣ му сж другари защото се боятъ отъ него, и при най-критическата за него минута, тѣ ще се откажатъ отъ него.

Ричм. Още по-добрѣ за насъ. — Напредъ, по Божията воля. Който вѣрва и се падѣ, той ще претѣти къмъ гонимата си цѣль на лѣстовичи крилѣ. Надѣждата прави кралетѣ богове, и долинитѣ и пясни създадения на крале.

(Излизатъ).

СЦЕНА III — *Босуъртското поле.*

Влизатъ Кралъ Ричардъ съ войскитѣ си; Херцога Норфолкъ, Кралъ Съръ и дружи.

Ричардъ, Тука забийте нашитѣ палатки — тукъ, въ това Оле! Лордъ Съръ, защо си толкозъ нажаленъ?

Съръ. Душата ми е десетъ пѣти по свѣтла отъ моитѣ погледы.

Ричардъ. Гдѣ е Норфолкъ?

Норфолкъ. Ето ме, славний Господарю.

Ричардъ. Норфолкъ, какъ мислишъ ти, нали ще ви потунатъ?

Норф. Ще ни потунатъ и ний ще тунаме, драгий милорде.

Ричардъ. Направете ми шатрата, тази нощъ азъ тукъ ще сия; по утрѣ на кждѣ? — Е, все едно кждѣто и да бѣде. — Силни ли сж въстанициитѣ?

Норф. Шестъ или седемъ хиляди челоуѣка сж пай-много.

Ричардъ. Значи ний отъ тѣхъ три пѣти сме по-силни, освѣтъ това, самото име кралъ е яко укрепление, каквото на противната страна го пѣма. Забийте шатрата. Елате съ мене, лордове, да идемъ да прегледаме мѣстото за сражение. — Повикайте здрави и вѣрни водачи. — Нека да не липсва у насъ добрата дисциплина, не се бавете, защото утрешния день е день за работа.

(Излизатъ).

Влизатъ, отъ дръгата страна на полето, Ричмондъ, Съръ Уилямъ Брѣндонъ, Оксфордъ и други офицери.

Нѣколко солдати правятъ Ричмондовата шатра.

Ричмондъ. Въ злато засѣдна умореното слѣнце, и чрезъ свѣтлия нѣтъ на огненната си колѣсница, свѣтътъ день предрича за насъ. — Съръ Уилямъ Брѣндонъ, ти моето знаме утрѣ ще да носишъ. — Дайте ми хартии и мастило въ шатрата си да начертая планътъ на утрѣшния бой, предводителитѣ на тѣхнитѣ мѣста да настая и малката ни сила еднакво да распредѣля. Вий, Съръ Оксфорде, Съръ Уилямъ Брѣндонъ и Съръ Уолтъръ Хърбертъ, при мене ще стоите. Жрътвѣ Немброкъ ще остане при своята дружина, а ти добрий ми Блѣнтъ, ще занесешъ моитѣ благопожелания на Немброка и ще му кажешъ да дойде утрѣ рано да ме види. — Още едно пѣщо; знаешъ ли кждѣ е расположилъ войската си Лордъ Стапли?

Блѣнтъ. Ако не се излъгъхъ по знамето, (което мисля че не съмъ направилъ), дружината му е расположена половишъ мля на югъ отъ силната войска на кралътъ.

Ричмондъ. Блѣнтъ, ако съ опасностъ малко е възможно, иди при него и му занесъ моята важна за насъ записка.

Блѣнтъ. Да зная че животътъ си ще да изгубя пакъ ще да отидѣ, милорде. — Желая ви спокойна нощъ. (Излиза).

Ричмондъ. Спокойна нощъ, драгий ми Блѣнтъ. — Господа, елате и да поразмислимъ за утрѣшната работа; да влеземъ

въ шатрата, — росата е тукъ влажна и сдудена. (*Влизатъ въ шатрата*).

*Влизатъ въ шатрата на Ричарда, Ричардъ, Норфолкъ,
Ратклифъ и Катесби.*

Ричардъ. Колко е часътъ?

Катесби. Време за вечеря е, милорде; часътъ е деветъ.

Ричардъ. Азъ нѣма да вечерямъ тая вечеръ. — Дайте ми хартии и мастило. — Разширихте ли ми племътъ, донесохте ли въ шатрата всичкото оръжие?

Катесби. Донесохме. Всички нѣща сж готови господарю.

Ричардъ. Добрий ми Норфолкъ, иди позицията си завземъ, внимавай: будна и вѣрна да бжде стражата.

Норф. Отивамъ, милорде.

Ричардъ. Събуди войската, щомъ чучулигата запѣе.

Норф. Увѣрявамъ те, господарю, че не ще се уснѣ.

(*Излиза*).

Ричардъ. Ратклифе!

Ратклифъ. Слушамъ, господарю.

Ричардъ. Прати пратеникъ при войската на Станли, да му каже да доведе войската си тукъ утрѣ, преди да изгрѣе слънцето, иначе ще прати синъ му Георгя въ вѣчна нощъ. — Натѣйте чаша вино, (*къмъ Катесби*) постави стражаръ предъ шатрата ми. Нека осѣдлаятъ бѣлий Схри, за утрѣшния бой. Внимавай да сж здрави и да не сж тѣжки, монѣ копия. — Ратклифе.

Раткл. Слушамъ!

Ричардъ. Не видѣ ли намръщени Лордъ Нортумберланда?

Раткл. Той и Томасъ Жрлѣ Схри на смръкващи огивахъ отъ дружина на дружина и ободрѣвахъ солдатитѣ.

Ричардъ. Добрѣ, доволецъ съмъ. Дай ми чаша вино, не ми е до тамъ добрѣ днесъ, не съмъ веселъ, нито бодъръ както преди. Готови ли сж хартиитѣ и мастилото?

Раткл. Готови сж.

Ричардъ. Кажете на стражарътъ да бди. Оставете ме, а въ полунощъ, Ратклифе, да дойдешъ въ шатрата ми, да ми помогнешъ да се въоръжа. — Оставете ме ви казвамъ.

(*Ричардъ влиза въ шатрата си, Ратклифъ и Катесби излизатъ*).

Ричмондовата шатра се отваря, и вътрѣ се вижда

Ричмондъ съ офицеритѣ си.

Стакли. Щастие и побѣда пека красятъ шлемътъ ти.

Ричмондъ. Всичкото спокойствие, което може да даде пощъга, пека е съ тебе, добрий ми тате! Кажй ми, какъ е милата ми майка?

Стакли. Здрава е и си праща благословията, и Богу отправя горѣщи молитви за тебе. Но да оставимъ това настрапа. — Скоро лѣтятъ пощънитѣ часове, и на западъ мракътъ захвана да се распилюва. Не трѣбва много да говоримъ, защото такова е времето, нарѣди си войската рано при зори, и изложи сѣдбата си на смъртнитѣ удари и на гибелната война. Азъ не могъ ведвага при тебе да се примъкна, но ще излъжа времето и въ рѣшителната минута на помощъ ще ти дотърча; но пѣма да излизамъ на лице, защото ако ме видятъ, братъ ти, милия ти Георги, ще бѣде убитъ предъ очитѣ на баща си. Сбогомъ. Времето е страшно, не позволява да си исказваме обичта и да размѣнимъ сладки думи, които трѣбва да си ги исказемъ, понеже не сме се виждали толкова време. Дано Богъ позволи да настѣпе време за исказването на обичта си. Още веднѣжъ, сбогомъ. — Бѣди храбъръ и бързай.

Ричмондъ. Милорди, придружете го до дружината му, а азъ ще се помѣча, съ растревожена душа, да си подрѣмъ; да не би утрѣ да ме свали тѣжкиятъ сънь, вмѣсто да хвърча съ крилѣ побѣдопосни. Още веднѣжъ, спокойна нощъ, драги милорди. (*Излизатъ всички освѣнъ Ричмонда*). О, Боже, чийто пратеникъ азъ се считамъ, зърни съ милостивъ погледъ на моята войска; турй въ рѣцѣтъ на моитѣ войници тѣжкиятъ си мечъ на отмъщение, за да могатъ съ него да съкрушатъ вражескитѣ шлемове надмевни! Дай да накажемъ злодѣитѣ, и позволи ни да те превъзнесемъ съ нашата побѣда! На тебъ, О Боже, предавамъ духа си бодъръ, затварямъ азъ клѣпачитѣ на моитѣ очи и заспамъ или буденъ, Боже пази ме! (*Заспива*).

Сѣпката на Принцъ Едуарда, синътъ на принцъ Хенриха VI, се явява между дѣтитѣ шатри.

Сѣпката. (*Къмъ Ричарда*). Азъ ще ти тегна утрѣ на сърдцето! Спомни си, когато ме прободѣ въ Тюкбѣри въ цвѣтътъ на младостта ми. Нищо не ти желая, освѣтъ въ отчаяние да загинешъ. (*Къмъ Ричмонда*). Веселъ да си мой

Ричмонде, защото огорченитъ души на искланитѣ припцове се биятъ къмъ твоята страна. Сиятъ на Хеприха, Ричмонде, дойде да те утѣши.

Явява се сѣнката на кралъ Хеприха III.

Сѣнката. (*Къмъ Ричарда*). Когато бѣхъ азъ смъртенъ, ти съ смъртоносни рани покри мрето отъ Бога помазано тѣло. Спомни си Тауера и менъ: умри въ отчаяние; Хенрихъ шестий желае ти отчаяние и смъртъ! — (*Къмъ Ричмонда*). Свѣтлий и праведний Ричмонде, бѣди ти побѣдителъ! Хеприхъ, който предрече, че ти ще бѣдешъ кралъ, желае ти спокойствие: живѣй и преуспѣвай!

(Сѣнката на Кларенса се явява).

Сѣнката. (*Къмъ Ричарда*) Азъ ще сѣдя утрѣ връхъ твоята душа! Твой братъ, нещастиятъ херцогъ Кларенсъ, който съ твоего проклѣто вино е премахнатъ отъ свѣтътъ, и отъ тебе най-предателски предаденъ на смъртъта! Спомни си зарадъ менъ, и безуспѣшн притѣнения си ножъ. Умрий въ отчаяние! — (*Къмъ Ричмонда*). Чадѣ на Ланкастерскій родъ, огорченитъ Норкови потомци се молятъ зарадъ тебъ; нектъ добри ангели те водятъ къмъ побѣда! Живѣй и напредвай!

Явяватъ се сѣнкитѣ на Ривжеръ, Грей и Боганъ.

Сѣнката на Рив. (*Къмъ Ричарда*). Азъ утрѣ ще ти тѣжъ на сърдцето! Азъ, Ривжеръ, убитий въ Помфретъ по твоя заповѣдъ. Умри въ отчаяние.

Сѣнката на Грей. (*Къмъ Ричарда*). Спомни си Грей, и умри въ отчаяние.

Сѣнката на Бог. (*Къмъ Ричарда*). Докарай си на умъ Богана, и въ страхъ ти безуспѣшн своето копие.

Тритѣ сѣнки. (*Къмъ Ричмонда*). Стани, стапи, — убитъ е твоятъ врагъ отъ нашитѣ обиди. Стани и спечели побѣдата!

(Явява се сѣнката на Хейстингса)

Сѣнката. (*Къмъ Ричарда*). Събуди се, пристѣнный кръвникъ; стани и въ кървавото сражение свърши своитѣ дни. Спомни си, Лордъ Хейстингса. Отчай се и умри! (*Къмъ Ричмонда*). Събуди се, тиха и спокойна душо, стани! Въоръжи се, бий се, и спечели побѣдата, заради милата Британія.

Явяватъ се сѣнкитѣ на двамата Принца.

Сѣнкитѣ. (*Къмъ Ричарда*). Сънувай братовитѣ си дѣца въ Тауера удушени. Ний тѣгнемъ на сърдце ти, Ричарде, и ще те поведемъ къмъ разбиванне, позоръ и смъртъ. Душитѣ на

братовитѣ ти дѣца ти заповѣдватъ. Отчай се и умри! (Къмъ Ричмонда). Спи, Ричмонде, спокойно спи и се събуди въ радостъ; нека добри ангели те запазятъ отъ зжбитѣ на този глганъ! Живѣй, и дай на Англия потокю отъ щастливи крале. Дѣцата на Едуарда желаятъ ти успѣхъ.

Влиза сѣнката на кралица Анна.

Сѣнката. (Къмъ Ричарда). Ричарде, жена ти, азочестата Анна, която спокойно не е спала нито часъ при тебе, съ страшни вълнения пълни сѣня ти. Утрѣ въ боятъ, спомни си зарадъ мене и испустни мечтъ си престѣпний. Умри въ отчаяние! (Къмъ Ричмонда). Ти, спокойна душо, спи спокоевъ сѣнь, сънувай ти успѣхъ и благополучна побѣда: жената на противниктъ молн се зарадъ тебъ.

Явява се сѣнката на Бѣкингама.

Сѣнката. (Къмъ Ричарда). Азъ бѣхъ първиятъ, който ти помогнахъ да снечелнигъ царската корона; но послѣдний бѣхъ, който испитахъ бичтъ на твоята тирания. Въ боятъ, спомни си за Бѣкингама, и умри отъ ужасъ. Сънувай, кървави дѣла и смъртъ. Изгуби си силата и се отчай: въ отчаяние готѣмо, предай духтъ си! (Къмъ Ричмонда). Загинахъ, не можахъ на помощъ да ти се втежъ, но бѣди весель, и не изгубвай дързостта си; Богъ и добри ангели на твоята срапа ще да се биятъ, и Ричардъ ще да падне отъ висотата на своята гордостъ.

(Сѣнкитѣ изчезватъ. Ричардъ се стрѣсва нѣсмиъ).

Ричардъ. Дайте ми други копъ!—вържете моитѣ рапи!—Милость, о, Христе! Те! всичкото това е сѣнь. О, ти, страшлива сѣвѣсть, колко ли ме мѣчинитъ!... Свѣщитѣ още горятъ... Сега е полунощъ... Студенъ потъ е покригъ моето трѣперящо тѣло. Що, боя ли се отъ нѣкого? другъ нѣма при мене: Ричардъ обича Ричарда; то е, азъ съмъ азъ. Има ли нѣкой убиенецъ тука? Не... да; азъ съмъ: тогава бѣгай, — що? Отъ себе си ли? Да бѣгамъ отъ отмъщението? Кой ще си отмъщава? — Азъ самъ на себе си ли? Не, азъ се обичамъ. Защо се азъ обичамъ? Дали за нѣкое добро, което съмъ си азъ направилъ? О, не: уви! Азъ повече мразя себе си, защото, споредъ нискигъ дѣла, които съмъ извършилъ, азъ съмъ извергъ. Не, азъ лъжа; азъ не съмъ извергъ. Глупако, говори право за себе си, недѣй лъга; ти се хвалиши. Сто лъжка сж въ моята сѣвѣсть, и всѣкой отъ тѣхъ по нѣщо ми

расказва, и всеѣки отъ тѣхъ ме искарева извергъ. Клѣтвостыпничество въ висна степенъ; убійства, странини убійства; хиляди грѣхове, и страшни при това — сж се събрали предъ сѣдилището и всички викатъ: — „виновенъ, виновенъ!“ Падамъ въ отчаяние. — Нѣма чловѣкъ да ме обича и ако умрѣ, никѣй не ще ме съжали... Защо ли ще ме жалятъ, когато самъ въ себе си азъ не намирамъ подобно чувство? Присѣни ми се, че душитѣ на убититѣ отъ мепъ, набраха се около моята шатра и вѣкъоя една зовене отмъщение върху главата на Ричарда.

(Влиза Ратклифъ).

Ратклифъ. Господарйо!

Ричардъ. Кой е тамъ?

Ратклифъ. Азъ съмъ милорде, Ратклифъ. Рапобуднитѣ селски петли два пѣти вече поздравиха утрото съ своитѣ викоуе, другаритѣ станаха и захванаха да се въоръжаватъ.

Ричардъ. Ратклифе! Страшенъ сънь сънувахъ. — Какъ мислишь, приятелитѣ ни дали ще бѣдѣтъ вѣрни.

Раткл. Не ще съмнѣние, милорде.

Ричардъ. Боя се, Ратклифе, боя се...

Раткл. Не се страхувай ти отъ призраци.

Ричардъ. Наистина, кѣлиж се въ името на свѣтаго Павла, че тази нощъ съникитѣ напълниха душата на Ричарда съ ужасъ по-голямъ, отколкото десетъ хиляди съдати добрѣ въоръжени и водени отъ плиткия Ричмонда. Още не се е съмнѣло. Ела съ мене да послушаме изъ налатнитѣ какво си говорятъ войницитѣ, дали измѣна не се готви тѣдѣва.

(Излизатъ).

Ричмондъ се събужда. Влизатъ Оксфордъ и други.

Лордоветѣ. Доброутро, Ричмонде.

Ричмондъ. Прося прошка, будни и бодри лордове! Вий разбудихте ленивецѣтъ.

Лордоветѣ. Какъ спа, милорде?

Ричмондъ. Най-сладкъ сънь, съ съиница най-сладки, милорди, напѣгнаха моята сънилива глава, слѣдъ вашето отиванне. Сънувахъ, че ужъ душитѣ на венчикитѣ отъ Ричарда убити, вѣзвѣоха въ шатрата ми и ми пожелаха побѣда надъ врагѣтъ. Наистина, сърдцето ми се весели, като си приномни той сънь. Колко часа има до като се съмне?

Лордоветѣ. Часѣтъ ще удари четире.

Ричмондъ. Тогава време е да се въоръжимъ и да дадемъ нужнитъ заповѣди. *(Той излиза предъ солдатитъ).*

Любезни ми съотечественици, азъ вече ви държахъ рѣчь, повече да говори пѣма нужда: само помнете, че Богъ и добрата ни цѣль сж наша помощъ; молитвитъ на свѣтинтъ и на огорченитъ души, като укрѣпление стоятъ предъ насъ. Отъ всичкитъ, които сж противъ насъ, само единъ Ричардъ побѣда не ни желае. Кой е опзи, който ги предвожда? — Единъ кръвникъ тирапинъ и убиецъ; человекъ, който съ кръвопролитие е добилъ властта си; человекъ, който по кървавъ пѣтъ спечели царската корона, и който иска всички, що бѣха му помогнали въ тази цѣль; человекъ, който е презрѣнъ камѣкъ, направенъ скжпоцѣпенъ, слѣдъ като му се подложилъ отдолу златния пластъ на английския престолъ, на който той съ измама се е покачилъ; человекъ, що винаги е билъ врагъ Божий, и съ когото вий ако се бнете, то Богъ ще ви възнагради, като негови войници. Ако се бнете въ бойтъ съ тирана, вий ще да спите сладкъ сълъ, слѣдъ като тирантъ е убитъ. Ако се бнете съ врагъ на отечеството си, отечеството никога не ще забрави вашитъ заслуги; ако се бнете за честта и щастието на жепитъ си, то тѣ ще ви посрѣщнатъ побѣдители; ако освобождавате дѣцата си отъ пожътъ на тирана, винуцитъ ви на стари години ще ви поддържатъ. Тогава, въ името на Всемогущия, дигнете знамената, и сабитъ си извадете. Награда зададъ мевъ, за смѣлитъ ми усилия ще да бжде студения трупъ, прострѣнъ на студената земя; но ако азъ сподуча, най-малкия отъ васъ ще вземе своята часть отъ тазъ печала. Трѣбѣте и удряйте барабани смѣло и весело въ име Божие и на св. Георгия! За Ричмонда и за побѣда!

(Излизатъ).

(Влизатъ Кралъ Ричардъ, Ратклифъ, свита и войска.)

Ричардъ. Какво каза Нортумберландъ, относительно Ричмонда?

Ратклифъ. Че Ричмондъ не е отишелъ на война.

Ричардъ. Това е казалъ. А Сжри що каза?

Ратклифъ. Той съ усмивка каза, толкозъ по-добрѣ за насъ.

Ричардъ. И това е право; така наистина си е. *(удря часа).* Колко удари часа? — Дайте ми календаръ. Кой видѣ днесъ слънцето отъ васъ?

Ратклифъ. Азъ не го видѣхъ, милорде.

Ричардъ. Тогава значи, че то не иска да грѣе, защото, споредъ календари, трѣбва да е изгрѣло преди единъ часъ. Днешния день за пѣкого ще бѣде черъ. — Ратклифе!

Ратклифъ. Слушамъ, милорде.

Ричардъ. Слънцето днесъ нѣма да се види; небето се намръщи на нашата войска. Иелатъ бихъ тази роса да бѣде отъ земята. Не ще да има слънце днесъ! Какво значение по-друго зарадъ менъ то има, отъ колкото за Ричмонта? Все едно, защото сѣщото небе, което на мене се мръщи гледа печално и на него.

(Влиза Норфолкъ).

Норфолкъ. Къмъ оружие, великий господарю! Врагътъ е вече на полето.

Ричардъ. Строете се, свирете сборъ. Турѣте покривката на моя конь. Да иде пѣкой да каже на Лордъ Станли тукъ да дойде съ войската си. Азъ самъ ще изведа войската на полето, и ето какъ ще бѣде редътъ ѝ. Първи ще вървятъ коннитѣ и пѣшинитѣ полкове, въ срѣдата стрѣлцитѣ ще да бѣдѣтъ. Джонъ Херцогъ Норфолкъ и Лордъ томасъ Скри, пѣхотата и конницата ще предвождатъ. Слѣдъ тѣхъ азъ ще върви съ главната сила, азъ самъ ще въвежда въ бойтъ крилатитѣ полкове на отбраната кошица — и нека Свѣтлий Георги ни е на помощ! Какво ще кажешъ на това Норфолкъ?

Норфолкъ. (Като му подава една записка). Хубавъ приказъ, могъщия господарю. Това го памѣрихъ въ моята си шатра.

Ричардъ. (Чете). „Хлапако Норфолкъ, не бивай много смѣлъ, защото господарьтъ ти е вече купенъ и продаденъ“. Нѣщо писано отъ неприятельтъ. — Джентелмени, всѣкой да застане на своето мѣсто. Отъ сѣнища да не се плашатъ духовете ни; свѣстѣта е дума, употрѣбявана само отъ страховитѣ, измислена да плаши силнитѣ; пекъ нашитѣ силни дѣсници да ни сж свѣсть, а нашитѣ саби законъ. Напредъ, да се отпавимъ противъ врагътъ! Ако не идемъ на небето, то въ адътъ ще да влезнемъ наредени. — Що да ви кажа освѣтъ туй, що ви казахъ? Споминѣте си противъ кого отивате на бой; — противъ вагабонти, развратници и пехрашмайковци, противъ мръсотата на британцитѣ, ниски колибари, които многолюдната страна, несхвърля да буйствуватъ и да разрушаватъ. Кога вий спокойно сните, тѣ ви безпокоятъ,

вий имате земи и сте благословени съ хубави жени тѣ ще обсебятъ първитѣ и ще обесчестятъ послѣднитѣ. А кой имъ е водителтъ? Едно хлапе, кърмено отъ моята майка, толкова изнежено, щото никога не е испытвало студтъ освѣпъ когато ходи по снѣгътъ? Къмъ морето пакъ тѣзъ вагабонти да пропѣдимъ; да изритате тѣзи горделиви френски дрипси, тѣзи гладници, които се паситили вече да живѣятъ, които, ако не бѣ надеждата за користи голѣми отъ този походъ, отдавна би се избѣсили въ такова бѣдно състояние. Ако бждемъ пѣкога надвити, нека отъ хора да бждемъ надвити, а не отъ тѣзи незаконно родени Бритапци, които нашитѣ прадѣди, въ собственната имъ земя сж мачкали и били, и въ историята ги оставихж като наслѣдници на позорътъ. Тѣ ли да обсебитъ нашитѣ земи? да спятъ съ нашитѣ жепи? да обесчестятъ нашитѣ дѣщери? — (*Чува се отдалечъ барабани*) Тсъ; Чувамъ тѣхнитѣ барабани. Бийте се, английски вий дворяни! бийте се, вий честни селини! Стрѣлете вий стрѣлци, пращайте своитѣ стрѣли въ главитѣ на вашия неприятель! Впустѣте горделивия си коние, и пагазете въ пороя кръвъ: небото зачудете съ строшенитѣ си копия!

Влиза единъ пратеникъ.

Кмкво каза Лордъ Стапли, ще ли доведе тукъ войската си?

Прат. Той не ще я доведе, милорде.

Ричардъ. Скоро да вици на земята главата на сина му Георгя.

Норфолкъ. Милорде, неприятелти е вече миналъ блатото, слѣдъ боя некъ го посѣчемъ.

Ричардъ. Хиляди сърдца затупаха въ моитѣ гърди. Напрѣдъ знамената! Направо срѣщо неприятелтъ. Свѣтлий Георге, вдѣхни ни яростта на огненитѣ дракони! Напрѣдъ и побѣдата блѣщи на наштѣ шлемове.

(Излизатъ).

СЦЕНА IV — Друга часть отъ полето.

[*Чуватъ се копия и викове. Влизатъ Норфолкъ съ войската си; насрѣще му иде Катесби.*]

Катесби. На помощъ, Херцоге, на помощъ! Кралятъ пра-

ви въ сражението чудеса, той самъ посрѣща всѣкаква опасностъ. Убитъ е коньтъ му, той пѣшъ взе да се бие, и търси Ричмонда въ самото гърло на смъртта. На помощъ, лорде, иначе сме побѣдени.

[Тревога. Влиза Ричардъ].

Ричардъ. Дайте ми конь, конь! Царството ми е за единъ конь!

Катесби. Отдръпни се, милорде, коньтъ е готовъ.

Ричардъ. Мълчъ, рабе! Живота си азъ съмъ прежалилъ, ще дочакамъ свършека на играта. Ако има шесть Ричмондовци въ бойтъ; петътъ азъ вече убихъ днесъ, по негѣ. — Дайте ми конь, отиде ми престола зарадъ единъ конь!

(Излизатъ).

(Тревога. Влизатъ кралъ Ричардъ и Ричмондъ, като се биятъ. Тръбятъ на отстъпление, Влизатъ Ричмондъ, Стапли, като носятъ короната, лордове и войски).

Ричмондъ. Хвала на Бога и на нашето оръжие: приятели, вий побѣдопоспи приятели, побѣдата е паша, убития е лютия песъ.

Стапли. Хвала на тебе, храбрий Ричмонде, достоенъ се показа ти. Приеми отъ насъ, похитепата корона отъ злодѣя! Азъ я снѣхъ отъ кървавото му чело, за да украся твоето: носи я, радвай се, за славата на всички.

Ричмондъ. Нека небесния Отецъ, рѣче аминъ на всичко! — живъ ли е твой синъ Георги Стапли?

Стапли. Живъ е, милорде. Той е въ безопасно мѣсто, въ Лисестъръ, където. ако щешъ, ще се отбиемъ.

Ричмондъ. Кои по главни хора сж паднали отъ двѣтъ страни?

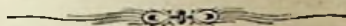
Стапли. Джоуъ, херцогъ Норфолкъ,, Уолтъръ Лордъ Ферърсъ, Съръ Робертъ Брейкъмбѣри и Съръ Уилиямъ Брандонъ.

Ричмондъ. Погребете тѣлата имъ съ почегъ, обявете прошка на всички избѣгнали войници, които покорно трѣбва при насъ да дойдатъ. И, като свършимъ свѣтия обрѣдъ на коронясването, пий ще да съеденимъ розата бѣла съ червена: — радвай се небо, което съ отвращение си глѣдало тѣхпата вражда! — Измѣнникъ само не ще рече „аминъ“. Англия дълго време отъ раздори е тѣглила; братъ слѣпнишката е проливалъ кръвта на брата си, бащата е убивалъ родния си синъ, и синъ боща си въ бойтъ е убивалъ; всичко това направи Норкъ и Ланкастеръ, и връжда въ рода имъ е ос-

тала постоянна. — Сега Ричмондъ и Елисавета, сжчитѣ наследници двѣтъ тѣзъ династии, чрезъ Божиято благоволение нека съединятъ! Нека тѣхнитѣ наследници обогатятъ бж-дѣцето съ дни на мира и веселие съ дни на изобилие и на напредѣкъ! Строши, о Боже, измѣппическия ножъ да не може той пакъ да възвърне тѣзи кървави дни, и да накара клѣта Англия да рони порои кървави сълзи! Сжси живота на опогова, който съ измѣна пожелае да нарани мирътъ на тѣзи хубава земя! Сега вече зараснахъ вътрѣшнитѣ рани, мирътъ пакъ тържествува, и некъ той дълго да владѣе, Боже, кажи „Аминъ — така да бжде!“ (*Излизатъ*).

Завѣсата пада.

КРАЙ.

съмъ ѝ сторилъ? Неразбрапа, луда жепска логика! Вчера ме яспъди като пѣкое момченце, а ей сега ме докачи и ме докара до тамъ, щото азъ, интелигентенъ, развитъ, превъсходно въспитанъ чловѣкъ, трѣбваше да прибѣгна къмъ дебеланки псувини. Подъ видъ на организация за помощъ, тя е съставила противъ мене, въ моята къща, цѣлъ заговоръ, за да прибере по-скоро въ ръцѣ си свѣщиято дѣло и по таквъ начинъ да ме унижи. Тя много добръ знае, че по всичкитѣ правила и по логиката на здравия смисълъ тая работа трѣбва да принадлежи изъ цѣлия окръгъ само на мене. И отъ докачане очитѣ ми се палѣха съ сълзи, което никогѣ съ мене не се е случвало. Защо тя вижда нѣщо дълго и мръсно въ туй, че не ѝ давамъ паспортъ. Азъ съмъ тиранинъ, десподъ; азъ съмъ куче, що лѣжи връхъ сѣното и никого не допуща. Но сама да разсѣди, мож ли азъ нея, млада, неопитна, съ нейния никакъвъ характеръ, да я отпуща въ свѣтъ, въ който тя въ едно по-късо време отъ една година, благодарение на сегашното направление на обществото, неизбѣжно би се обърнала на кокетка? Всичкитѣ днешни, така парфѣчени интелигентни жепи, остапали безъ надзоръ отъ страна на семейството, представляватъ едно стадо, което наполовина се състои отъ любителки на драматическото искусство, а наполовина — отъ проститутки. Трѣбва да се поразмисли. Тя трѣбва да знае, че азъ, както и да е, съмъ нейнъ мъжъ, и че азъ отговарямъ за нея и предъ своята си съвѣсть, и предъ обществото.

Слѣдъ като се поуспокоихъ малко, азъ влѣзохъ при жепата си. Тя стоеше въ сѣщото положение, като че ли запазваше книгата си отъ мене. Но студено ѝ приблѣднѣло лице бавно течаха сълзи.

— Колко не ме разбирате! продумахъ ѝ азъ горчиво. — Колко сте несправедливи къмъ мене! Заклѣвамъ ви се съ честта си, че азъ идѣхъ при васъ съ чисти побуждения, съ единствено желание да направя добро.

Тя мълчеше.

— Е, стига, стига... казахъ ѝ азъ, трогнатъ отъ сълзитѣ и блѣдността ѝ. — Простете ме... да поговоримъ сега хладнокрѣвно.

— Павелъ Андренчъ, издума тя, като скръсти на гърди ръцѣтъ си, при което лицето ѝ прие страдалческо, умоляю-

ще изражение, съ каквото оплакенигѣ, плачущи дѣца молятъ да ги не наказватъ. — Много добръ знаа, че ще ми откажете, но все пакъ ви моля. Сторете тая добрина, макаръ и отъ егоизмъ, отъ тщеславие. Моля ви, заминете пейдѣ! Това е единственното, което можете направя за гладнитѣ. Недѣйте се сърди. Заминете, и азъ ви се кълна, че ще да ви простя всичко, всичко...

— Напраздно ме докачате, Natalie, въздъхнахъ азъ, съ чувство на едно особено смирение и желание да процавамъ. — Азъ вече рѣшихъ да замина; но азъ не ще замина, преди да направя нѣщо за гладнитѣ. Това е моя длъжностъ.

— Ахъ! каза ти тихо и се понамръщи. — Вий можете направя много добра желѣзница или нѣкой мостъ, но за гладнитѣ вий нищо не можете направя. Разберете!

— Да? Вий вчера бѣхте ме обвинили въ равнодушие и въ туй, че съмъ билъ нѣмалъ чувство на състрадание. Колко сте ме знаали добръ! усмихнахъ се азъ. — Вий вѣрвате въ Господа, та той да ви е свидѣтель, че азъ се безпокоя денонощно...

— Азъ виждамъ, че вий се безпокоите; но гладътъ и състраданието не влизатъ тукъ. Вий се безпокоите, за гдѣто гладнитѣ минаватъ и безъ васъ, и че администрацията, общината и изобщо всички помагачи нѣматъ нужда отъ вашето ръководство. Та моля ви, каза ти и се засмѣ съ дебелъ гласъ. — въ цѣлъ окръгъ само сте вий единичекъ честенъ чловѣкъ и съ правила...

— Не е остроумно, казахъ азъ и примълчахъ, за да запазя въ себе си раздражението. — Азъ дойдохъ да поговоря съ васъ за едно нѣщо. Сѣдѣте! Моля, сѣднете!

Тя не сѣдаше.

— Сѣдѣте, моля ви! повторяхъ азъ, като ѝ посочихъ столъ. Тя сѣдна. Азъ сжщо сѣднахъ, помислихъ и рѣкохъ:

— Моля, да се отнесете сериозно къмъ опова, което ви казвамъ. Чуйте!... Вий, подбуждани отъ любовта къмъ близкии, взехте отгорѣ си организацията на помощта за гладнитѣ. Противъ това, разбира се, азъ нищо нѣмамъ, напълно ви съчувствувамъ и съмъ готовъ да ви оказвамъ всѣкакво съдѣствие, каквито и да сж нашитѣ отношения. Но, при всичкото ми уважение къмъ вашия умъ и сърдце... и сърдце — повто-

рихъ азъ зажуялъ, като си погладихъ колѣнитѣ — азъ не можъ да допустна, щото такава една мъчна, сложна и отговорна работа, каквато е организацията на помощитѣ, да се намира само въ вашитѣ ръцѣ. Вий сте жена неопитна, непозната съ живота, много довѣрчива и се увличате. Вий сте заобиколени отъ помощници, които съвършено не знаете. Не ще да преувелича, ако кажа, че при спомѣнатитѣ условия вашата дѣятелность безъ друго ще да повлѣче подирѣ си двѣ печални послѣдствия. Първо, окръга ни ще остане съвършено безъ помощъ и, второ, за своитѣ си грѣшки и за грѣшкитѣ на вашитѣ помощници вий ще сте принудени да заплатите не само съ собственитѣ си пари, но и съ своята честъ. Загубитѣ и погрѣшкитѣ, да рѣчемъ, ще да покрия; но кой ще да ви възвърне ването честно име? Ако, вслѣдствие на некадърень контролъ и погрѣшности, се расчуче, че вий, а слѣдователно, и азъ сме спечелили двѣстѣ хиляди рубли; то има вашитѣ помощници ще ви се притежжѣ на помощъ?

„Всичко това е паялъно справедливо“, помислихъ си азъ. Тя млъчеше.

— Не отъ самолюбие, както вий го казвате, продължавахъ азъ, — но просто отъ смѣтката, гладнитѣ да не би да останатъ безъ помощъ, а пъкъ вий безъ честно име, азъ смѣтамъ за свой нравственъ дългъ да се мѣся въ вашитѣ работи.

— Говорете по-накъсо, каза жена ми и се засмѣ.

Тоя прекъснатъ съ дебелъ гласъ смѣхъ, какъвто се смѣятъ хора съ истинско гърло, въ предшнитѣ ни сирѣчквания ми служеше винаги за указателъ, че жена ми се е уморила и че скарването е на свършване. Това ставаше обикновено слѣдъ три-четире дена подиръ началото на сирѣчкването, и затова сега отпаданieto на жена ми, на която не бѣхъ говорилъ още и единъ часъ, ми се видѣ чудно.

— Имайте добрината, продължавахъ азъ — да ми покажете колко е прихода ви до днешния денъ и колко е расхарчено. Сетитѣ, за всѣко едно ново внасяне на пари или на друго нѣщо и за всѣки единъ новъ расходъ ще ме извѣстявате всѣкидневно. Сжщо, Natalie, ще ми дадете списъкъ на всичкитѣ си помощници. Може би, всичкитѣ да сж честни хора — азъ не се съмнявамъ въ това; но все пакъ необходимо е да пораспитахъ за тѣхъ.

Тя млъчеше. Азъ се дигнахъ и се расходихъ изъ стаята.

— Да се заловимъ сега на работа, казахъ ѝ азъ и сѣднахъ до нейната маса.

— Сериозно ли е това? попита тя, като ме гледаше съ очудване и страхъ.

— Natalie, бъдете благоразумни! казахъ азъ умолително, като виждахъ отъ лицето ѝ, че тя иска да протестира. — Моля да се довърите напълно на моята опитностъ и честностъ.

— Азъ все пакъ не разбирамъ—какво искате вий?

— Покажете ми, колко сте получили и колко сте исхарчили.

— Азъ пѣмамъ тайни. Всѣки може да гледа. Гледайте!

Върху масата лѣжаха цѣлъ купъ ученически тетрадки, пѣколко листа ненасани пощенски книги, картата на окръга и мпожество книжа отъ всѣкаква форма. Мръкваше се. Азъ запаляхъ свѣщъ.

— Простете ме, но азъ още нищо не виждамъ, казахъ азъ, съ усмивка надъ нейната наивностъ. — Гдѣ сѣ писмата ви, въ които сте получавали пожертвуванията, било въ пари, било въ пѣща? Pardon! едно малко практическо указание: тия писма трѣбва да се пазятъ. На всѣко такова писмо туряйте померъ и ги вписвайте въ една особенна вѣдомостъ. Сѣщото правете и съ вашитѣ си писма. Впрочемъ, всичко това ще го прави азъ самичекъ.

— Правѣте, правѣте... каза тя, като се смѣеше съ дебелъ гласъ.

Азъ бѣхъ доволенъ отъ себе си. Увлеченъ отъ живата интересна работа, малката масичка, наивнитѣ тетрадки и привлекателността на работата въ обществото на жена ми, азъ се страхувахъ, че жена ми пѣкакъ пенадѣйно ще ми побърка и всичко ще развали съ пѣкой ненадѣйна постѣпка, и затова азъ бързахъ и се мъчихъ да не придавамъ никакво значение, че устнитѣ ѝ треперятъ и че тя плахомъ, плахомъ, като пѣкой уловецъ звѣръ, гледа по странитѣ.

— Ето що, Natalie, казахъ ѝ азъ безъ да я гледамъ. — Позволѣте ми да запеса всичкитѣ тия книжа и тетрадки горѣ. Азъ тамъ ще ги разгледамъ и утрѣ ще ви кажа моето мнѣние. Пѣмате ли още книжа? попитахъ азъ, като пазгнахъ тетрадкитѣ и лисчетата.

— Вземете, всичко вземете! каза жена ми, като ми помагаше съ плачъ и смѣхъ да събирамъ книжата. — Вземете

всичко. Това е всичко, което ми осаване въ живота... Вземете и него.

— Ахъ, Natalie, Natalie! въздъхнахъ азъ съ укоръ.

Като ме мушкане въ гърдитѣ и се докосване съ коситѣ си до моето лице, тя извади чекмеджето отъ масата и почна отъ тамъ да ми хвърга върху масата книгата; при това дребни пари падаха на колѣнитѣ ми и на дѣскитѣ.

— Всичко вземете... казване тя съ преспиалъ гласъ.

Като наизвади всичкитѣ книжа, тя се дръпна на страна и като улови главата си съ двѣ рѣцѣ, тя се тръпна на канаето. Азъ събрахъ паритѣ, турихъ ги отново въ чекмеджето и го заключихъ, за да не вкарвамъ въ грѣхъ слугитѣ; сетнѣ взехъ скупомъ всичкитѣ книжа и се качихъ горѣ. Миповайки край жена си, азъ се сирѣхъ и, като гледахъ гърбътъ ѝ и раменитѣ, продумахъ:

— Какво сте още дѣте, Natalie! Но чуите! Когато разберете до колко е сериозна и отговорна тая работа, тогава първата виѣ ще ми благодарите. Заклѣвамъ ви се.

Като влѣзохъ въ стаята си, азъ безъ да бързамъ се заловихъ за книгата. Тетрадкитѣ не пропсупорувани, по страницитѣ нѣма номера. Запискитѣ направени отъ различни рѣцѣ, повидимому въ тетрадкитѣ който завърналъ е писвалъ. Въ списъцитѣ на пожертвуванията въ патура не сж отбѣлѣзани дѣнитѣ. Но, моли, ами рѣжѣта, що струва сега 1 р. и 15 к., слѣдъ два мѣсеци може да се качи до 2 р. и 15 коп. Хитъ бива ли така? Сетнѣ: „на А. М. Соболевъ сж отпущнати 32 р.“ Кога сж отпущнати? Защо? Гдѣ е оправдателния документъ?— Нищо нѣма и нищо неможешъ отбра. Въ случай на съдебно разслѣдване, тия книжа само ще замѣгиватъ работата.

— Колко ти е още наивна! Какво дѣте е още тя! чудихъ се азъ.

Бѣ ме ядъ, а сжцевременпо и смѣхъ.

V.

Жена ми бѣ събрала вече осемъ хиляди; като притуримъ къмъ тѣхъ и монитѣ петъ, ще стапатъ тринадесетъ. За начало това е добрѣ. Работата, която ме толкова интересуваше и безпокоеше, се памира най-пачетнѣ въ монитѣ рѣцѣ; азъ пра-

ня туй, що не можиха и не искаха други да направить: азъ изпълнявамъ своя дългъ, организирамъ правилна и сериозна помощъ за гладнитѣ. Всичко като че ли върви съгласно моитѣ намѣрения и желанія, но тогива защо не ме папуща мосто безпокойствие?

Почти цѣли четире часа азъ прегледвахъ книжата на жена си, като обяснявахъ смисълта имъ и поправихъ грѣшкитѣ; обаче, безпокойствието ми не се махваше. Какво ми не достигаше? Организацията на помощитѣ е въ сигурни рѣцѣ, гладнитѣ ще бѣдѣтъ сити — тогава какво искатъ още отъ мене?

Леката четиречасова работа кой-знае защо ме умори така, щото азъ не можахъ нито да сѣдѣ прегърбенъ, нито да писвамъ. Отдолу навремени достигвахъ глухи степенія — това бѣше плача на жена ми. Моя винаги заспалъ, болничавия Алексѣй току отиваше къмъ масата ми, за да оправи свѣщитѣ и ме поглеждале съ злоба и отвръщение.

— Не, трѣбва да замина! рѣшихъ азъ най-сетнѣ. съвсѣмъ отпадналъ. По-далечъ отъ тия прекрасни впечатления! Още сутрѣ ще замина.

Сѣбрахъ книжата и тетрадкитѣ и отидохъ при жена си. Когато азъ, осѣщайки се съвършено обхвантъ и отпадналъ, стискахъ тетрадкитѣ и книжата къмъ гърдитѣ си, и кога, миновайки прѣзъ спалнята, съгледахъ чемоданитѣ и до слухътъ ми отдолу достигване плачъ; то въ ума ми веднага мина мисълта: „колко съмъ жалковъ чловѣкъ!“

— Всичко е глупости, глупости, бърборѣхъ си азъ, кога слизахъ по стълбата. — Глупости... Глупости е сжщо, че ужъ ме ръководило самолюбие и тщеславие... Какви глупости! Нима зарадъ гладнитѣ ще ми дадѣтъ орденъ или ще ме направить директоръ на отдѣленіето? Глупости, глупости! И предъ кого ли има да се тщеслави чловѣкъ тукъ, въ селото? Азъ се грижа и се безпокоя отъ любовъ къмъ ближнии си. Да...

Азъ песено осѣщахъ, че лъжа и се извъртамъ предъ себе си, че любовта къмъ гладнитѣ мои ближни, които никоги не съмъ виждалъ и които не познавамъ, тукъ нѣма памѣса и ме досрама.

Жена ми лѣжеше върху канапето въ предишно положение — на очитѣ си. Тя плачеше. До нея стоеше слугинята съ упла-

шено, недоумѣвающе лице. Азъ испратихъ слугицѣта, сложихъ книжката върху масата, помислихъ и рѣкохъ:

— Ето ви вашата канцелярия, Natalie! Всичко е парѣдено, всичко е много хубаво и азъ съмъ доволенъ. Утрѣ заминавамъ.

Тя не прекъсваше да плаче. Азъ излѣзохъ въ гостната стоял и сѣднахъ въ мърчината. Хълцанието на жена ми, пейнитѣ въздишки и подсмърквапия ме обвиняваха въ нѣщо, и да оправдая себе си, азъ си припомнихъ цѣлото ни скарване отъ начало, отъ оная минута, когато ми бѣ дошла на умъ мисълта да приглася жена си на свѣтъ, като завършвахъ съ традициитѣ и тоя ѝ плачъ. Това бѣ обикновенния припадъкъ на съпружеската ми омраза, безобразенъ, безсмисленъ, каквито ги имаше много подиръ свадбата ни; но каква намѣса иматъ тукъ гладнитѣ? Какъ е могло да се случи, щото тѣ да ни се испрѣчатъ именно сега? Това е цѣло свѣтотатество? Това приличеше като че ли, гонѣйки се единъ другъ, сме влѣзли въ олтари и сме дигнали тамъ врява.

— Natalie, издумвамъ азъ тихо изъ гостната. — Стага ти, стига!

За да прекратя плача и да туря свършекъ па тая мъчителна тъга, трѣбва да отида при жена си и да я утѣша, да я раздумамъ или да се извиня; но какъ да го направя така, щото да ме повѣрва? Какъ можъ да увѣри дивото патенце, що живѣе въ неволя и ме мрази, че то ми е симпатично, че азъ съчувствувамъ па неговото страдание? Жена си азъ никоги не съмъ я знаялъ и затова никоги не съмъ знаялъ, какъ и какво да ѝ говоря. Това бѣ висока, спажна жена, съ прекрасенъ профилъ, правъ носъ, заострена издадена брадица и до половинъ свититѣ клепачи придаваха на лицето и погледа ѝ изражение на презрителна гордостъ и високомѣрие. Тя се обличаше прекрасно и само едно нѣщо имаше лошево въ нейната вънкашность — това бѣ излишната перевозпость и често ненадѣйность на нейнитѣ движения. Вънканностьта ѝ ми бѣ извѣстна и азъ я цѣпихъ по достоинство; но пейния душевенъ, правственъ кръгъ, умътъ, мировъзрѣнието, честитѣ промѣненія въ душевното настроение, начетеностьта ѝ, калугерското ѝ изражение, както вчера — всичко това бѣ за мене неизвѣстно и не го разумѣвахъ. Когато въ спрѣчкванията си съ нея азъ се помѣчвахъ да

опредѣля като какъвъ е тя чловѣкъ, то моята психология не отиваше по-нататъкъ отъ опредѣления, като: неразбрана, не сериозна, нещастенъ характеръ, женска логика — и това бѣ съвършено достатъчно за мене. Но сега, когато тя плачеше, азъ имахъ страстно желание да открия нейната душа и да зърна въ самата ѝ дълбочина.

Плачътъ се прекъсна. Тя съдѣше на канасто съ подпрѣпа глава о двѣтъ си рѣцѣ и замислено, неподвижно гледаше огъня.

— Азъ утрѣ заминавамъ, продумахъ азъ. — Давамъ ви честна дума. Това е рѣшено.

Тя мълчеше. Азъ се порасеходихъ изъ стаята, въздъхнахъ и казахъ:

Natalie, когато ме молехте да замина, то бѣхте казали всичко ще ви прости, всичко... Ще рече, че вий сте ме смѣтали много виновенъ предъ васъ. Моля тогава, хладнокрѣвно и на кратко да изложите моята вина предъ васъ.

— Азъ съмъ уморена. Сетнѣ... издума жена ми.

— Каква вина? продължихъ азъ. — Какво съмъ направилъ? Ще кажете, че сте млада, красива, искате да поживѣете, и че азъ съмъ туку-рѣчи два пѣти по-старъ отъ васъ и умразенъ за васъ; но нима това е вина? Азъ ви взехъ не на-сила. Та какво, най-сетнѣ, ако искате да живѣете свободно, азъ ще ви дамъ паспортъ. Идѣте и любете, когото си щете... Азъ и парясана книга ще ви дамъ.

— Това азъ не искамъ, издума тя. — Вий знаете, че азъ ви обичахъ преди и винаги се смѣтахъ за по-стара отъ васъ. Празни сѣ всички тия... — Тя махна съ ръка, като че ли прогъждаше муха, сетнѣ продължи. — Вината не е въ туй, че сте били по-старъ, а нѣкъ азъ по-млада или че, свободна, азъ бихъ могла да обикна нѣкого; а е въ туй, че вий сте лошъ, тежъкъ чловѣкъ, злобенъ егонистъ, умразникъ.

— Не зная, може би... издумахъ азъ покорно.

— Излѣзте, моля ви се! Вий искате да ме глождите до сутрѣ; но предупреждавамъ ви, че съмъ съвсѣмъ отпаднала и че не ще могъ да ви отговарямъ. Вий ми дадохте дума, че ще заминете, за което съмъ ви много благодарна, и повече нищо не ми трѣбва.

Жена ми искаше да си излѣза, но менъ мжчно ми бѣ да направя това. Азъ бѣхъ отпадналъ и се бояхъ отъ монтѣ го-

лъми празнини и умразни стаи. Едно време, дѣте, кога ми до-мъжничаваше, азъ се претискахъ до майка си или до бавацката, и кога си скрияхъ главата въ гънкитѣ на топлата рокля, менъ ми се чинѣше, че се крияхъ отъ болката. Сега и се-га, менъ ми се чинѣше, кой знае защо, че отъ безпокойствие-то азъ могъ да се скрия само въ тая малка стаячка, при жена си. Азъ съднахъ, като завардвахъ съ ржка очигъ си отъ свѣтлината. Бѣше тихо.

— Каква вина ли? — продума жена ми слѣдъ дълговремен-но мълчание, като ме гледаше съ зачервенигъ си и блѣсти-щи отъ съзи очи. — Вий сте прекрасенъ въспитани и образо-вани, твърдѣ честенъ, справедливъ, съ правила; но всячко това у васъ излиза пѣкакъ си така, че, кждѣго и да влѣете, вий на всѣкъдѣ внасяте една особенна задуха, угнетение, пѣщо въ най-висока степенъ докачително и упизително. Вий имате честенъ начинъ на мислитѣ и за това мразите цѣлъ свѣтъ. Вий мразите вѣрующитѣ, тъй като вѣрата е израже-ние на неразвиение и невѣжество, и въ сжщото време пена-виждате и невѣрующитѣ, защото у тѣхъ нѣмало вѣра и иде-али; вий мразите старитѣ за назадничевостта и консервати-зма, а младитѣ — за волнодумството. Вамъ ви сж сжши интереситѣ на народътъ и России и за това вий мразите народътъ, тъй като въ всѣки человекъ вий подозирате крадецъ или грабитель. Вий всички мразите. Вий сте справедливъ и винаги стоите на законна почва и за това винаги се сждите съ мужицитѣ и съсѣдитѣ. Огкрадна ли ви 20 крини ржжъ и отъ любовъ къмъ рѣда вий се опякахте на губерпатора и на цѣлото началство, а тукашното паталство навадихте го въ Петербургъ. Законна почва! — каза жена ми и се изсмѣ. — На основание на законпостта и въ интереситѣ на нрав-ственпостта, вий не ми давате паспортъ. Имало такава правственпостъ и такъвъ законъ, щото една млада, здрава, са-молюбива жена да прекарва животътъ си въ праздностъ, въ тжга, въ постояненъ страхъ и да получава за всичко това храна и квартира отъ человекъ, когото тя не обича. Вий много добръ знаете законигъ, твърдѣ сте честенъ и справед-ливъ, уважавате бракътъ и семейнитѣ основи, и отъ всичко това излѣзе туй, че презъ цѣлия си животъ вий не сте на-правили нито една добрина, всички ви мразятъ, съ всички

сте скарани и презъ седемъ години на женението ви вий не сте прекарали и седемъ мѣсеци съ жена си. Вий сте нѣмали жена, а нѣкъ азъ съмъ нѣмала мъжъ. Съ човекъ като васъ не е възможно да се живѣе. Отъ първо ми бѣ страшно, а нѣкъ сега ме е срамъ... Така сж се изминали пай-хубавитѣ години. До като се борѣхъ съ васъ, азъ развалихъ характера си, станала съмъ груба, плашлива, недовѣрлива... Ехъ, какво ли си думамъ и азъ! Нима ще поискате да разберете?

Жена ми подѣгна на канаето и се замисли.

— А нѣкъ какъвъ прекрасенъ животъ би могълъ да бѣде! тихо продума ти като гледане замислено къмъ прозорца. — Какъвъ животъ! Не можешъ го върна сега.

Комуто се е случвало да живѣе зимѣ въ село и който знае тии дълги, тъжливи, тихи нощи, когато даже и кучетата отъ лѣнност не лаятъ и като че ли и на часовникътъ е дотегнало да върви, и когото презъ подобни нощи е безпокойла сабудената съвѣсть, и който безпокойно се е въртѣлъ отъ едно мѣсто на друго, съ желание ту да потъиче, ту да разчепка своята съвѣсть, — той ще да разбере, като какво развлечение и наслаждение ми е докаралъ женския гласъ, що се раздава въ малката, закътана стаячка и който ми казваше, че съмъ билъ лошъ човекъ. Азъ не разбирахъ като какво иска съвѣсъта ми, и жена ми подобно на единъ преводачъ, жински, но ясно ми обясняване смисълъта на нейното безпокойствие. Както преди, често пѣти въ време на силно безпокойствие, азъ се досещахъ, че всичката тайпа не е въ гладнитѣ, но въ туй, че азъ съмъ лошъ човекъ!

Жена ми съ сила се издигна и се доближи до мене.

— Павелъ Андрѣичъ, каза ти съ скърбна усмивка и съ онова калугерско изражение, което бѣхъ видѣлъ вчера. — Простете, но азъ не ви вѣрвамъ: вий не ще заминете. Но азъ още веднѣжъ ви моля. Наричайте го това — ти посочи своите книжа — самолюба, женска логика, погрѣшка, както искате, но не дѣйте ми пречи. Това е всичко, що ми остана въ животътъ. — Ти се обърца на страпа и замалча. — Но равно азъ нищо нѣмахъ. Младостъта си азъ исхарчихъ на борба съ васъ. Сега съмъ се заловила за това нѣщо, съживихъ се и съмъ честита... Менъ ми се чини, че въ това нѣщо азъ съмъ си памѣрила срѣдство какъ да извинаямъ свой животъ.

Natalie, вий сте добра, идейна жена. казахъ азъ, като гледахъ съ въсторгъ на жена си. — и всичко, което вий правите и казвате, е прекрасно и умно. За да скрия възмущението си, азъ се расходинхъ изъ стаята. — Natalie, продължихъ азъ слѣдъ малко, — преди да замина, моля ви, като нѣкоя особена милостъ: помогнете ми да направя нѣщо за гладните!

— Какво можъ азъ? каза жена ми и посви рамѣнитѣ си, — освѣтѣй тоя листъ за събиране помощи?

Тя потърси изъ книгата и намѣри листа.

— Пожертвувайте нѣкоя-друга пара, каза тя и по гласътъ ѝ се виждаше, че тя не придаваше сериозно значение на тоя листъ. — А да вземете нѣкое по друго участие въ тая работа вий не можете.

Азъ поехъ листътъ и подписахъ: „неизвѣстенъ — 5,000 рубли“.

Въ това „неизвѣстенъ“ имаше нѣщо лошаво, нѣщо фалшиво, самолюбиво; но азъ разумѣхъ това, само когато забѣлѣзахъ, че жена ми силно се исчерви и бърже пхна листа въ другитѣ книжа. И двама ни досрамѣ. Азъ осѣтихъ, че трѣбва безъ друго какъ и какъ още тая минута да залича това чувство, иначе ще ми бѣде страмъ и въ вагона и въ Петербургъ. Трѣбваше да кажа нѣщо искрено, истинно, сърдечно.

— Азъ благославямъ вашата дѣятелность, Natalie, казахъ азъ искрено — и ви желая всѣкаквъ успѣхъ. Но позволѣте ми на прощаване да ви дамъ единъ съвѣтъ. Natalie, дръжете се по-предпазливо съ Соболя и изобщо съ вашитѣ помощници, и не се полагайте на тѣхъ! Не казвамъ, че тѣ сж не честни; но тѣ сж хора безъ идея, безъ идеали и вѣра, безъ цѣль въ живота, безъ опредѣлени принципи и всичкии смисълъ на живота имъ се гради върху парата. Пари, пари и пакъ пари! въздъхнахъ азъ. — Тѣ обичатъ леко спечеленъ хлѣбъ, и отъ къмъ тая страна, колкото тѣ сж по-образовани, толкова сж по-опасни за работата.

Жена ми отиде къмъ капапето и си лѣгна. — Идея, идейно, издума тя лѣниво — идейность, идеали, цѣльта на живота, принципи... Тия думи вий винаги сте казвали, когато поискате нѣкого да упизите, да докачите или да направите нѣкоя неприятность. Ето що сте за човекъ! Ако при тия ви възгледи и при това ви отношение къмъ хората ви допуствеше

человѣкъ да работите, то това би било все едно да развалите тази работа още отъ първия день. Време е, мисля, да го разберете това.

Тя въздъхна и мълкна.

— Това е грубостъ на правитѣ, Павелъ Андрѣичъ, казатъ. — Вий сте образованъ и възпитанъ, но въ сжщностъ до колко сте още скитъ! Това е, защото водите затворнически животъ, съ никого не се събирате и нищо не четете, освѣнъ вашитѣ желѣзнопътни книги. А нѣкъ какви добри хора има, какви книги! Да... Но азъ съмъ уморена и ми е мъчно да говоря. Време е да спя.

— И така, азъ заминавамъ, Natalie, казахъ азъ.

— Да, да... Добрѣ. Merci!

Азъ малко постояхъ и се дръпнахъ горѣ. Следъ половицъ часъ—часътъ бѣ единъ и половина — азъ съ свѣщъ въ ръка отново слѣзохъ долу, за да поговори съ жена си. Азъ не знаехъ, като какво ще да ѝ кажа; по осѣицахъ, че трѣбва да ѝ кажа нѣщо важно и необходимо. Въ работната ѝ стая я пѣмаше. Вратитѣ отъ спалнята бѣха затворени.

— Natalie, заспали ли сте? тихо попитахъ азъ. Отговоръ пѣмаше. Азъ постояхъ до вратитѣ, въздъхнахъ и влѣзохъ въ гостната. Тукъ азъ сѣднахъ на канапето, изгасихъ свѣщъта и до разсъмване така прекарахъ въ тъмнината.

VI.

За станцията азъ тръгнахъ въ 10 часа сутринята. Нѣмаше голѣмъ студъ, по валѣше едъръ, мокъръ снѣгъ и подухваше неприятенъ, влаженъ вѣтъръ.

Минахме рѣката, корийката и почнахме да се качваме на баиръ по пѣтя, който азъ виждахъ отъ прозореца. Азъ се обърнахъ назадъ, за да видя за сетепъ пѣтъ своята къща; но отъ снѣгъ нищо не можеше да се види. Малко по-сетнѣ, като презъ мъгла, отпредъ се зададохъ тъмни коптори. Това бѣ Пестрово.

„Ако нѣкога полудѣя, то криво ще е това Пестрово, помислихъ си азъ. — То ме преслѣдва“.

Влѣзохме въ улицата. Всичкитѣ покриви непокрѣтнати — ще рѣче, изгьгалъ ме е чирака ми. Едно момче вози момиченце съ дѣте въ шейнички; друго едно момче, на около

три години, завито като жена въ шалъ и съ голѣми ръкавици, се мъчи да долови съ языкътъ си спѣгъ и се смѣе. Ето на срънца ми вървятъ кола съ прѣтие; до тѣхъ върви единъ мужикъ и никакъ не можъ да разбере, дали той е старъ или пъкъ брадата му отъ спѣгъ е станала бѣла. Той позна моя кочияшицъ, усмихна му се, пѣщо му говори и, като ме съзря, снема си капакътъ. Кучетата искачатъ отъ дворищата и съ любопитство гледатъ на монтѣ коне. Навесѣкъдѣ тишина, нищо извънрѣдно. Завърнали се преселниците, пѣмали хлѣбъ, по къщията „кой се смѣе, кой на стѣпа се катери“; по всичко това е толкова просто, щото даже челоуѣку не се вѣрва, дали всичко това е истина. Нито безпокойни лица, нито викове за помощъ, нито плачъ, нито кѣвги, — тихо наоколо, всичко е въ рѣда си, и дѣцата му, и шейпичкитѣ, и кучетата му съ издигнати опашки. Не се безпокоятъ нито дѣцата, нито селянина, когото сръцнахме — по защо азъ толкова се безпокоя?

Домъ въ долния катъ, въ тия мърчелити, мълчаливи изби, и хиляди версти на около, та и още по-надалечъ, глухо и безъ шумъ се заночваше дълга, упорита борба съ общото бѣдствие. Като гледахъ засмѣния мужикъ, момчето съ голѣмитѣ ръкавици, селскитѣ къщи, и като си напомнихъ жена си, азъ разбихахъ сега, че пѣма бѣдствие, което би могло да падне тия силпи, великодушни хора; менъ ми се чипѣше, че въздуха мерниши вече на побѣда, азъ се гордѣяхъ и искаше ми се да имъ викна, че и азъ съмъ русинъ, че съмъ съща кръвь и душа съ тѣхъ, по коветѣ искараха ме изъ селото въ полето, завърти се спѣгътъ, изрева вѣтъра и азъ си оставахъ самичекъ съ монтѣ си мисли. Измежду милионното множество хора, що извършваха великото народно дѣло, самия животъ ме истикваше като непотрѣбенъ, некъдърпѣлошъ челоуѣкъ. Азъ преча, азъ съмъ една частъ отъ народното бѣдствие, менъ ме побѣдиха, истикаха ме, и азъ бързамъ на станцията, за да замина и да се скрия нейдѣ въ Петербургъ.

Слѣдъ единъ часъ стигнахме до станцията. Вардача и кочияшина впесоха монтѣ чемодани въ дамската стая. Трѣбваше да чакамъ. Излѣзохъ на вѣпъ и съ патежала отъ безсънна нощъ глава и едвамъ тѣтрейки крака си отъ изнеможилостъ, тръгнахъ безъ никаква цѣль къмъ публиката. На около никой пѣмаше.

— Защо съмъ тръгналъ? питахъ се азъ. — Какво ме очаква тамъ? Познати, които бѣхъ вече напусналъ, самотия, хранение по гостилницитѣ, шумъ, електрическо освѣтление, от което ме болятъ очигъ... За какъ и защо съмъ тръгналъ? На пали, живѣйки въ Петербургъ, азъ всѣки день ще да осѣщамъ, че живота ми клони на свършване; тамкашния строй на живота съ мѣлитѣ му, празнотата и взаимната умраза е такъвъ, щото чловѣкъ на 35-40 годишна възраст се смѣта вече за отживѣлъ и мисли за смъртъта. Когато, ако останѣхъ тукъ, живота ми можеше туку що да се започне. Тогава защо съмъ тръгналъ?

И нѣкакъ чудно ми бѣ да замина, като не съмъ приказвалъ съ жена си. Мень ми се чинеше, че съмъ я оставилъ въ неизвѣстность. На тръгване трѣбвало би да ѝ кажа, че ти има право, че азъ съмъ наистина нѣкакъвъ, нищоженъ чловѣкъ.

Кога се обърнахъ, на вратитѣ се зададе началника на станцията, когото бѣхъ два пѣти нападигъ на неговото началство; съ издигната яка, стегнута отъ вѣтъра и сивгътъ, той тръгна къмъ мене, и като взе подъ козирокъ, той съ безпокойно, напрегнато-почтително лице ме попита, ще ли обичамъ азъ да почакамъ въ топлото отдѣление.

— Благодаря ви, отговорихъ азъ, — но струвамъ се, че не ще замина. Заповѣдайте да кажатъ на кочияшния ми да ме почака. Азъ ще си помисля.

Азъ се расхождахъ насамъ-нататъкъ по платформата и си мислѣхъ: да замина ли или не. Кога пристигна влакътъ, азъ бѣхъ рѣшилъ да не заминавамъ. Домъ ме очакване присмѣха и презрѣнието на жена ми; по това за моятъ години е нѣкакъ по-леко, по-близо, отколкото да замина съ хора за Петербургъ, гдѣто всѣка минута трѣбваше да осѣщамъ, че живота ми клони на свършване. Не, по-добъръ домъ, какъвто ще да става сетѣ.... Азъ излѣзохъ отъ станцията. Да се върна домъ, гдѣто всѣчки се радваха на заминаването ми, нѣкакъ ми бѣ срамъ при дневната свѣтлина. Останалото врѣме до мръкване можеше да се прекара у нѣкой съсѣдъ. Но у кого? Съ едни съмъ въ напрегнати отношения, други съвсѣмъ не познавамъ. Азъ помислихъ и си припомнихъ за Иванъ Ивановича.

— Карай у Брашна, казахъ азъ на кочияша, като сѣдахъ въ шейнитѣ.

— Далечко май, въздъхна Никаноръ. — Около 28 на и 30 версти има.

— Моля та, казахъ азъ съ гласъ, като че ли Никаноръ имане право да не слуша. — Моля те, карай за тамъ!

Никаноръ съ съмнѣние поклати глава и бавно издума, че като било тъй, то трѣбвало би да се вирегне въ срѣдата на черкеса, ами мужикътъ и Косирѣтъ, и не рѣшително, като че ли съ очакване, че ще измѣни рѣшението си, той улови гема; но конетѣ, като че ли докачени отъ неговитѣ съмнѣния, се впуснаха напрѣдъ и той се понадигна, махна съ камшика си и имъ извика.

— „Цѣлъ рѣдъ непосредствателни постѣпки“, мислахъ азъ, като се ступвахъ отъ снѣгътъ. — Види се, съмъ се смахналъ. Е, нека?...

На едно стрѣмно мѣсто, като се спущахме надолу, Никаноръ предназливо пусти конетѣ до половинъ баира, но пататѣтъ конетѣ непадѣйно препустиаха и съ страшна бързина ни понѣсоха надолу; той трѣнна, издигна лакътѣтъ си, и извика съ гласъ, какъвто никогѣ до тогива не бѣхъ чувалъ у него:

— Ей, да повозимъ генералътъ! Нови ще курн, вий, гълъбчета! Варда!..

Само сега, когато отъ бързото каранье едвамъ поемахъ въздухъ, азъ забѣлѣвахъ, че той е страшно пиянъ: види се, пийналъ си на станцията. На дъното на трапа заирѣци ледѣтъ и едно парче отъ него здравата ме удари по лицето. Впустнатитѣ коне, безъ да могатъ да се сдържатъ, испѣнаха баира толкова бързо, както и го замчиахъ, и едвамъ що сварихъ да извикамъ на Никанора, когато пайтонътъ ми трѣгна по равното мѣсто, въ старата елхова корийка, и високитѣ елхи отъ всички страни запростираха къмъ мене свѣтъ бѣли, влакнести клонища.

— И азъ съмъ полудѣлъ, кочелшина се панигъ... мислихъ азъ. — Добръ!

Азъ сварихъ въ кѣщи Иванъ Ивановича. Той се закапѣли отъ смѣхъ и ми каза туй, що ми казваше винаги, кога ме срѣщаше.

— Пъкъ вий все сте младъ. Не зная, съ каква боя бойдисвате брадата и главата си. Защо не ми дадете отъ нея малко?

— Дойдохъ да ви върна визитата, Иванъ Ивановичъ, излягахъ азъ. — Столиченъ челоуѣкъ съмъ — съ обичаитѣ му обичамъ да връщамъ визититѣ.

— Радвамъ се, драгико! Глунавъ съмъ станалъ, обичамъ да ме зачитатъ... Да.

Отъ гласътъ му и блаженно-усмихнатото лице азъ можахъ да схдя, че той се гордѣе съ визита ми. Въ пруста шубата ми сиѣха двѣ жени, а я покачи единъ мужикъ съ алепа риза. И когато ний съ Иванъ Ивановича влѣзохме въ малкия му кабинетъ, двѣ боси момичета сѣдѣха на дѣскитѣ и разгледваха една подвързана иллюстрация; щомъ ни видѣха, тѣ скокнаха и искочиха вънъ и веднага влѣзе една стара суха жена съ очила, почтително ми се поклони, и като взе отъ капането една възглавница, а отъ дѣскитѣ иллюстрацията, излѣзе. Отъ съсѣднитѣ стаи се чуваше непрекъснато шепчепие и стъпки на боси крака.

— Нѣкъ азъ чагамъ докторътъ на обѣдъ, каза Иванъ Ивановичъ. — Даде ми дума да памине отъ пунктътъ. Да. Той всѣка сръба обѣдва у насъ — Господъ да го поживи! При това той ме прегърна. — Щомъ сте дошли, драгико, не се сърдете, засумти той. — Не се сърдете, драгико! Да. Може да не ви се хареса, ама не се сърдете. Само за едно пѣщо се моли на Господа: до като умра, съ всички да живѣя въ миръ и согласие. Да.

— Извинете ме, Иванъ Ивановичъ, азъ ще си туря краката на столътъ, казахъ азъ, като осѣщахъ, че отъ силно уморяване азъ не съмъ на себе си и безпомощно се усмихвамъ. Азъ сѣднахъ по-навѣтрѣ на капането и прострихъ краката си върху единъ столъ. Стѣдъ сиѣгътъ и вѣтъра лицето ми бѣ пламнало и сѣкашъ цѣлотъ тѣло вливаше въ себе си топлина, отъ което то ставаше още по слабо. — Хубаво ви е тукъ, продължихъ азъ, като миджехъ отъ удоволствие. — Топло, закѣтаю, чистичко... И гъсчи пера, замѣхъ се азъ, като погледнахъ къдѣ писменната му маса. — Пѣсѣчвица... Всичко много хубаво.

— А? Да, да... Така така... Писменната масса и ей-това дулапче го е направилъ на баща ми единъ дурамаджия-самоукъ — Глѣбъ Бутига. Да... Цѣлъ художникъ по тая частъ. И икони писване, и отъ инженерлъкъ позпаване, и въ черква пѣше — всичко му превирание... Да.

Дъшиво, като че ли на задръмване почна той да ми расправя за тоя Бутигинъ. Азъ слушахъ. Сетнѣ Иванъ Ивановичъ влѣзе въ съседната стая, за да ми покаже единъ забѣлжителенъ по хубостъта и свѣтилията си дулянъ. Азъ сжщо излѣзохъ. Той удари съ прѣстъ по дуланиа и обърна моето внимание върху единъ видъ пещичка, изрѣзапа искусно отъ дърво съ рисунаци, каквито сега нийдѣ чловѣкъ не може срѣщна. Отъ дуланиа, изрѣзаната пещичка, и отъ мекитѣ столове и картини, шити съ вълна и коприна на канава, вѣеше добродушие и безсмъртие. Като си вспомяни чловѣкъ, че всички тия предмѣти сж стояли на сжщитѣ мѣста, и сжщо така парѣдени, още кога съмъ билъ дѣте и идвахъ тукъ съ майка си на именнитѣ дни, то никакъ не му се вѣрва, че всичко това нѣкоги не е сжществувало.

Азъ мислѣхъ: каква страшна разлика между менъ и Бутига! Бутига, който съзиждаше най-главно здраво и основателно и въ това съзиране най-главното нѣщо, отдаваше едно особено значение на чловѣческата дълготрайность, не мислѣше за смъртъта и по всѣка вѣроятность не вѣрваше въ нейното сжществувание; когато азъ кога съграждахъ монтѣ желѣзни и каменни мостове, които ще да сжществуватъ съ хиляди години, никакъ не можахъ да се сдържа отъ мисльта: „това не е дълговѣчно... за нищо не е“ Ако на нѣкой съвремененъ разбрапъ историкъ на искусствата се случи да види дуланиа на Бутига и моя мостъ, то той ще да каже: — „Това сж два своего рода забѣлжителни хора: Бутига е обичалъ хората и не допускалъ е мисльта, че тѣ ще да умиратъ и ще се унищожятъ и затова, правийки мобелитѣ си, е ималъ прѣдъ видъ безсмъртния чловѣкъ; а пъкъ инженерингътъ Асориъ не е обичалъ нито хората, нито живота; даже въ щастливитѣ минути на творчеството нему не сж биле неприятни мислитѣ за смъртъта, разрушението и копенчостъта и затова, виждте, колко сж нищожни, нерѣшителни и копенни тия му мисли“...

Азъ само тия стая затоплямъ, бърбореше Иваъ Ивановичъ, като ми показваше стантѣ си. — Отъ като се е поминала жена ми, а синътъ на войната убиха, азъ заключихъ другитѣ. Да... Ето...

Той отвори едни врати и азъ видѣхъ една голѣма стая

съ четире колони, едно вѣто пияно и купъ похутъ на дъскитѣ: миршене на студъ и влага.

— А пъкъ въ другата стая чинове отъ градината съмъ натуралъ, нѣма вече кой мазурка да играе, — бърборѣше Иванъ Ивановичъ... Затворихъ ги.

Зачу се шумъ. Това бѣ пристигването на доктора Соболя. Докато отъ студъ той си потриваше ржцѣтъ и оправѣше мократа брада, азъ забѣлѣвахъ, че, първо, живота му бѣ еднообразенъ, и че му бѣ приятно да вижда съ Иванъ Ивановича и мене, и, второ, това бѣ прѣстичекъ и наивенъ човѣкъ. Той ме гледаше така, като че ли ми бѣ много приятно да го виждамъ и че твърдѣ се интересувамъ отъ него.

— Двѣ ноци парѣдъ не съмъ спалъ, продума той, като ме гледаше наивно и като оправѣше косата си. — Една ноцъ съ една родилница се маяхъ, а другата цѣла ноцъ тахтаби ме ядохъ; у единъ селянинъ спяхъ; спл ми се, да знаете, кого дяволъ.

Съ изгледъ, като че това не може да ми докара нищо друго освѣтъ удовольствие, той ме хвана за ржката и ме заведе въ трапезарията. Неговата фамилиярность, наивния погледъ, скършеното сѣтре, евтепичка вратовръзка и мизмизмата на йодоформъ произведоха на мене неприятно впечатление; азъ се осѣтихъ между лошо въснитано общество. Както въ полето, безъ да имамъ воли, азъ се покорявахъ на Никанора, на вѣтъра и спѣгътъ, така и сега азъ се покорявахъ на доктора. Той ми палѣ ракия—и азъ съ безпомощна усмивка я испихъ; той турн на чинията ми малко наденица—и азъ покорно я изѣдохъ.

— *Repetitia est mater studiorum*, каза Соболя, като бързаше да испраздни още една чашка. — Върватъ ли, отъ радостъ, че виждамъ добри хора, даже съня ми премина. Азъ съмъ цѣлъ мужикъ, подвигътъ съмъ въ това затѣчено мѣсто, грубъ станахъ; но все пакъ, господа, още съмъ интелигентенъ човѣкъ и искрено ви казвамъ: тежко се живѣе безъ хора.

Донесоха печено свинче съ хрѣнъ, подбъркано съ бѣла каша, сѣтѣ—тлѣста много горѣща чорба отъ свинско и каша отъ гречиха, отъ която на стѣбове се издигаше пара. Докторътъ продължаваше да приказва и азъ скоро се убѣдихъ, че това бѣ слабъ, въкашно безрѣденъ, нещастенъ че-

ловѣкъ. Отъ три чаши той се напи, неестественно се съживи. Ъдѣше твърдѣ много, високо мѣскаше, и мене почна вече да ме нарича по италиански: екчеленца. Като ме гледаше наивно, той ми расправи, че жена си той отдавна напустналъ и ѝ пранцалъ три четвърти отъ заплатата си, че тя живѣла въ града съ неговитѣ дѣца — момче и момиченце, които той боготвори, че той обичалъ друга жена, помѣщица, вдовица, интелигентна жена, но че ходи на рѣдко при нея, тѣй като отъ сутриць до вечерь бива застъ съ своята работа и съвсѣмъ нѣма свободно време.

— Цѣль день ту въ болницата, ту въ забиколка, разправѣше той, и, кѣлна ви се, екчеленца, че не само не ти остава време да отидешъ при любимата жена, но не можѣ и кнѣга нѣкаква да прочетешъ. Десетъ години пищо не съмъ чель! Десетъ години, екчеленца! Относително пѣкъ материалната страна, то, ако щете, питайте Ивана Иванича: случвало се е — нѣма съ що тютюпъ да си купи!

— Пѣкъ затуй имате правственно удовлетворение, казахъ азъ.

— Какво? попита той и посви едното си око. — Не, я да му пийнемъ по-добрѣ. Я да ви се случешѣ да умрѣ подъ пожѣтъ ви при операцията нѣкоя жена, каквото ми се случи миналата година, тогива щѣхте да узнаете, що е то правилно удовлетворение.

Азъ слушахъ доктора и по обикновението си го мѣрихъ съ обикновенниѣ си мѣрки: материалистъ, идналистъ, парѣ и др. т., по нито една отъ тия мѣрки не му подходеше попе до пейдѣ; и чудно нѣщо: до кото го само слушахъ и го гледахъ, то той, като человекъ, биваше зарадъ мене съвършено ясенъ; но щомъ започвахъ да го мѣря съ мойѣ мѣрки, то, при всичката си откровенность и наивность, той ставаше необикновено сложна, заплетена и непонятна за мене натура. Може ли тоя человекъ, питахъ се азъ, да прахоса чужди пари, да злоупотрѣби съ довѣрието, да има наклонность на готво да ѣде? И сега тоя, преди толкова сериозенъ, значителенъ въпросъ, ми се показва паивенъ, дребнавъ и грубъ.

Поднесоха зелникъ, сетнѣ слѣдъ дълги почивки, въ време на които пяхме сливовица, донасѣха печени гълѣби, нѣщо джигеръ, печено свинче, патка, яребяци, зеле, макарони и

най-насетнѣ акаѣми съ сладко. Отпърво, особено чорбата и кашата, азъ ѣдохъ съ голѣма охота, но по-сетнѣ ази дѣчехъ и гълтахъ машинално, съ безпомощна усмивка, безъ да осѣщамъ каква да било сладнина. Отъ горѣщата чорба и топлината на стаята лицето ми бѣ странно пламнало. Иванъ

Иваничъ и Соболю сѣщо бѣха зачервени.

— За здравие на жена ви! каза Соболю. — Тя ме обича. Кажете ѣ, че я поздравлява леибъ-медика.

— Честита жена, паистина! въздѣхна Иванъ Ивановичъ. — Не се грижеше, не се безпокоеше, не се луташе пасамъ-пататъкъ. а излѣзе така, че сега ти е първата жена въ цѣлия окръгъ. Почти всичко е въ нейнитѣ ръцѣ и всички сѣ наоколо ѣ: и доктора му, и общинскитѣ началници, и госпожитѣ. У истинскитѣ хора това пѣкакъ си само става. Да... Нѣма що ябълката да се грижи ябълки по нея да растѣтъ — сами ще израстнатъ.

— Ще рѣче, нѣма защо человекъ да се безпокои? попитахъ азъ.

— Какъ да ви кажа? Ето всѣкий день при мене идва мужикътъ Абрамъ и все се безпокои. — „Ами кога, казва, общината ще да даде помощ на хората? Ваше високоблагородие, вѣчно ще ви поменуваме, смилѣте се! Гладъ, и дирица отъ хората не ще остане!“ Защо се безпокоишь, думамъ? Ти, слава Богу, не си гладенъ, не си голъ, парици си имашъ и никой не те моли да се безпокоишь. Не ме слуша Абрамъ! Гладнитѣ си мълчатъ, а той като лудъ всѣки день иде при мене. Да. Защо, ще питате вий? Съвѣстѣта не е чиста. Тайно кръчма държи и тайно съ лихва пари дава. Забѣлѣзатъ съмъ презъ живота си: безпокон се, мѣчи се, мѣсто не може да си намѣри и духомъ пада само оня, който е пѣкакъ виновенъ и когото съвѣстѣта мѣчи, и който е малодушенъ и страхливъ; а добрия, честния, дързостния и рѣшителния винаги гледа весело. Та, Боже, ако съмъ правъ предъ Господа и предъ хората, та ако ще би и петъ години земята да не роди, или потопъ да стае, азъ все пакъ ще си бѣда правъ и спокоенъ. Азъ ли храня пѣкого, мепъ ли ме хрупятъ, азъ ли погребвамъ нѣкого или самъ умирамъ — винаги и при какви да било обстоятелства азъ ще си бѣдж спокоенъ и правъ... Да.

— Не се безпокоятъ само равнодушнитѣ, казахъ азъ.

— А? Да, да... забърбора Иванъ Ивановичъ безъ да чуе до-

брѣ. — Истина е това... Трѣбва да бѣде челоуѣкъ равнодушенъ. Така, така именно... Само да е справедливъ предъ Господа и хората, че каквото ще сетиш да става.

— Екчеленца, каза тържественно Соболевъ, — поглежете само на окръжаващата ни природа; покажи си носа или ухото — ще те ухапнѣ; останѣ въ полето единъ часъ — съ сѣбѣ ще те затрупа. А пъкъ селото все си е таково, каквото си е било при Рюрика, никакъ не се е измѣнило, сѣщитѣ печенеси и половици. Токо горимъ само, гладуваме и всекакъ се съ природата боримъ. За какво приказвахъ? Да! Ако добръ се вгледа челоуѣкъ, ако се замисли, расчепка, така да рѣчемъ, цѣлата тая каша, то излиза, че това не е животъ, ами пожаръ въ театъръ! Тука, който пада или вика отъ страхъ и се дута, той е първия противникъ на рѣда. Трѣбва да се исправи и да гледа съ четиретѣ си очи и да не бърбори! Нѣма мѣсто тукъ за вайкане и за дреболии. Имашъ ли работа съ стихията, то испрѣчи ѣ друга стихия: бѣди твърдъ и непоколебимъ като камѣкъ! Нали е така, дѣдо? обърна се той къмъ Иванъ Ивановича и се засмѣ. — Азъ самси съмъ баба, пачавра и за това мрази пачавритѣ! Не мога да търпи дребнавитѣ чувства! Единия се растѣжилъ, другия се уплашилъ, пъкъ третия влѣзе тука и веднага ще каже. — „И ги гледай, десетина вида ѣстета излупали, а почва ли ми, майкинитѣ синове, за гладнитѣ да говорятъ!“ Дребнаво и глупаво! Четвъртия ще ви патякне, че сте богатъ. Пакъ дребнаво! Петия.... Извинете ме, екчеленца, продължи той високо и сложи ръка си на гърдитѣ, по туй, че сте отворили работа на нашия слѣдователъ, по цѣли пощи и дни да търси ванитѣ крадци — извинете ме, по това отъ ваша страна е сѣщо дребнаво. Азъ съмъ пийцалъ, затова ви го и казвамъ сега, но, разбирате ли, дребнаво пѣщо!

— Та кой го е молилъ да се безпокои? казахъ азъ и се дигнахъ; веднага страшно ме досрамѣ и азъ се зараскождахъ около масата. — Кой го е молилъ да се безпокои? Азъ съвсѣмъ не съмъ го молилъ.... Диволъ да го вземе, най-насетнѣ!

— Трима уловилъ и пакъ ги пустиналъ. Не били сѣщитѣ. И сега други търси, изсмѣ се Соболевъ. — Смѣхорни!

— Слава Богу, че ги е пустиналъ! И азъ съвсѣмъ не съмъ го молилъ да се безпокои, казахъ азъ и туку що не запла-

кахъ отъ вълнение. — Защо, защо е всичко това? Е, азъ съмъ прѣмалъ право, лошо съмъ постъпилъ, но защо се мъчатъ тѣ да бѣждъ още по-несправедливъ?

— Хайде, хайде! каза Соболю, като ме успокояваше. — Хайде! Пийналъ съмъ, за това съмъ ви го и казалъ. — Изика ми е мой врагъ. А сега, въздъхна той, като сме се наели и сме пийнали, можемъ и да си полѣгнемъ.

Той се дигна отъ масата и, като се подполиваше отъ прияданне, излѣзе отъ столовата. Азъ и Иванъ Ивановичъ починахме мълчаливо да пушимъ.

— Азъ, драгичко, не спѣ слѣдъ обѣдъ, продума Иванъ Ивановичъ, а нѣкъ вий заповѣдайге въ другата стая и си отпочинете!

Азъ склопихъ. Въ полутъмната, много затоплена стая, която се наричаше одѣрния, по продължение на стѣнитѣ стояха дълги и широки одрове, здрава и тежка работа на Бутиника; тѣ бѣха меко, чисто постлани, види се, отъ бабичката съ очила. На единъ отъ одроветѣ, обѣрнатъ къдѣ стѣната, безъ сѣтрето и безъ чилици вече сѣлѣше Соболю; други единъ одѣръ очакваше мене. Азъ махнахъ сѣтрето си, сабухъ се, и като се покоривахъ на отпадналостта и духътъ на Бутиника, който царуваше въ тихата одѣрния и на лекото ласкающе хъркане на Соболя — покорно си лѣгнахъ.

„Азъ съмъ полудѣлъ и съмъ лонгъ, нищоженъ чловѣкъ, мислихъ азъ, като завирахъ лицето си въ топлата възглавница, по никому не ще го искажа. Нека“.....

И веднага почнахъ да сънувамъ жена си, стаята ѝ, началникътъ на станцията съ умразническото му лице, патрупанъ сѣбгъ, пожара въ театърътъ, театра вътрѣ пламналъ цѣлъ, а нѣкъ азъ хладнокрѣвно, като че ли нищо нѣма, издигамъ подалитѣ и имъ распрavamъ отъ гдѣ да излизатъ; сѣтиѣ се връщамъ отъ театра дома, не се възмущавамъ и не се питамъ, кой е причината на пожара, и така нѣкакъ си е по-добрѣ.

— Все пакъ добрѣ направилъ слѣдователя, гдѣто ги е пусналъ, казвамъ азъ....

Азъ се събуждамъ отъ собствения си гласъ, попогледвамъ съ очудване на широкия гърбъ на Соболя, на желтитѣ му връзки и дебелитѣ пети, сетиѣ отъ пово си лѣгамъ и заспивамъ.

Кога се събудихъ втори пътъ, бѣше се вече смирѣвало. Соболю спеше. На дунна ми бѣ спокійно, и искаше ми се по-скоро да си отида дома. Азъ се облѣкохъ и излѣзохъ изъ

одърпята. Иванъ Ивановичъ съдѣше въ кабинета си въ единъ голѣмъ фотейлъ съвършено неподвижно и гледаше въ една точка, и явно бѣ, че въ такова същесто състояние той е прекаралъ всичкото време, до като съмъ спалъ.

— Хубаво е! казахъ азъ и се прозинахъ. — Обявамъ се, също като кога се събуди слѣдъ разговѣването по Великъ-денъ. Сега азъ често ще идвамъ у васъ. Кажете ми, обѣдвала ли е пѣкога у васъ жена ми?

— Слу... сла... случаютъ се е, забърбори Иванъ Ивановичъ, като правѣше усилие да се мръдне. — Миналата сѣбота обѣда. Да... Тя ме обича.

Слѣдъ кратко мълчание азъ подвзахъ:

— Помните ли, Иванъ Ивановичъ, вий бѣхте ми казали, че съмъ билъ лошъ чловѣкъ и че тежко е било да се живѣе съ мене? Азъ се съгласявамъ съ васъ. Но какво трѣбва да направя, за да се измѣни характера?

— Не зная, драгинко!.. Азъ съмъ отживилъ, поглупилъ чловѣкъ—не могу да съвѣтвамъ... Да... Тогива бѣхъ казалъ това, защото ви обичамъ, и жена ви обичамъ и баща ви обичахъ... Да. Скоро не ще ме има, та защо да скривамъ отъ васъ или да лъжа? Така ви и казвамъ: обичамъ ви много, но не ви уважавамъ. Да, не ви уважавамъ.

Той се одърпна кѣдѣ мене и изговори шепинската, като се задушаваше:

— Не е възможно да ви уважава чловѣкъ, драгинко! Отъ пръвъ погледъ свкапъ че сте истински чловѣкъ. Въпканостъта и държаннето ви е като ония на французския президентъ Карно, — презъ депѣ си го видѣхъ въ иллюстрациѣ... Да... Приказвате високо, уменъ сте, голѣма длъжностъ имате, не може ви стигна чловѣкъ; но, драгинко, душата ви не е каквато трѣбва. Сила ѝ липсва... Да.

— Сигуръ, съ една рѣчь, казахъ азъ. — Ами жена ми? По-расправете ми пѣщо за жена ми. Вий я знаете по-добрѣ.

Искаше ми се да приказваме за жена ми, но влѣе Сѣболъ и пи поирѣчи.

— Поспахъ си, умихъ се, каза той, като ме гледаше наивно, — ще пийпа чайчетъ съ ромъ и хайде дома.

VII

Часътъ бѣ седемъ вечерята. Отъ пруста ни испращаха, освѣтъ Иванъ Ивановича, съ благопожелания и различни благословци, нѣколко жени, бабата съ очила, момичета и мужика, а около конетѣ ни въ мърчината стояха и споваха нѣкакви си хора съ фенери и учаха пашитѣ кочияши, какъ и презъ гдѣ по-добръ да минемъ и ни пожелаваха добъръ нѣтъ. Копетѣ, шейпитѣ и хората бѣха бѣли.

— Какви сѣ тия хора у него? попитахъ азъ, когато шейпитѣ ни минаха портитѣ.

— Това сѣ всички неговия крепостни, каза Соболю. — Не е стигнало още до него положението. Нѣкои отъ старитѣ слуги довършватъ живота си при него, сѣтиѣ различни сирачета, пощѣ нѣма гдѣ да се дѣнатъ; има и такива, които насила живѣятъ — не можъ ги испъди. Чуденъ старецъ!

Отцсво бързо каранне, необикновенецъ, пиянъ гласъ на Никанора и умразния сѣгъ, който се завира въ очитѣ, въ уста-та въ всички глѣвки на шубата...

— Ей, че кара! мисля си азъ, а звънчетата ми непрекъснато дръпкатъ паедно съ докторскитѣ, вѣтара хвучи, кочияшитѣ се провикватъ, и подъ тоя страшенъ шумъ азъ си припомнямъ всичкитѣ подробности на тоя чуденъ, непонятенъ, единственъ презъ живота ми день, и менъ ми се струва, че съмъ наистина полудѣлъ, или съмъ станалъ другъ чловѣкъ. Опи, какъ-то си бѣхъ до тоя день, за мене е чуждъ и дълбоко умразенъ.

Докторътъ вървеше малко по-назадъ и всичкото време високо разговарѣше съ кочияшина си. На временѣ той ме настигаше, повървѣване наръдъ и все съ същата наивна увѣрепостъ, че това е за мене много приятно, предлагаше ми цигари, искаше кибритъ или пѣкъ казване:

— Пѣкъ вий, екчеленца, сте били обикновенецъ чловѣкъ; прѣди азъ мислѣхъ друго-иче за васъ.

Единжъ, като ме настигна, той непадѣйно цѣлъ се испраѣше на шейпитѣ си, замаха съ ракавитѣ на шубата си, които у него бѣха почти двойно по-дълги отъ ржцѣтѣ му и извика:

— Карай, Васка! Я засрами хиляднитѣ! Ей, вий дяволе! И докторскитѣ коне, при високия, злораденъ смѣхъ на Соболи и неговия Василъ, пренускаха напръдъ. Моя Никаноръ се докачи и поспрѣ тройката; по когато докторскитѣ звънчета пре-

станаха да се чуватъ, той подигна лактитѣ си, извика и конетѣ ми като бѣсни припускаха напредъ. Влизахме въ едно село. Ето, свѣтна тукъ-тамъ огъничець, очертаванията на къщата; нѣ-кой извика: „я ги гледай, дяволи!“ Бѣхме изминали около двѣ версти, а улицата все още не се свършва и края ѝ не се види. Кога настигнахме докторътъ и тръгнахме по-полека, той ми поиска кибритъ и каза:

— Я пахрани една такава улица! А пъкъ тука сж петъ улици, като тая. Спри! Спри! завика той. Карай къмъ кръчмата! Трѣбв да се постоимъ и конетѣ да си поотпочипатъ.

Спрѣхме се до кръчмата.

— Въ моята епархия не само едно таково село има, казваше доктора, като отварѣше тежкитѣ врати съ скърцающъ тонущъ и като ми правѣше пакъ. — Делемъ погледнешъ ли на такава една улица — край нѣма, а пакъ при това и сокаци има — да се смае челоуѣкъ. Мъчно може да се управишъ и да направишъ нѣщо.

Ний втѣзохме въ „чистата“ стая, гдѣто страшно мирнѣше на покривки за маси, и при влизанieto ни отъ единъ чинъ скокна съненъ мужикъ въ жилетка и дълга риза. Собоуь поиска бира, азъ—чай.

— Мъчно може да се направи нѣщо, казваше Собоуь. Жена ви вѣрва,—азъ се прикланямъ предъ нея и я уважавамъ—но самси далбоко не вѣрвамъ, екхеленца! До като нашитѣ отношения иматъ характеръ на обикновенна благотворителность, като по сиропиталищата, или по къщата за рапенитѣ. До тогива ний само ще хитруваме, ще се извъртаме, ще лъжиге сами себе си и нищо повече. Бррр! Това не е бира, а кой знае що! измънка той, като се намръщи и цѣлъ се потърси, но все пакъ се помъчи да испие цѣлото шише до дъното. — Отношенията ни трѣбва да бждатъ сериозни, основани върху знанието и справедливостта.

Моя Василь цѣлия си животъ прикара при мене като работникъ; тая година и той остана безъ хлѣбъ; той е гладъ и болѣнъ. Ако сега му давамъ на день 50 стотинки, то съ това искамъ да го повърна къмъ предишнето му положение на работникъ, то-есть запазвамъ преди всичко моитѣ си интереси, а пъкъ кой зная защо тия 50 стотинки ги наричамъ помощъ, пособия, добро дѣло. Сега да рѣчемъ: по

най-скромна сметка, като туримъ по 20 стотинки на единъ човекъ и по 5 души на едно семейство; то, за да нахранишъ 1,000 семейства, ще потрѣбватъ 1,000 лева на день. Това число опредѣля нашитѣ задължителни отношения спрямо 1,000 семейства. А пъкъ ний даваме не 1,000 лева, ами само 100, и казваме, че това било помощъ, и да живѣе хуманността! Така си е. Ахъ, я да расправихме по-малко за хуманността, а повече да смѣтахме, да разсъждавахме и съвѣстно да се отнасяхме къмъ своитѣ длъжности! Колко има помежду ни такива хуманни, чувствителни хора, що искрено бѣгатъ по дворищата съ подписни листове, по които не плащатъ на своитѣ шивачи и готвачи! Логика нѣма въ живота ни — ето що! Логика!

— Азъ мислено си пресмѣтнахъ и казахъ:

— Азъ ще да храня хиляда семейства въ продължение на двѣстѣ дни. Елате сугрѣ да поговоримъ.

Азъ бѣхъ доволенъ, че това излѣзе у мене пъкъ си простичко и драго ми бѣ, когато Соболевъ ми отвърна още по-простичко!

— Бива.

— Въ време на обѣдъ ний говорѣхме за климата, казахъ азъ. — Да, при такъвъ единъ климатъ, при таква пространства, при неизбѣжно никаквата култура и при тая удивителна безчеловѣчностъ (азъ си припомнихъ какъвъ съмъ билъ до сега), на който доста съмъ се нагледатъ презъ живота си и особено кога бѣхъ на служба, единственното ни спасение е, — отъ една страна, прости човѣчески отношения, които би ни позволявали да говоримъ единъ другому истината, а отъ друга — съвършено равнодушие. Страхъ, отчаянието, пашитѣ грижи за самосъхранението — всичко това само прازی опасността по-сложна. Но време е да си вървимъ.

Ний платихме колкото трѣбваше и излѣзохме отъ крѣмата.

Обичамъ така да разчекквамъ, каза Соболевъ, като сѣдаше въ шийнитѣ. — Екчеленца, я ми дайте кибритъ! Азъ моя въ крѣмата забравихъ.

Слѣдъ четвъртъ часъ, шейнитѣ му останаха назадъ и презъ шуматъ на вѣлицата вече не се чуваха звънчетата му. Като си дойдохъ дома, азъ се расходихъ изъ стаятъ, като се мъчихъ да опредѣля колкото се може по-ясно моето положение; азъ

пѣмахъ пито думица приготвена за жена ми. Но глава ми пеработѣше.

Безъ да намисля пѣничко, азъ слѣзохъ долу при жена си. Тя стоеше въ стаята си въ сѣцката розова роба и въ сѣцкото положение, като че ли запазване очудване и присмѣхъ. Явно бѣ, че тя, като се научи за идването ми, бѣ се приготвила да не плачи, да не моли и да не се защищава както вчера, а да ми се смѣе, да ми отговаря съ презрѣние и рѣшително. Лицето ѝ казваше: така ли е — тогива ебогомъ!

— Natalie, азъ не заминахъ, но не че съмъ ви излъгалъ. Азъ съмъ станалъ лудъ, остарѣлъ съмъ, болѣнь съмъ, станалъ съмъ другъ чловѣкъ — каквото щете си мислите... Отъ оня, какъвто съмъ билъ преди, азъ съмъ се отказалъ: съ ужасъ, съ ужасъ го презирамъ и срамъ ме е зарадъ него; а оня новъ чловѣкъ, който е у мене отъ вчера, не ми дава да замина. Не дѣйте ме пѣди, Natalie!

Тя втречено ме изгледа, повѣрва и въ очигъ ѝ свѣтна безпокойствие. Очарѣванъ отъ пейното присѣствие, затопленъ съ топлината на пейната стая, азъ като че ли блъпувахъ съ прострѣни къмъ нея рѣцѣ.

— Казвамъ ви: освѣнъ васъ азъ никого нѣмамъ. Азъ пито една минута не съмъ преставаъ да мисля зарадъ васъ и само упоритото самолюбие пречеше да ви го искажа. Миналото, когато пий двама живѣхме като мжжъ и жена, не можемъ го върна, та и не трѣбва; но имайте ме като вашъ съюзникъ; вземете всичко, каквото имамъ и го раздайте, комуто искате! Азъ съмъ спокоенъ, Natalie! Азъ съмъ доволенъ... Спокоенъ съмъ...

Жена ми, която втречено ме гледаше въ очигъ, ненадѣйно извика, заплака и излѣзе въ другата стая. Азъ се дръпнахъ горѣ.

Слѣдъ единъ часъ, азъ слѣдѣхъ до масата и писвахъ „историята на желѣнитѣ пхтица,“ и гладнитѣ не ми пречаха вече.
